

tidende

DEN NORSKE
TANNLEGEFORENINGENS
TIDENDE

THE NORWEGIAN DENTAL JOURNAL
132. ÅRGANG · #6-7 · 2022

NY OG FORBEDRET!

ScanOrder

- Nå med full lagerstyring

Vi har lansert en ny og forbedret ScanOrder, nå med funksjonen Lagerstyring. Du velger selv om du ønsker å ta i bruk Lagerstyring eller å kun bruke den enkle Scan og Bestill delen.

Ønsker du tilgang til Lagerstyring i din ScanOrder?

Ta kontakt med oss , vi hjelper deg i gang!

Spar tid med Scann og bestill

- rask, enkel og effektiv varebestilling

NYHET! Full Lagerstyring

- gir deg fullstendig kontroll og oversikt over din beholdning, bestillinger og restordre.

NYHET! Enkel, tidsbesparende varetelling

- varetellingsfunksjon som gir deg komplette lister rett i mailboksen, klar for din regnskapsfører.

Frivillig bokssystem

- vi tilbyr praktiske, gjennomsiktige bokser som gir god oversikt på lageret, dersom du ønsker bokssystem.

Er du interessert i ScanOrder?

Ta kontakt med oss, vi hjelper deg i gang!

www.licscadenta.no / 67 80 58 80 / forbruk@licscadenta.no

513–608

522

536

514 Siste nytt først**517** Leder

Ferie, og frihet

519 Presidenten har ordet

Hvordan har du det?

520 Kronikk

520 Hvor mange tannleger er vi egentlig?

522 Originalartikkel

522 Ingjald Reichborn-Kjennerud: Tænder og tandverk i norsk folkemedisin

536 Tidendes sommerhefte

536 Ukraineren som ikke kunne sitte stille i Norge

547 En fin dag. Foto av Niklas Angelus.

548 Syrisk kjevekirurg ble norsk journalist og redaktør

556 Sverigemesterskap i terrengsykling. Åre.

Foto av Niklas Angelus.

558 Tannlege i krigstjeneste

561 Foto av Niklas Angelus.

562 Blant flyktninger og mujahedin

565 Innherred. Foto av Niklas Angelus.

566 Pelskledde bryr seg ikke om estetikk

570 På arbeidsferie i Nepal

574 Hva skal du se, høre, lese

580 Alle har meninger. Novelle

585 Fra NTF

586 Kollegahjelperne – et lyttende øre og en støttende skulder

590 NTF hører fra seg

592 Har du oppfylt etterutdanningskravet?

593 Husk NTFs obligatoriske nettkurs!

594 NTFs digitale fagdag 2022

595 TSE

596 Velkommen til NTFs landsmøte 2022

597 Oversikt over kollegahjelpere

598 Kurs- og aktivitetskalender

600 Notabene

600 Tilbakeblikk

600 Personalia

601 Filmer om tannbehandlingsangst

602 Nye naboer og nytt samarbeid

604 Kunngjøring

604 Kunngjøring om opptak til spesialistutdanning i odontologi 2022 med studiestart høsten 2023

605 Stillinger – Kjøp – Salg – Leie

Så enkelt spiser du nok frukt og grønt

Foto: iY Images

Det er store helsegevinster ved å spise mye frukt og grønnsaker og de fleste av oss ønsker gjerne å spise mer av det. Likevel er det bare én av fem som spiser de anbefalte fem om dagen. Men trenger det egentlig være så vanskelig

– Et kosthold med mye frukt og grønt er forbundet med lavere risiko for både hjerte og karsykdom og flere kreftformer, forteller ernæringsrådgiver Iselin Sagen fra Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG).

Sagen tilføyer at frukt, bær og grønnsaker inneholder lite energi, mye fiber og flere av de livsviktige vitaminene som vi trenger å få tilført gjennom kostholdet.

Ifølge en landsrepresentativ forbrukerundersøkelse fra Kantar på oppdrag fra OFG vil så mange som 2 av 3 endre matvanene sine, og av dem var det hele 79 % som ønsket å spise mer grønnsaker.

– Det trenger ikke være vanskelig å følge kostrådet om 500 gram frukt og grønnsaker hver dag. Klarer du å fylle halve tallerkenen med frukt og grønt hver gang, hver dag, er du i mål, forteller ernæringsrådgiveren.

Hun forklarer at det ikke nødvendigvis trenger være inndelt på den måten på tallerkenen, men at "halve tallerken" er et verktøy for å enklere kunne se det for seg og huske på å spise mer frukt og grønt;

– Brødskiver til lunsj med frisk salat, toppet med paprika, agurk og tomat tilsvarer halvparten grønt. En smoothie til frokost gir mye nyttig næring. En frisk salat

på halve middagstallerkenen og noen gulrotstrimler eller frukt til kveldskosen gir kroppen det den trenger av frukt og grønt. Gjør det enkelt, sier Sagen.

Eldre fortrenger ikke yngre i arbeidsmarkedet

Hvis flere eldre arbeidstakere går ut av arbeidsstyrken, reduseres det samlede tilbudet av arbeidskraft. Da vil den samlede sysselsettingen gå ned, heter det i en pressemelding fra Senter for seniorpolitikk 11. mai.

«Lokalt og kortsiktig kan en yngre person få jobb ved at en eldre går ut av arbeidslivet. Men på lang sikt vil dette ikke være tilfelle. For samfunnet lønner det seg alltid at både unge og eldre arbeider,» sier direktør Kari Østerud ved Senter for seniorpolitikk.

På oppdrag fra Senter for seniorpolitikk har Oslo Economics nå oppsummert erfaringer fra blant annet Danmark, Storbritannia og Sverige. Myndighetene i disse landene forsøkte å motivere de eldste ut av arbeidslivet for å gi plass til yngre.

I Storbritannia forsøkte man fra 1977 til 1988 å redusere arbeidsledigheten ved å få eldre til å gå av med tidligpensjon på det vilkår at arbeidsgiver ansatte en registrert arbeidsledig. Resultatet var imidlertid at sysselsettingen gikk ned blant de eldre, uten at den økte blant de yngre.

I Danmark forsøkte man fra 1979 og utover en tidligpensjonsordning for personer mellom 60 og 66 år. Hensikten med å få de eldre ut, var å få flere unge i arbeid. Resultatet var imidlertid at sysselsettingen for menn mellom 60 og 64 år sank fra 80 til 60 prosent, men sysselsettingen steg ikke blant dem fra 20 til 24 år.

I Sverige fra 1963-2006 fant forskerne faktisk en positiv sammenheng mellom eldres arbeidsdeltakelse og arbeidsledighet blant unge.

«Hver virksomhet og arbeidsmarkedet vil tilpasse seg lavere tilbud av arbeidskraft ved å redusere sin etterspørsel. Det er altså ikke slik at det finnes en gitt mengde jobber. Antall jobber styres heller av hvor mange mennesker som ønsker å arbeide,» sier forsker Ragnhild Haugli Bråthen ved Oslo Economics.

Fortsatt legemiddelmangel

Foto: iY Images

– Det er fortsatt en beskjeden, og bekymringsfull, mangel på legemidler i Norge.

Slik oppsummerer Oddbjørn Tysnes i Apotekforeningen funnene i kartleggingsstudien, som ble gjennomført i et utvalg apotek vinteren 2022.

Apotekene ekspederer over 57 millioner legemiddelresepter i løpet av året. I nær 97 prosent av ekspederingene får pasientene med seg legemidlene de har resept på.

– Det er høy leveringsgrad og de aller færreste pasientene trenger å bekymre seg for legemiddelmangel, sier Tysnes.

Studien, som er gjort i 36 apotek over en fireukersperiode, viser at leveringssituasjonen er ganske lik som da Apotekforeningen gjorde en tilsvarende studie i 2019. Det er andre legemidler som manglet i 2022, sammenlignet med 2019, og omfanget er i samme størrelsesorden.

3,3 prosentene av pasientene fikk ikke med seg nøyaktig det legemiddelet som var forskrevet på resepten. I omtrent halvparten av disse tilfellene kunne apoteket bestille legemiddelet for henting neste dag.

– Det er naturlig at apotekene ikke har alle legemiddelpakninger som finnes på sitt lokale lager. Mange legemidler brukes av så få pasienter at det ikke er grunnlag for at de finnes i hyllene i alle apotek. Apotekene er forpliktet til å skaffe alle tilgjengelige legemidler innen 24 timer, og for 1,7 prosent av pasientene løser altså dette problemet, forklarer Tysnes.

Av de resterende 1,6 prosentene ble en fjerdedel hjulpet til å finne et apotek i nærheten som hadde legemiddelet på lager. En tredjedel fikk umiddelbart utlevert et godt alternativ til det som sto på

resepten, f.eks. i andre pakningsstørrelser eller med utenlandske pakninger.

Da gjenstår syv promille eller 400 000 reseptekspederinger. Av disse er det uklart hva som ble utfallet i halvparten av tilfellene, mens den andre halvparten åpenbart ikke fikk løst mangelsituasjonen.

– Et sted mellom 0,3 og 0,7 prosent av reseptkundene endte altså opp tomhendt, fordi produsenten ikke kunne levere legemiddelet deres i Norge. Dette utgjør mellom 170 000 og 400 000 reseptekspedisjoner i løpet av et år. Det er bekymringsfullt, og viser at legemiddelmangel fortsatt er et problem i Norge, som i resten av Europa, konkluderer Tysnes.

Legemiddelmangel skyldes som hovedregel at produsentene av ulike årsaker ikke klarer å dekke etterspørselen. I en del tilfeller klarer legemiddलगrossistene å få tak i legemidlene fra andre land, i utenlandske pakninger. Andre ganger finnes det gode alternativer som apoteket kan bytte til uten å kontakte legen.

I de tilfellene det ikke finnes alternativer, kontakter enten farmasøyten eller pasienten legen for å få en vurdering av om det finnes andre tilgjengelige legemidler som kan brukes.

Å løse og håndtere legemiddelmangel er ressurskrevende for både pasient, apotek, grossist, og lege. Apotekene har etablert en nasjonal bransjestandard om legemiddelmangel for å ha felles rutiner for å håndtere situasjonen i alle landets apotek.

– Vi har over flere år pekt på en rekke tiltak som kan avhjelpe legemiddelmangelen, men opplever at det fremdeles er stort rom for forbedringer. Produsentene må fortsatt bli bedre til å varsle Legemiddelverket når de forventer en mangelsituasjon, slik at myndighetene raskere enn i dag kan ta grep, avslutter Tysnes.

Bekymret for kjønnsbalansen

Foto: Akademikerne

Akademikerne er bekymret for ubalansen mellom kjønnene i de lange helseutdannelsene.

Blant søkerne til studier i psykologi, medisin, veterinær og tannlege utgjør menn under 30 prosent.

– Dette går utover mangfoldet, sier Akademikerens leder Lise Lyngsnes Randeberg.

– Det er gledelig at så mange søker høyere utdanning. Det er den tryggeste veien du kan gå i det som for mange oppleves som en utrygg tid, sier Lise Lyngsnes Randeberg.

Årets søkertall til høyere utdanning viser at totalt 134 954 har søkt høyere utdanning ved landets universiteter og høyskoler, noe som i alt er 12,4 prosent færre enn i fjor.

Siviløkonomutdanningen, rettsvitenskap og medisin er blant de ti mest populære studiene.

Arbeidslivet har et enormt behov for folk med høy utdanning. Nesten halvparten av kommunene har ingen ansatte jurister, og 40 prosent mangler IKT-kompetanse.

I år utgjør kvinnene 59,8 prosent av søkerne, og i noen fag er det en betydelig dårligere kjønnsbalanse enn andre. Akademikerne er spesielt bekymret for søkertallene til de lange helseutdannelsene.

Blant søkerne til studiene i psykologi profesjon, medisin, veterinær og tannlege

utgjør menn under 30 prosent. Kvinner utgjør 92,2 prosent av søkerne til veterinærutdannelsen, og i overkant av 85 prosent til tannlegestudiet. Blant søkerne til medisinstudiet er kun 27 prosent menn.

– Denne skjevfordelingen går ut over mangfoldet og tjenestene. Akademikerne mener det er helt nødvendig med kraftfulle tiltak for å sikre god kjønnsrepresentasjon.

– Denne skjevfordelingen går ut over mangfoldet og tjenestene, sier Akademikerens konstituerte leder Lise Lyngsnes Randeberg om den skjeve kjønnsbalansen blant søkerne til de lange helseutdannelsene. Foto: Thomas Eckhoff/Akademikerne

Akademikerne mener det samtidig er gledelig at årets søkertall viser en oppgang i antall kvinnelige søkere til utdannelsene innenfor teknologi, informasjonsteknologi og realfag.

– Det grønne skiftet og digitaliseringen krever også mangfold.

Ifølge Samordna opptak tilbyr landets universiteter og høyskoler til sammen 62 077 studieplasser.

Fristen for å søke høyere utdanning gikk ut 20. april, og søkerne kan bytte rekkefølge på studieretningene fram til 1. juli.

Høy arbeidsledighet blant unge og mange permitterte gjorde at rekordmange søkte om studieplass under koronapandemien. Dette førte til at regjeringen opprettet flere studieplasser.

I år er situasjonen en annen. Arbeidsledigheten i aldersgruppen 20-24 år har falt fra 5,9 prosent av arbeidsstyrken i fjor, til 2,6 prosent i år, ifølge tall fra NAV for mars 2022.

Den samlede ledigheten er på 2,0 prosent.

I tillegg er avgangskullene fra videregående skole mindre, og det er også flere som kan søke seg til utdanning i utlandet nå som koronasituasjonen tillater det.

maxfac DENTAL – vi gjør implantat-Norge billigere!

Fra kr 495

- Resorberbar kollagenmembran
- 100% hydroksyapatitt
- Utmerket volumstabilitet

Fra kr 890

- Kollagenmembran
- Ca 4 mnd resorpsjonstid

Fra kr 1.995

- SLA-overflate
- 1,4% failure-rate
- Fullverdig implantatprotetik

OSSTEM⁶
Verdens 6. største implantatprodusent

3,89%
Oljefondets eierandel i Osstem

Proteket Online

- Få mer kontroll med vårt digitale ordresystem

Enkel bestilling med automatisk prisoverslag, og leveringstid med sporbarhet

Alt på et sted: samsvarserklæring, faktura og dokumentasjon

Chat med tannteknikeren når du selv ønsker eller har tid

Les mer her

Registrer deg her

FORSIDEILLUSTRASJON

@heiaklubben / Helene Brox

REDAKSJON

Ansvarlig redaktør:

Ellen Beate Dyvi

Vitenskapelige redaktører:

Nils Roar Gjerdet

Jørn Arne Aas

Redaksjonssjef:

Kristin Aksnes

Redaksjonsråd/Editorial Board:

Linda Z. Arvidsson, Ellen Berggreen, Morten Enersen,

Jostein Grytten, Anne M. Gussgard, Anne Christine

Johannesen, Sigbjørn Løes, Nina J. Wang,

Marit Øilo

Redaksjonskomité:

Malin Jonsson, Anne Rønneberg, Anders Godberg,

Kristin S. Klock, Odd Bjørn Lutnæs

ABONNEMENT

For ikke-medlemmer og andre abonnenter:

NOK 2 300,-

ANNONSER

Henv. markedsansvarlig Eirik Andreassen,

Tlf: 977 58 527

e-post: annonse@tannlegetidende.no

TELEFON OG ADRESSE

Christiania torv 5, 0158 Oslo

PB 2073, Vika, 0125 Oslo

Tlf: 22 54 74 00

E-post: tidende@tannlegeforeningen.no

www.tannlegetidende.no

UTGIVER

Den norske tannlegeforening

ISSN 0029-2303

Opplag: 7000, 11 nummer per år

Parallellpublisering og trykk: 07 Media

Grafisk design: 07 Media

Fagpressens redaktørplakat ligger til grunn for utgivelsen. Alt som publiseres representerer forfatterens synspunkter. Disse samsvarer ikke nødvendigvis med redaksjonens eller Den norske tannlegeforenings offisielle synspunkter med mindre dette kommer særskilt til uttrykk.

PRESSENS
FAGLIGE UTVALG

TRYKT I
NORGE
NO. 1470

Fagpressen
OPPLAGSKONTROLLERT

ALLSJØRISKE
TIDENDE
07 MEDIA - 2041 0251

Ferie, og frihet

Foto: Ketil Wibeberg

De fleste av oss skal ha sommerferie nå, og har lagt planer for hvor vi skal reise og tilbringe dager og uker uten de vanlige gjøremålene.

Det eneste problemet kan være at vi mangler pass, og kanskje må endre noen planer på grunn av situasjonen med lang ventetid på akkurat det. Det kommer vi over. Det er ikke det verste som kan skje. Samtidig er det god grunn til at vi stiller de kritiske spørsmålene vi gjør til myndighetene som håndterer disse tingene. Sånn har vi det her. Vi har tillit til at de som er gitt en oppgave løser den på best mulig måte, og vil ha svar når ting ikke fungerer.

Tidendes sommernummer inneholder flere saker om tannleger som har opplevd krig og flukt på ulike måter.

Dere skjønner kanskje at jeg tenker på andre som ikke er i den samme heldige situasjonen. Folk som har større bekymringer enn et reisedokument som lar vente på seg.

Tidendes sommernummer i år inneholder flere saker om tannleger som har opplevd krig og flukt på ulike måter. Før – og nå.

En ukrainer var allerede bosatt her da fødelandet ble invadert. Han syntes det var vanskelig å sitte stille, og dro av gårde for å hente ukrainske flyktninger til Norge.

En annen, som er oppvokst i en palestinsk flyktningeleir i Syria, kom syklende over grensen til Norge for seks år siden, som flyktning. Han er blitt norsk, og har valgt et annet yrke enn tannlege etter at han kom hit. For en som kommer fra en tilværelse uten ytrings- og pressefrihet oppleves det nå som enda mer meningsfullt å kunne jobbe med journalistikk.

Det er godt å leve i fred og frihet. Og vi blir klar over det nå, mer enn før, virker det som. Det skrives og sies mye om det. Særlig

ble det fremhevet rundt feiringen av grunnlovsdagen 17. mai. At når krigen kommer så nær, blir vi mer berørt – og mer takknemlige. Det er fint å bli berørt og takknemlig, og det er kanskje ikke fullt så fint at vi ikke er blitt det før. Uten å moralisere over dette, altså. Det er som det er. Nærmest en naturlov. Vi berøres mest av det som er nært.

Og det er kommet nærmere. Ting vi ikke er vant til. At nye demokratier, geografisk eller kulturelt litt lenger borte, ikke får det helt til, er ikke så uvanlig. Men at et stabilt demokrati som USA skal være truet blir ganske skummelt.

Den svenske filosofen Åsa Wikforss har skrevet boken *Därför demokrati*, der hun peker på grunnen til at demokratiet er sårbart, også i de skandinaviske landene – og også hvorfor det er det beste vi har: forutsatt et godt skolesystem som gir mulighet for en mest mulig opplyst befolkning som kan orientere seg og ta valg om hva som skal være samfunnets mål, basert på informasjon fra frie uavhengige forskere og en fri uavhengig presse. Populistiske politiske ledere med kunnskapsforakt, som stoler mer på egen magefølelse og maner til mistillit til fagfolk og seriøse medier er ikke heldig. For å si det mildt. Trump er et godt eksempel, likeledes klimasaken.

Hvis noen hadde spurt meg om tips til lesestoff i sommer ville Wikforss helt klart vært et av mine forslag.

I årets sommerutgave av Tidende får vi andre gode forslag fra medlemmer av styret i NTF Student.

Og vi har annet sommerstoff, som vi pleier. Redaksjonen ønsker Tidendes lesere en god sommer. Reis dit du vil, og kan. Og les det du vil.

Vi er tilbake i august med en ny ordinær Tidende-utgave, med forskningsbasert fagstoff, og andre saker fra redaksjonen i et av landets eldste tidsskrift.

Ellen Beate Dyvi
Ansvarlig redaktør

Livet med periodontitt

-og tannpleierens viktigste verktøy

Ca. 50% av befolkningen over 40 år er rammet av periodontitt i en eller annen grad. Som tannpleier inneholder derfor min kliniske hverdag en god del periobehandling. For å sikre gode resultater er jeg avhengig av gode verktøy både behandling i klinikk og for pasientens egen behandling hjemme.

Kommunikasjonen er helt sentral – pasienten må forstå hva som kreves for å holde periodontitt i sjakk, og hva som vil skje dersom man ikke holder god hygiene.

Første kjøreregulering er å oppnå kontroll på blødning, og å opprette god hygiene. Her sparer jeg ikke på noe, og pasienten får med seg riktig tilpassede interdentalbørster ved hjelp av IAP-sonden, myk tannbørste, PerioPlus skyll og eventuelt PerioPlus Gel fra CURAPROX dersom periodontitt er lokalt avgrenset.

Tannpleier, Amanda Dalila Sahnoun

Jeg foretrekker håndinstrumenter, men må innrømme at det aldri blir godt nok kun med det, her bruker jeg NSK sin VCP-maskin med både ultralyd, flow, og Perioflow. Hver gang jeg går over med den grasile G16-spissen finner jeg alltid mer tannsten. Den er også så tynn at jeg kommer til i de trangeste approximalrom, i de smaleste lommer, og verstingen 24/25 palatinalt. Men selv etter dette viser det seg at ved bruk av perioflow med en smal fleksibel engangstopp, så kommer jeg til enda bedre. Denne får med seg det tynne laget og de minimale tannstenskolonier som den stive curetten eller ultralyden ikke tar. Den er også helt fantastisk i furkasjoner, 17,27 sin grusomme anatomi og igjen - 24/25 palatinalt.

-Tannpleier, Amanda Dalila Sahnoun

NSK VCP

Med pulverpolering og ultralyd

49 000,- inkl. mva.

Oppsummering:

1. Grundig informasjon og hygieneinstruksjon til pasienten. Kjemisk og mekaniske hjelpemidler til å få kontroll på blødning og hygiene ved hhv. godt tilpasset interdentalbørste, myk tannbørste og PerioPlus fra CURAPROX
2. Behandling med bruk av håndinstrument, og deretter NSK-maskin med dens gode funksjoner og store variasjon av spisser.
3. Grundig sub og supragingival rens i alle kvadranter, overlapping/trangstilling og eventuelle protetiske overganger.
4. Inntil neste besøk: Pasienten har kontrollen. Fortsett med grundig informasjon og hygieneinstruksjon med gode verktøy.

www.novusdental.no - 22427200 - post@novusdental.no

Hvordan har du det?

Tannhelseteamene utgjør en viktig del av helse- og omsorgstjenesten. Vi møter, undersøker og behandler nesten hele den norske befolkningen, og vi snakker med dem i alle faser av livet. Barn som kommer med sine foreldre, skoleklasser som kommer i flokk, studenter som lurer på denne visdomstanna, voksne på recall eller på vei til behandling, eldre i seng på sykehus eller sykehjem. Vi er der for pasientene våre, og vi bryr oss.

Bak hver enkelt pasient finnes det en person. Et menneske med sin historie og sitt liv. De definerer seg ikke som pasienter. Hvordan har du det? Hvordan står det til? Vi spør en pasient, og får svar fra en person. Noen velger det korte og ukompliserte svaret; OK, bra, fint. Andre tar spørsmålet på alvor og svarer reflektert, mer utdypende og kanskje sant. Hvordan har du det i dag – egentlig?

Jeg blir stadig tatt på at jeg tar dette spørsmålet alvorlig. Mest vanskelig er det når jeg møter mine amerikanske kollegaer i NATO. «Hi, how are you? Fine. Awesome» De har allerede gått før jeg rekker å si at long covid-hodepinen er slitsom i dag, at jeg er stressa, bekymrer meg, eller at jeg har behov for å si at jeg har det bra, og at jeg lurer på hvordan de har det? Det hender jeg går etter for å få svart ferdig. Det hender de synes jeg er rar.

Hvordan har du det? Spørsmålet kan ha kraft, hvis vi også har tid til å lytte. «Husk å lytte uten å ha munn full av ord», var et godt råd jeg fikk en gang. Jeg prøver. Det er så lett å forberede seg på hva man skal svare, hvilken replikk man skal skyte inn i samtalen, hvilken løsning man skal komme med. Det å virkelig lytte til svaret man får på egne spørsmål, krever trening. Det er noe jeg skal trene på i sommer.

Kollegahjelperne er viktige for NTF. Dette er kollegaer som skal bry seg, og som gjør det. De er ikke psykologer eller sosionomer, men tannleger i lokalforeningen din som skal stille spørsmålet «Hvordan

Foto: Kjetil Aknes.

Det er så lett å forberede seg på hva man skal svare, hvilken replikk man skal skyte inn i samtalen, hvilken løsning man skal komme med.

har du det?» og lytte til svaret. Kanskje er det det du trenger? Kanskje trenger du at de peker deg i riktig retning der hjelp finnes, uansett hva problemet er? For tannleger er også folk! Vi blir utbrente, får fysiske og psykiske helseplager, bruker kanskje litt for mye rusmidler, får livskriser og mindre kriser. Hjelpere kan selv trenge hjelp, og behandlere kan også selv ha behov for behandling. Derfor har NTF også inngått en avtale med Modum Bad. Medlemskapet i NTF gir deg mulighet til, uten at dette journalføres noe sted, å få hjelp til å sortere i eget liv sammen med en av deres dyktige terapeuter. Og med litt hjelp kan de fleste av oss komme oss gjennom det meste. Jeg vil rette en stor takk til kollegahjelperne våre for arbeidet de gjør for oss alle.

Sommernummeret i Tidende er alltid ekstra interessant. Jeg synes det er fascinerende å lese om alt det spennende tannleger gjør ved siden av tannlegeyrket. Selv skal jeg, ved siden av lyttetrening, benytte deler av sommeren til snekring på hytta, noe som oppleves som en meningsfull, men også evigvarende aktivitet. Tid til konserter og motorsykkeltur skal det også bli. Begge gir stor glede.

Før alle disse sommeraktivitetene regner jeg med at dagene blir travle i kampen om å få politikerne til å forstå at tiden er overmoden for en modernisering av tannhelsetjenesten i Norge. Forum for tillitsvalgte skal gjennomføres hvor vi skal debattere fremtidens tannhelsetjeneste. Samfunnsodontologisk forum og et spennende Midnattssolsymposium skal jeg også delta på, og rett etter sommeren skal NTF ha program på Arendalsuka hvor munnhelse og psykisk helse er på agendaen. Hvordan har vi i NTF det? Spennende og travel!

Jeg vil ønske alle NTFs medlemmer en riktig god sommer. Ta deg tid til deg selv og til dine nærmeste. Spør noen om hvordan de har det, og sett av tid til svaret.

Hvor mange tannleger er vi egentlig?

 CARL CHRISTIAN Blich, UNIVERSITETSLEKTOR VED DET ODONTOLOGISKE FAKULTET, UIO OG PRIVATPRAKTISERENDE TANNLEGE

Det oppsto noen utfordringer da helsemyndighetene, tidlig i pandemien, skulle skaffe oversikt over privat tannhelsetjeneste. Selvsunders jeg over hvor i landet det er reell tannlegemangel i 2022. Privat som offentlig.

Tall fra SSB statistikkbanken forteller om en økning i tannlegeårsverk i perioden 2015 til 2020 på 239. Legger vi til økningen i tannpleierårsverk (123) så er den totale økningen behandlere på 362. Dette gir, korrigert for befolkningsveksten i perioden, snaut 30 færre pasienter per behandler. Privat sektor har hatt den største veksten i behandlerårsverk (278) mens Den offentlige tannhelsetjenesten har fått 84 flere behandlere.

Den offentlige tannhelsetjenesten

I en artikkel i Vest-Telemark Blad i vinter var overskriften: «Hol i tannlegedekninga i fleire kommunar». Da jeg samme dag sjekket Vestfold og Telemark fylkeskommunes nettsted var tre tannlegestillinger utlyst – én av dem et vikariat. Da blir det naturlig å spørre om temaet i avisoppslaget vel så mye var resultat av en planlagt sentralisering av tannhelsetjenestens klinikker som av reell tannlegemangel. Det er godt kjent at Den offentlige tannhelsetjenesten av flere grunner har valgt å bygge større klinikker, noe som har bidratt til noe lengre reisevei for pasientene. Én av begrunnelsene har vært å skape større fagmiljøer som lettere kunne rekruttere yngre tannleger. Bedre med en godt bemannet sentral klinikk enn et tomt kommunekontor. Men – fakkeltogenes tid er ikke forbi.

En kan også undre seg over begrepet «ledige tannlegeårsverk» som oppgis i statistikkbanken. I årene 2017 til 2020 var antallet relativt jevnt og i gjennomsnitt 44 årsverk. Dette er ikke et betydelig antall av totalt 1 348 tannlegeårsverk i 2020 (allmenn- og spesialisttannleger). Tallet er imidlertid relativt høyt sammenlignet med det man finner ved jevnlig søk etter ledige stillinger på fylkeskommunenes nettsider. Gjennom seks søk i perioden 2018 til 2021 fant jeg i snitt 16,2 ledige tannlegeårsverk, omkring halvparten vikariater. Noen kan sikkert forklare forskjellen mellom innmeldte «ledige årsverk» og de betydelig færre utlyste stillingene til enhver tid.

Privat tannhelsetjeneste

Fylkene vet hvor mange tannleger de har ansatt. Men hva med privat sektor?

§ 18 i helsepersonelloven pålegger helsepersonell som starter virksomhet i privat sektor å melde dette inn til kommunen eller helseforetaket. Tannhelsetjenesten er fylkeskommunal, og mye tyder på at innrapportering ikke skjer. For å starte virksomhet må imidlertid privat praktiserende tannleger registrere seg i VoF (Virksomhets- og foretaksregisteret). Det er fra dette registeret SSB henter sine tall om privat sektor. Tallene blir koplet mot utdanningsopplysninger fra Nasjonal utdanningsbase og Helsedirektoratet sitt autorisasjonsregister for helsepersonell.

Som allerede nevnt opplyser SSB om en økning i antall tannlegeårsverk i perioden 2015 til 2020 – de fleste i privat sektor. Statens autorisasjonskontor har imidlertid gitt 1763 autorisasjoner i samme periode. Det er forskjell på årsverk og individer som har fått autorisasjon, men likevel. I perioden har også tannleger sluttet/pensjonert seg. Et tentativt regneeksempel:

Autorisert:	1 763 individer
Sluttet (eksempelvis 150/år i seks år):	900 individer
Gjenværende autoriserte tannleger:	863 individer

I dette regneeksempel er det altså 863 individer «til overs» men «bare» 239 nye årsverk ifølge SSB. Flere enn 1000 av de autoriserte tannlegene har utdanning fra andre land. Er alle disse kollegene i Norge?

Norge er et langstrakt land. Fordeles tannlegene på kvadratmeter er nok ikke tannlegetettheten spesielt stor, men fordeles de på befolkningen er den blant Europas største. Spørsmålet er om den er enda større? Det vil si: Arbeider alle de autoriserte i Norge? Arbeider de i Norge uten at SSB har fått det med seg? I så fall er tannlegetettheten enda høyere enn beregnet.

Tannpleiere har ikke „En Tredje Hånd“

Men her kommer Umbrella™ tunge-, leppe- og kinnretraktoren til unnsetning!

En brukerrapport av tannpleier Lene Holm

Som tannpleier arbeider jeg som regel alene, uten assistanse ved tannlegestolen. Etter at jeg testet Umbrella-retraktoren fra Ultradent Products—en helt ny variant av den tradisjonelle leppe- og kinnretraktoren, som også holder tungen borte fra arbeidsområdet—har det plutselig blitt mye enklere å utføre mange av mine oppgaver. Umbrella-retraktoren gir meg et større arbeidsområde med mye bedre oversikt i pasientens munn, uten at det blir ukomfortabelt for pasienten.

Umbrella-retraktoren er svært enkel å plassere i pasientens munn. Den er veldig fleksibel og lett å sette på plass, uten at jeg må trekke ut pasientens munnviker eller kinn. Pasientens tunge hviler bak tungebeskyttelsen. Følgelig er det mye enklere å opprettholde et tørt arbeidsmiljø og særlig å holde tungen på en egnet plass; dette kan ofte være litt av en utfordring, fordi den ofte havner i arbeidsområdet, slik at tannpleieren må bruke speilet for å skyve den bort. For tannpleiere som arbeider alene, er dette vanskelig, fordi vi ikke har en tredje hånd til hjelp—Umbrella-retraktoren inntar den rollen!

Det er avslappende for pasienten når jeg bruker Umbrella-retraktoren. Det er enklere å holde pasientens munn åpen. Jeg behøver ikke å bruke biteblokk, noe som ofte kan være ukomfortabelt for pasienten og omstendelig for tannpleieren ettersom vi må flytte biteblokken fra side til side for å holde arbeidsområdet lett tilgjengelig og med god sikt. Fordi Umbrella-retraktoren er så fleksibel, er det mulig for pasienten å lukke munnen hvis jeg f.eks. trenger å kontrollere bittet etter en okklusal komposittrestaurering. Det reduserer tiden det tar å utføre behandlingen.

I det hele er det mer komfortabelt for pasienten hvis jeg bruker Umbrella-retraktoren i stedet for å presse tungen bort med et speil, f.eks. når det utføres depurasjon på molarer.

Den gir meg også bedre sikt, f.eks. når jeg depurerer lingualt i underkjevens front med curetter. Jeg kan nå holde saliva unna, bruke speilet utelukkende til å se i, og jeg trenger ikke lenger å kjempe med tungen om plassen og hele tiden måtte presse den bort fra fortennene i underkjeven med speilet. Det sparer tid og gjør mitt arbeid lettere, helt enkelt fordi jeg får bedre sikt til det spyttfrie arbeidsområdet. Derfor gjør bruk av Umbrella-retraktoren periodontal scaling til en mer positiv og komfortabel opplevelse for pasienten.

Jeg er svært tilfreds med bruken av Umbrella-retraktoren under periodontibehandling, vanlig depurasjon og mikrosliping av emalje. Jeg kan virkelig anbefale andre tannpleiere å gi Umbrella-retraktoren en sjanse—den kan fort vise seg å bli den „tredje hånd“ som vi så lenge har ønsket oss.

Lene Holm

Tannpleier hos den private tannklinikken Beringhus Tandlægerne i Horsens og Vamdrup i Danmark.

Skann QR-koden for å lese hele artikkelen

Fantastisk tilgjengelighet og effektiv tørrelgging, på en komfortabel måte!

- ▶ Pasientkomfort: Holder munnen åpen på en naturlig og skånsom måte, slik at leppene ikke forskyves i eller strekkes
- ▶ Kan sitte på plass ved kontroll av bittet, og åpner mellomrommet mellom leppene og kinnene slik at saliva holdes borte fra tennene og gjør det lettere å komme til med vakumsuget
- ▶ Tilpasset en mengde ulike prosedyrer som fissurforsøgling, kjeveortopedisk bonding, bleking på klinikken osv.

NYHET
Nå også i str. L

Originalartikkel i Tidende, januar, 1922

Tænder og tandverk i norsk folkemedisin

Av I. Reichborn-Kjennerud

OM FORFATTEREN

Ingjald Reichborn-Kjennerud, født 27. juni 1865 på Hamar, død 7. august 1949 i Oslo, var lege og medisinalhistoriker. Gjennom det meste av sin karriere var han militærlege, men kombinerte dette med en omfattende medisinsk historisk og kulturhistorisk forskningsvirksomhet.

Han vokste opp i Halden med en skolemann som far og arkitekten Johan Joachim Reichborn som tippoldefar. Etter examen artium i 1883 studerte han etter farens anmodning sløyd i Sverige, samtidig med at han oversatte Edda til nynorsk og skrev artikler. Tross stor interesse for norrønt og latin, begynte han på medisinstudiet og arbeidet samtidig som assistent for oppdagelsesreisende og etnograf Carl Lumholtz i 1885. Han tjenestegjorde som distriktslege og militærlege (sekondløytnant) i Kristiania, Kristiansand og Harstad fra 1911 til 1918.

Fra 1919 bodde han i Halden, og med språkforskerne professor Hjalmar Falk og dosent Nils Lid studerte han folketro og skikker omkring tradisjonell medisin i Norge. Arbeidet resulterte i 1923 i en doktoravhandling *Lege-rådene i den eldre Edda og Våre folkemedisinske lægeurter*. Hans uavsluttede hovedverk er *Vår gamle trolldomsmedisin I-V* (1927–47). Han har også utgitt «Kokebok for den norske hær».

Han var far til Ingjald Reichborn-Kjennerud, (1901–81), tannlege, professor i odontologi og Det odontologiske fakultetet i Oslos første dekan.

Tidendes nåværende redaksjon har laget mellomtitlene og trukket ut referansene i egen liste for å lette lesbarheten. Originalspråket i artikkelen er bevart uten endringer.

Illustrasjonene i artikkelen er hentet fra Yay Images.

Reichborn-Kjennerud I. Nor Tannlegeforen Tid. 1922; 32:47–55, 109–129.

Tandfé – tandgaven

De gamle nordmænd i sagatiden gjorde meget væsen av den nyfødtes første tand, og frembruddet var en familiebegivenhet som har sat merker i skikker vi kan finne levninger av den dag i dag. Den lille eier av den nye tand fik da gjerne en tandgave, *tandfé*. Det kunde være sverd, en ring eller hos rike folk en træl, som helst skulde være født paa samme tid. Haakon Jarl hadde saaledes faat trællen Kark som senere dræpte Jarlen. I en av eddasangene, Grimmesmaal 5, heter det at Frøy fik Alvheim i tandfé, og i middelalderen blev gaarder git bort paa denne maaten (1). Skikken findes endnu i flere bygder som Østerdalen og Telemark. Somme steder gir de barnet en ku, og denne faar da gjerne et navn som passer for anledningen, t.eks. Tandros. Slike kunavn kan en ogsaa finde der skikken ikke længer er kjendt. Hos finnefolket nordpaa faar barnet ofte et lam med horn eller en ren (2). Ogsaa paa Island og i Sverige er det spor av denne skikken.

Denne høitidelighet med den første tanden bunder vistnok i en ældgammel opfatning av at den nyfødte ikke ble regnet for et virkelig menneske før denne tanden var kommet. Dersom et barn hos de gamle romere døde før det hadde faat tænder, blev det ikke brændt som andre, men bare jordet, sier Plinius.

Kjøpetand og guld tand

Interessen for ens egne naturlige tænder er ikke altid særlig stor blant folk. Det hører med til kulturens skyggesider at det paa somme steder sættes mere pris paa de kunstige løstænder. Nordpaa der de kaldes «kjøpetænder», fører de eiermanden likesom op i en høiere rangklasse og skal endog være eftertraktet som konfirmationsgave. Ellers tales der ikke meget om tænderne blant folk. Det er først naar deres utseende avviker fra det normale, eller naar tandverken melder sig, at de ofrer dem mere oppmerksomhet.

Naar tændernes farve, form eller stilling gir sig tydelig tilkjende i et menneskes utseende faar dette gjerne sit sproglige uttrykk, dette har vi eksempler paa baade fra nynorsken og fra det gamle sprog.

Særegenheter ved en tand kunde gi anledning til at manden fik et tilnavn. En som hadde en svart tand, blev hetende Blaatan, en anden blev kaldt Guld tand, kanskje fordi han hadde en glinsende gul tand (3). Om en Harald heter det «at tennir váru miklar ok gulls litr á», Guden Heimdal hadde tilnavnet Gullintanni fordi han hadde gyldne tænder (4).

En tand som er længre eller mere utoverbøid end de andre, kaldes i folkesproget *vigtand*, og et menneske som har stor avstand mellem tænderne sies at være romtændt eller glistændt, en med stumpe fortænder er tvertændt o.s.v. En stor aapning mellem fremtænderne kaldes *lygnarskar* fordi dette i folketroen er et merke paa at manden er løgnaktig. Brede tænder derimot er merke paa et godt hjerte (5, 6). At folkevittigheten har fundet træffende betegnelser for overbid og underbid er ikke at undres over. Vi kjender alle fra den nyere tid uttrykket «at gaa med tænderne paa tørk» o. lign.

Tænder og sygdom

Med større eller mindre grund sætter folkemedicinen tænderne i forbindelse med andre sygdommer. Hjørnetanden kaldes stundom øientand, og dette skriver sig fra troen paa at den staar i forbindelse med øiet paa samme side. Det er ikke sjelden at folk særlig kvier sig for at dra den ut fordi de tror de derved skal skade øiet. Dette er ogsaa kjendt i sydgermansk folkemedicin (7), men det har som vi vet ikke noget med virkeligheten at gjøre.

Naar skjorbuk i Setesdal kaldes *tannsjuke* (8) beror det imidlertid paa en riktig iakttagelse da en smertefuld lidelse i tandkjøttet med løsning av tænderne hører med til denne sygdom. I Biskupa sögur fortælles det om biskop Arne at han mistet flere tænder under denne sygdom (9). Men skjorbuk er nu saa sjelden at dette har mindre betydning.

Det er i vort land, likesom sikkert mange andre steder, en stor tilbøielighet til under tandsprettingen at gi denne skylden for alle de sygdommer som melder sig hos barnet i denne tid. Denne tro kan selvsagt bli farlig naar en lar være at søke læge fordi det heter at det bare er «vondt for tænder», noget som en tænker gaar snart over. I denne tid tyr en ofte heller til mange slags husraad som efter folketroen skal lette tandsprettingen. De gir barnet en «tandrot» at tygge paa, d.e. fiolrot, irisrot eller faar et halsbaand av pionkjerner. Dette sidste har i folkemedicinen ordet for at kunne forebygge krampe under dentitionen, *tandfang* eller *tandslag* som det kaldes, og dette halsbaandet skal endog hindre at barnet senere faar falde-syge, epilepsi. Disse midler er tusener av aar gamle. Irisroten blev anbefalt Plinius og Dioskurides som levde før Kristi fødsel, og pionkjernene som raad for krampe er nesten likesaa gamle. Dette gaar igjen hos en række middelalderlige forfattere og brukes endnu av folkemedicinen i mange land (10).

Søk hjelp hos musen

Den næste gang tænderne minder menneskebarnet om sin tilværelse er ved tandfædingen. Vi støter her paa det underlige forhold at folkemedicinen ved denne anledning søker hjelp hos et litet dyr av gnavernes familie, nemlig musen, som barna ber om at faa en ny tand. Den rolle musen har spillet i den folkemedicinske opfatning av tænderne og særlig ved tandfædingen, er merkelig baade i for sig, og fordi den er saa utbredt. Det er ikke bare hos os det er tale om at være «mustændt» eller at ha mustænder, det er noget vi finder igjen hos nærsagt alle folkeslag vi har opplysninger om. Hippokrates anbefaler et tandpulver med tre mus som en væsentlig bestanddel, og Plinius sier at museaske skal være godt til dette bruk, foruten at asken av muselort hjælper mot tandverk naar den lægges i den hule tand. (11). Naar det klødde i gummene paa barna, skulde de efter Dioskurides spise husmus.

Musen har i folketroen som særlig opgave at skaffe en ny tand istedenfor den som fældes. Melketænderne kaldes derfor mustænder paa flere sprog: «Mausezähne», «dents de souris», o.s.v. Naar barnet kaster den fældte tanden fra sig, sier det frem en remse, og denne er temmelig ensartet i de forskjellige land. Jacob Grimm nævner at barnet stikker den fældte tand ind i et musehul:

*Maus, da hast du einen hölzernen Zahn,
Gib' mi reinen beineren dran.*

I andre tandfædingsformler tilbyr de musen en bentand og ber om at faa en av jern og staa igjen. Lignende formel kjendes i mængdevis ikke bare fra germanske land og de gamle østerikske land, men ogsaa fra Rusland og andre slaviske riker. I mange tilfælder kastes den fældte tanden i ovnen eller bak denne. Det vil imidlertid føre for vidt at følge denne regle videre paa de vildsomme veier, vi skal bare merke os at en tysk reisende har fundet en lignende hos djagatainegrene.

Intet under derfor at vi finder tandfædingsformlene i alle nordiske land, Finland iregnet. Hos os lyder den gjerne saa:

*Mus, gje meg ei beintonn
istaenfor ei gulltonn
(Bø i Telemark)*

eller vil du gi mig en bentand, skal du faa en guld tand. Slike er kjendt fra hele Norge, med smaa avvikelser. Det er saaledes optegnelser fra Troms, Lenvik, Ibestad, Ofoten, Saltdal, Folden, Trøndelag, Rør-

aas, Kvikne, Rendal, Storelvdal, Dovre, Hadeland, Eiker, Romerike, Brunla, Lister, Mandal, Bergen, Hordaland, Romsdal (12).

Ild og sol

Paa de fleste steder i Norden kastes den fældte tanden i ilden og det svenske Finland følger i dette stykke skikken i Sverige, mens man i den finske del av landet kaster tanden mellom ovnen og brandmuren (13). Ogsaa i Mark Brandenburg kastes tanden bak ovnen (14). I Norge sættes den sjelden ind i en vægspræk eller i en kubbestol, men næsten altid ofres den til ilden, likevel er det mest musen som blir bedt om den nye tanden (15, 16). Da Loke (loge, lue) er ildens representant i den nordiske mytologi, anropes han stundom med navns nævnelse om at levere den nye tanden. Dette er kjendt fra Sverige (17). En direkte henvendelse til ilden uten at nævne Lokes navn eller musen har vi fra Nord-Norge (18). Vi har ellers flere andre levninger baade fra ilddyrkelsen og soldyrkelsen i vor folketro. Ogsaa fra andre land er det eksempler paa at de henvender sig til ilden eller ogsaa til solen ved tandfældingen. I Steiermark ofres tanden til ilden (19). Araberne ofrer den fældte tanden til solen (20).

Musen har saaledes i alle fald i Norden den første plass naar det gjælder at sørge for en ny tand. Det gaar saaledes ikke an bare at la den faa rollen som «Lokes arvtaker» som det har været sagt (21). Det er ellers flere som har hævdet at musen skulde ha hat en særlig mytologisk betydning ved tandfældingen, men dette er litet rimelig. Det er vistnok den lille gnavers solide tænder det gjælder at faa maken til.

En jækself av guld

Det er et merkelig drag i næsten alle de norske tandformler, at den fældte tanden som bydes musen, kaldes en guld tand. Øiensynlig er det meningen at gjøre den til en værdifuld byttegjenstand for musen for at denne skal gi en god bentand isteden. Saa vidt jeg vet er det ikke noget sidestykke til dette i andre land. Derimot har man eksempler paa at det blir bedt om en *guld tand*. Dette er kjendt fra Schlesien og Pommern: det har imidlertid en historisk bakgrund som fortjener nærmere omtale.

I landsbyen Weigersdorf i Schlesien blev det i 1586 født en gutt som i sit syvende aar fik en jækself av guld. Dette vakte en umaadelig opsikt ikke bare i landsbyen der han bodde, men i hele Europa. I 1594 blev saken nøie undersøkt av en medicinsk professor Jacob Horst som skrev en lærd avhandling paa latin om dette enestaaende tilfælde: «De aureo denta maxillari puneri Silesii etc.» som utkom i Leipzig i 1595. Boken, som findes paa vort universitetsbibliotek, indeholder bl.a. forsøk paa en naturlig forklaring av fænomenet (22).

Folk valfartet til den lille landsby for at se paa dette under, og den fattige gutt fik sig mangan en skilling. Men saa kom nogen aar efter forklaringen. Guld tanden var imidlertid blit avslitt paa kro-

nen, og bentanden tittet frem. Det hele viste sig at være et fiffig bedrag utført av en dyktig guldsmed. Denne hadde forsynt tanden med en kapsel av guld, som var saa godt gjort at ingen av de lærde kunde opdage at det var et kunststykke. Denne gyldne tand fik likevel en stor berømmelse og blev foreviget baade i dikt og prosa. 80 aar efter gjentok fænomenet sig i Wilna, Polen, med et lignende resultat.

Det er ikke umulig at denne over hele Europa bekjendte historie kan ha paavirket vor tandfældingsremse om guld tanden som skal erstattes av en bentand, men da guld tand flere ganger nævnes i den norrøne litteratur, skal vi ikke være helt sikker paa dette. Saken har ogsaa en anden side nemlig den tekniske. Det fortjener særlig oppmerksomhet at guldsmedkunsten den gang stod paa en saa høit standpunkt at et slikt bedrag overhodet var mulig (23).

Tandpleie i norsk folkemedicin

Nogen bevisst tandpleie kjender den norske folkemedicin ikke. Det maatte da være kvaetygningen. Denne skik har været almindelig baade her og i Sverige og har sikkert hørt hjemme her i umindelige tider mener det er kvaetygningen det gjælder i Hålf's saga naar marmælen paa spørsmålet om hvad det er bedst for menneskene, svarer:

*kalt vatn augum
en kvett tönnum*

d.e. kaldt vand for øinene og kvæ for tænderne. Men denne oversættelse er meget usikker (24, 25).

Tandverk nævnes sjelden i sagaene. I Biskupa sögur I 195, fortælles om en kone som hadde verk i en av jækselfene, og at tanden løsnet. Fund av hodeskaller fra den nordiske oldtid viser ogsaa at de gamle nordboere hadde udmerkede tænder, men den tid kom at de stod for fald (26). Den tandsygd som angriper tænderne, kaldes i bygdemaalene enten *tandrôt* eller *tanaat*. Det første ordet som svarer til det svenske *tandröta*, betegner lidelsen som en raatning-proces, mens det siste viser at sykdommen opfattes som voldt av et gnagende dyr, og dette er i folketroen en mark.

Tandmarken

Tandmarken eller som den kaldes i Danmark, tandormen, er sikkert det ældste hypotetiske sygdomsdyr vi kjender. En tysk forsker v. Oefe har paavist den i en babylonisk tandverksrecept i kileskrift der den forekommer sammen med det ældste tandverkmiddel, hyoscyamus (27). Vi finder baade tandmarken og hyoscyamus i egyptisk og indisk medicin, og de gaar igjen i den klassiske oldtidsmedicin, i middelalderens og nutidens folkemedicin baade hos os og i andre land.

At troen paa marken som tandverkens aarsak er meget utbredt kan vi bl.a. se av de mange remser i Bangs Hexeformularer... «der er en mark under minde tænder» (nr. 213), «mark og verk og ve æt up tænderne mine» (nr. 133), «hør du lede mark som sitter i N. N.s tand» (nr. 1433), jfr. ogsaa nr. 1153 og 1189. Det kan være flere omstændigheder som styrker folks tro paa tandmarken end bare det at den verkende tanden ser ut som den er «makketen». De gnagende smerter gjør sit, men ogsaa den materiefyldte behinde som følger med naar tanden dras ut, har visst støttet denne folkemedicinske teori. Disse markene beskrives baade hos os og i anden folkemedicin som flerfarvede:

*Jeg har en orm i mine tænder
hvad heller de ere røde eller hvide eller graa,
da skal de saa visselig dø,
som Jesus er fød av en jomfru Mø*

Fra Danmark har Ohrt en række eksempler paa tandmark av flere farver, tilsvarende tyske findes hos Mannhard og Hovorka und Kronfeld (28–30).

Det sier sig selv at folkemedicinen er meget optat av selve tandverken som er en saa almindelig plage

*Dæ æ aller større onn
hell å ha so i tonn,*

sier de i Telemark, men saa har folk ogsaa mange «raader» som skal hjælpe for den. Den sammenlignende folkemedicin viser at flere av disse har en ærværdig alder, og at ikke faa er fælleseie for flere land.

Raad for tandpine

For oversiktens skyld skal vi dele ind tandraadene i grupper: de direkte som paa en eller anden maate bringes i berøring med tanden, de indirekte som antas at virke mere paa avstand, de sympatiske som mens at hjelpe ved overføring og de som har sin rot i den rene overtro.

De direkte virkende

Av de direkte virkende tandraader skal vi først nævne den urt som har størst historisk interesse og som har krav paa at være den ældste i bruk, *Hyoscyamus niger*, vildrot, d. bulmeurt. Da denne giftige urt har narkotisk virkning, kan vi ikke frakjende den en viss dulmende indflydelse, men folkemedicinen har sin egen mening om dette, og den hviler i alle fald delvis paa et andet grundlag (31). Naar frøene av denne urt fra ældgammel tid har været brukt til røking mot tandverk, kommer dette av et eiendommelig forhold som viser sig

Skjermdumper fra Wikipedia.

naar de sprækker under ophetningen. Frøhvitene kommer da like som krypende ut av skallene, og folketroen har av dette fundet ut at det er tandmarken som er røkt ut av tanden. Dette har git folk troen i hende, og har gjort det mulig at vildroten har kunnet bevare sit ry som tandverkraad det ene tusenaar efter det andre. Som ovenfor nævnt findes *hyoscyamus* i de ældste babiloniske tekster sammen med tandmarken, og disse to har saa trofast holdt lag like til vore dager.

Det vilde føre ut paa viddene om vi skulle følge marken og vildrotfrøene gjennom alle disse aar, men vi skal fæste os ved nogen av merkestene fra middelalderen og nedover. I en angelsaksisk lægebok fra 900-aarene heter det: for tandmark, ta ekenøtmel og *hyoscyamus*frø like meget av hvert, bland det sammen og lag det til et lys; la det brænde og la røken komme ind i tanden, læg et svart klæde under, da vil marken falde paa dette (32).

I det berømte salernitanske læredikt fra 1100-tallet kan vi læse det samme:

*Sic dentes serva, porrorum collige grana
ne careas jure, cum hyoscyamo ure,
sique per embotum, fumum cape remotum.*

Endelig sier en middelengelsk lægebok fra 1400-tallet: «pro dolore dencium de vermibus, take hennebane seed etc.» (33). Hos os møter vi vildrotfrøene mot tandverk omkring midten av 1700-aarene i foged Wiels beskrivelse over Ringerike og Hallingdal og omtrent samtidig har Gunnerus det i sin Flora Norvegica fra Gudbrandsdal, der urten kaldes tandverksgras. At den kaldes «tandurt» i Danmark anviser den en lignende plass i dansk folkemedisin (34, 35). I Tyskland, Holland og England finder vi det samme (36).

De andre urter som den norske folkemedisin bruker eller har brukt mot tandverk har ikke en saa merkelig historie, men vi skal omtale nogen av dem. I en gammel folkelig lægebok fra Ulvik i Hardanger nævnes neslerøtter, enebær, pimpinellerot – helst fastende om morgenen – solvendel, *Helianthus annuus*, indtullet i bomuld som legges paa tanden, tormentillerot, hvitløk o.fl. Lægeboken har ogsaa raad for løse tænder: «polley thør, støt oc pulver deraff paalagt, daa fæster dj» (polley: *Mentha pulegium*), «grøne salvie blade oc grøn Jsop ædt for thandløs» (37).

Fra senere aar har vi andre tandurter: trollbær, *Actæa spicata* (38). Tandpinegras eller tandrot, *Pimpinella saxifraga*, er den samme som forekommer i den gamle lægebok fra Ulvik; den har i Telemark været brukt til at lægge fersk paa tanden (39). I Land sætter de «ormebær» som er de tørkede bær av sintogsroten, *Convallaria verticillata*, paa brændevin og bruker dette paa tanden.

I Hattfjeldal har de paa samme maate «tivedbærbrændevin» paa tanden, d.e. bærene av *Daphne mezereum* utbløtt i brændevin. I Tolgen lægger de ryllikrot i den hule tanden. Paa Island tygget de ryllik mot tandverk i middelalderen (40). I Østfold har de brukt asken av øientrøst, *Euphrasia officinalis*, dekokt paa tandgras, *Sclerantulus annuus*, eller paa reinfan til at lægge paa tanden i en klut (41). Tobakken maa ikke glemmes. Den brukes mange steder baade like paa tanden og paa anden maate (42).

I Elverum regnet de bjerkeolje eller næverolje for at hjelpe mot tandverk. Før kreosoten var kjendt som farmaceutisk præparat, hadde folkemedicinen fundet frem til noget lignende. I Storelvdal sætter de et kræmmerhus av papir paa en tallerken, tænder fyr paa og lar det brænde ned. Den gule oljen som blir igjen, brukes paa den vonde tanden, og dette er jo kreosot at kalde for. Den samme fremgangsmaate er kjendt i Steiermark og i Schwaben (43, 44).

I Søndfjord bruker de kamfer og «blaasteinvatn» og Fyrisdal almindelig matsalt, dette sidste er ogsaa kjendt i hollandsk folkemedisin og fra Nordens middelalder (45, 46). I Elverum tar de en bille de kalder blankdivil, *Scarabæus violaceus*, og har den paa brændevin til at lægge paa tanden.

I folketroen har flere sundhetskilder ordet for at være gode til at hjelpe for tandverk. I flere tilfælder er dette kilder som i gamle dager har været holdt for hellige og som har været søkt for mange

slags sygdommer. I Land har de en slik ile som folk tyr til naar de har tandverk. Særlig skal nordrindende vand være godt. Den som har tandverken maa da gaa til selve kilden, ta vandet i munden, holde der en stund og saa spytte det ut igjen i det rindende vand, saa verken kunne forsvinde med strømmen. Men saa maatte en samtidig læse en eller anden «tandverkbøn» t.eks. denne som er fra Urskog (47):

*Ta salt og vand i mund
og spyt i ilende grund
saa skal det bli godt i samme stund*

Slike remser er det mange av, og de maa ha gaat fra land til land. Fra Würzburg har vi saaledes maken (48):

*Ich gehe in den Grund
nehm' Wasser in mein Mund
und halt' es in mein Mund
und spei' es wieder in den Grund,
so werden meine Zäh'n' im Namen Jesu Wieder gesund.*

Disse tandverkbønnene skal vi siden komme tilbake til.

Det er ikke altid tandverkraadene er saa appetitlige som det klare kildevand. Mange steder brukes saaledes ekskrementer av forskjellige slag til at lægge i den hule tanden. Sandsynligvis er dette langt mere utbredt end mine optegnelser viser (Saaler, Sandsvær, Numedal, Nord-Frøya, Ryfylke) for den samme raaden har de mot bylder, betændelser og lignende over hele landet. Dette er ogsaa kjendt som raad for tandverk i andre land.

Folkemedicinen bruker ogsaa mekaniske og termiske midler mot tandverken. Jeg mener ikke med dette at smeden eller en anden hjelpsom mand drar tanden ut med en knipetang. Men det hender ikke sjelden at en søker at «dræpe nerven» eller «stogge verken» ved at stikke en gloende spiker ned i den hule tanden. Dette gjør de saaledes i Elverum. I Tyskland dræper de tandmarken paa denne maaten (49).

En særstilling indtar i folkemedicinen den lange række av forskjellige tandpirkere som tanden eller tandkjøttet skal stanges til blods med. Men her er det ikke om at gjøre at virke mekanisk paa tanden, saa det hører ikke hit. I folkemedicinen hviler det en særlig mystik over tandpinkerer, og det kommer ogsaa an paa det som gjøres med den efterpaa. Vi skal derfor komme tilbake til dette senere.

Indirekte tandverkraader

Saa har vi de indirekte tandverkraader, de som folkemedicinen tror virker paa længre hold. Fra videnskabelig synspunkt ser det ut som vi her bare har med den rene overtro at gjøre, men ved nærmere undersøkelse vil det vise sig at i alle fald nogen av dem ikke er helt uten rimelig grundlag. En del av disse fjerntvirkende stoffer lægges paa kindet, somme i eller ved øret, mens andre skal virke paa endda fjernere steder.

Paa kindet har de i Østfold, Nordfjord og andre steder lagt den skarpe vasspepar, *Polygonum hydropiper* (50), i Finnmark kattelort og i Østerdal svinelort, begge i fersk tilstand. I Sundhordland bruker de et omslag av kokt hestemøk indlagt i tõi. Ældre folk husker endnu fra sin barndom at de fik urteposer paa kindet mot tandverk.

At lægge ind løk eller andre skarpe stoffer eller varm olje i øret er temmelig almindelig, og dette hviler paa den riktige iakttagelse at tandverk særlig fra underkjæven ofte straalere ut i øret. En tobaksbuss som var blit

lagt ind i et øre for tandverk, tok jeg engang ut 20 aar efterpaa og høstet ros for den gjenvundne hørsel. Men naar folk i Gudbrandsdal lægger tobakken ind i øret paa den motsatte siden av tandverken, blir det mindre let at forstaa virkningen. En anden sak er det i Elverum der de har harefett i øret; men harefettet driver utover, sier de, og derfor maa det lægges i det motsatte øret, ellers gaar verket længre ind.

En merkelig maate at bruke indirekte tandraad paa gjælder hvitløken. Denne lægger de i et søkk ved haandleddet paa tommelfingersiden. Dette har jeg fra Altedet i Nord-Norge. En kunde tro at dette var enestaaende og et tilfeldig paafund, men det viser sig at det ogsaa brukes i andre land. I Steiermark binder de hvitløk paa den tilsvarende «puls» d.v.s. ved tommelfingeren mot tandverk. Men dette findes allerede i den gamle rabbinske literatur, i Talmud som anbefaler at lægge en hvitløkknop paa tilsvarende tommelfingernegl. Vi maa undres over denne slags avledende behandling, men endda mere over at den har fundet veien op til grænsen til Finnmark.

At det skal være god hjelp ikke bare mot tandverk men ogsaa mot gikt at gaa med en raa potet i lommen er almindelig tro paa flere steder som i Bodø, Storelvdal og Bergen, og det er tillike kjendt i andre land. I England er det endog dannede folk som ikke tør gaa ut uten at ha den raa poteten paa sig (51).

I en bok som kom ut i 1915, Lægende urter, deres innsamling og bruk, læses: «Forebyggelsesmiddel mot tandpine: Vask hver mor-

gen ansigtet med rent koldt vand, men tør det først efter 5 minutters forløp. Dette pleier at bringe ro til dem for hvem intet middel mere hjælper». En ser av dette at den nyere folkemedicin heller ikke er raadløs. Vi er dog ikke alene om den slags boteraader. Jeg har fundet det igjen i hollandsk folkemedicin bare med den forskjel at de der vasker bakhodet i stedet for ansigtet (52, 53).

Som en levning fra den tid da aareling skulde hjelpe for alle sykdommer, har vi endnu i Land og Hegre den skik at aarelate under tungen for tandverk, og hjælper ikke dette skal en aarelate «den gren av pulsen som gaar til lillefingeren». Denne indirekte tandverksbehandling er ogsaa kjendt i Danmark og Sverige. I en svensk «Bondepractica» heter det saaledes:

*Hafver du tandvärk, skall du förstå,
Da skall du en åder under din tunga slå.
Därmed blifver pinan stillt,
Om du efter dette råd göra villt.*

Den sympatetiske behandling

Den sympatetiske behandling har i regelen til maal at overføre en sykdom fra et menneske til et andet, til et dyr, til et levende trø eller til en livløs ting. Dette kan gaa for sig paa mange maater. Ofte bestaar det i at nogen som har været i berøring med den syke brændes op, kastes bort t.eks. i rindende vand, spises op t.eks. av et dyr. Dette slags kurer er ogsaa kjendt for svulster, vorter, bylder og en hel række sykdommer. Behandlingsmaaten findes det spor av hos de gamle græske og latinske klassikere (54), men i middelalderen blev sympatikurene sat formelig i system av Paracelsus som døde i 1541; det er han som begyndte med at føre tandverken over paa trøer.

En vil kanske undres over at troen paa disse merkelige raader har kunnet holde sig saa længe tiltrods for at effektiviteten stadig blir sat paa en hard prøve. Ved bedømmelsen av dette forhold maa vi huske paa at det psykiske moment har meget at si selv ved en saa «virkelig» sak som tandverken. At verken ofte blir borte mens en er paa vei til tandlægen er jo en av de mest kjendte beviser paa dette og forklarer det ufortjente ry som den sympatetiske tandbehandling har kunne bevare nedigjennem tidene. Det heter ellers ofte ved bruken av disse midler at de bare hjælper ved første gangs tandverk, og denne reservation hjælper jo litt paa troen dersom den ofte blir rokket ved at kuren slaar feil. Dette forbehold har folkemedicinen gjerne i bakhaanden ogsaa ved andre kurer (55).

Ved sympatikurene kommer det ikke bare an paa den gjenstand som overfører sykdommen, den maa selvsagt ha sine mere eller mindre mystiske egenskaper, men det væsen eller den ting som skal ta imot sykdommen, er likesaa viktig. Ofte skal det ha noget med

døden eller kirken at gjøre. Det kan være en død mands tand, et dødningsbeben, en likkisteflis, en naal som har været brukt til at sy likklær med, en sten fra en grav eller en flis av kirkedøren. Gjælder det en tandpirker av træ, maa den være av et bestemt træslag, men det kan ogsaa være tandpikere av ni forskjellige træslag. Flisen maa gjerne være tat paa en bestemt maate, paa et bestemt sted og til bestemt tid.

Tandverken kan podes eller manes i et voksende træ, den kan hamres ind i en kirkedør, fæstes til en jordfast sten eller sendes av sted med rindende vand. Den sympatetiske overføring kræver dessuten ofte at det samtidig sies frem en tandverkbøn eller trollbøn i forbindelse med en symbolsk handling t.eks.: «jeg tar dig fra kjøt og ben og sætter dig i træ og sten».

At overføre tandverken paa et levende menneske gir folkemedisinen sig sjelden av med. Jeg saa det engang for 30 aar siden, og den som inbildte sig at han hadde faat verken overdrat, var ikke blid. Slikt er ogsaa kjendt fra Tyskland (56).

Naar tandverken overføres ved hjælp av noget som har med døden at gjøre, er det underforstått at den skal havne hos den døde. I en gammel svartebok fra Sogn nævnes at den vonde tanden skal gnies med en dødningsetand, men dette og lignende bruk av dødningsetanden er vel kjendt baade hos os og andre steder særlig fra ældre tid. I Tyskland har det været den tro at en da vistnok blir kvit verken, men en vil ogsaa miste tanden bakefter, og det kan jo være rimelig nok (57, 58).

I Lærdal, Sogn, gnir de den verkende tanden med et mandeben fra kirkegaarden, likesaa i Nordland, men her maa en lægge guldringen sin i pant naar en tar benet (59). I Baiern maa de bite i benet for at det skal hjelpe. Dødningsbebet hjelper ogsaa for en hel del andre onder (60).

Mens en flis av likkrakken er almindelig boteraad for sti paa øiet, er en flis av selve likkisten god til at stange sig i tanden med for tandverk, dette er ogsaa kjendt blant finnerne i Nord-Norge, disse maa dog sætte flisen paa plass igjen naar de har brukt den, finnerne bruker ogsaa en flis av et gravkors. Dette er dessuten almindelig i finlandsk folkemedisin (61, 62). Storaker næver det ogsaa i sine samlinger. I Sogn tar de en rusten spiker fra en likkiste og sætter den i kirkedøren (63). I Nord-Frøya gjælder det at faa flisen fra kirkegaarden eller kirkegaardsporten, i Vinstra skal det være fra kirkedøren, mens i Finmark fra kirkedørstreskelen (64). Bang nr. 1018 har den raad at stikke sig med en naal som det har været sydd likklær med, men den maatte efterpaa kastes bort. Da fik en aldrig tandverk mere.

Ingen tandverkraad er vel saa vidkjendt over hele verden som at overføre verken paa et levende træ. Dette gjøres i Valdres ved maning. En hugger øksen i træet under maningen, og den som har

tandverken blir da kvit den, dersom det tyter kvæe ut av træet men det almindeligste er at plugge tandverken ind i træet (65). Det var dette Paracelsus satte i system i begyndelsen av 1500-aarene. Han tok en flis av en hyld eller hassel, stak dermed tanden til blods og satte saa flisen ind i træet paa sin plass igjen og dækket den til med barken. Dette kaldes implantation. Jacob Grimm mener at dette grunder sig paa den tankegang at verken skal være over paa den vætte som bor i træet (66). Vi kjender denne indplugging som raad for bylder paa flere kanter av landet. De borer hull i træet, stikker litt av vaagen fra bylden ind i hyllet og lukker det med en træplugg. Det samme gjør de i Saaler, Gudbrandsdal og Nordmøre med litt av indholdet fra den hule tanden (67).

Stundom stikker de sig med en spiker stundom med en hesteskosøm, men oftest er det med en eller flere fliser av samme træ som tandverken skal plugges ind i. Det kan være en, tre eller ni fliser av samme træ, men sommetider maa det være av ni forskjellige træer. Naar en har stanget sig til blods, stikkes flisen eller flisene paa plass og dækkes over med bark, ofte bindes det en rød traad over. Dette stemmer saaledes med det som Paracelsus lærte. Samtidig læses gjerne en tandverkbøn fra en svartebok.

Like til det siste har det staat slike træer i skogene som ingen har turdet hugge ned. For den som fælder et tandverktræ faar al tandverken som sitter der. Det gjaldt derfor at vælge et træ som var litet utsat for at bli hugget ned. Det heter saaledes ofte at træet skal staa paa et sted som ingen kommer til. Hagemann fortæller fra Saltdalen at de fleste gammelkaller hadde et slikt træ i skogen, men her var troen den at naar træet blev fældt, fik den tandverken igjen som engang hadde slaat den ind i træet. En kunde derfor ofte høre folk klage og si: nei, naa har visst nogen hogget min tannfuru (68). Mange steder heter det at slike tandverktræer blir syke og stanter i veksten, nogen steder sier de at tandverken bare holder sig væk saa længe træet er friskt.

I Nordfjord maa en staa tidlig op en søndag morgen, ikke snakke med nogen, ikke smake mat, pirke sig med tre fliser av en frisk older og sætte flisene ind paa plass igjen, saa fik en aldrig tandverk mere, men det hjelper bare for første gangs tandverk. I Kaupanger, Sogn, bruker de ogsaa older, men samtidig med at flisene plugges ind i træet, legger de ind paa tanden en klut med karvet bladtobak og salt som har været utbløtt i brandevin, dette skal brændes op efterpaa. Ellers har de flere forskjellige slags tandverkstræer i bygdene. I Saaler og Saltdal er det furu (69), i Gudbrandsdal og flere steder nordpaa piletræ (70), i Undal og flere steder flogrogn (71), i Numedal og Sogn bjerke (72). Somme steder skal det være en «einstøding» eller «einstaka tre» d.v.s. et som staar alene. I Numedal og Hallingdal brukes ni stikker av ni forskjellige træer (73).

Folkemedisinen har ofte forkjærlighet for det sjeldne. Sommetider gjælder det at tandpikeren skal ha egenskaper som det er van-

skelig at skaffe. En hesteskosøm fra en sko som er gjenfunnet med alle sømme i, en flis fra et hus som er flyttet tre ganger eller en flis fra et lynsplintret tre (74). Dette sidste er kjendt baade fra Finmark og Tyskland (75).

Symbolske handlinger som har til hensikt at overføre sykdom paa dyr, har været kjendt fra oldtiden. Marcellus som levde i 400-aarene efter Kristus, kaldte det *insecatio*, et uttrykk som folke-medicinske forskere har beholdt. I vor folkemedicin er den slags kurer kanskje mindre kjendt end overføringen paa trær og livløse ting, men vi har likevel mange eksempler paa dette fra vore dager.

Ved disse kurer kommer en ting til, nemlig den særegne lægekraft som siden oldtiden har været tillagt somme dyr. Hunden som har været menneskets tro følgesvend gjennom tusener av aar, kommer her i første rekke. Hundetungens lægende evne omtales i Bibelen der det heter at hundene slikket saarene til Lasarus, og paa Vestlandet sier de «det er lyv i hundetunga» d.v.s. lægedom. At mane tandverken over paa en hund ved hjelp av nogen mystiske ord paa en seddel som kastes foran hunden er det flere eksempler paa hos Bang (76). Ormen, lægekunstens gamle symbol omkring æskulapstaven, er ogsaa med blant tandverkraadene i vor folkemedicin. I Setesdal sier de «ormen lækjer» (77). I Strandvik legger de halvparten av et paa langs kløvd ormehode paa tandkjøttet, og i Hallingdal spiser de kjøttet av en orm som er «slaat for al menneskets ondskap» (78).

Et andet lægende dyr er frosken. Over hele landet er det likesom i Skotland og England en kjendt kur mot trøske at lægge en froskelabb paa tungen. *Frauda fætr* (froskeføtter, red.anm.) hørte med til de gamle nordmænds trolldomsmidler (79). At stikke sig til blods mellom tænderne med en tandpirker laget av froskeben er i Kistrand, Finnmark et boteraad for tandverk. Fra Gudbrandsdal fortæller Hjorthøy «nogle have og fundet sig vel ved at holde varm Edikke hvorudi en saadan Frøe er kogt under lukt Laag, i Munden for Tandpine» (80). I Nordland heter det at det skal hjelpe at slikke en padde under manen, og tandverken skulde vel da gaa over paa dyret. Da frosk og padde i folketroen er mand og kone hører dette til her. Dette at bruke frosk mot tandverk omtales allerede av Marcellus, og det er kjendt i tysk folkemedicin (81).

Katten hører ogsaa til de lægende dyr, men det findes neppe noget om at dette dyr eller noget av det har været brukt for tandverk. Derimot er det et enestaende eksempel fra Jæren paa at noget av en hest har været lagt paa den verkede tand, nemlig en spon fra hoven paa en uskaaren fole.

Saa har vi overføring av tandverk til livløse ting. I en gammel svartebok funden paa Kvarberg i Vaagaa lærer vi dette: «gakk på kirkegården og ta en sten ut av en grav og legg den paa den tann du har pinen i i omtrent 5 minutter. Ta den så ut igjen og legg den på samme rum som du tok den og si disse ord: takk for lånet, Probatum» (82).

I Elverum og Hallingdal fører de tandverken over paa en «jordfast stein» d.e. en sten som sitter fast i jorden (83). Disse stener har i folketroen en lægende kraft, men naar tandverken skal føres over i stenen, maa det gjerne maning til. I Elverum stikker de tandkjøttet til blods med en kniv og hugger denne i stenen med de ord: «her skal du sitte saa fast som fanden naar han fulgte skriveren paa tinget og voldte vrang ed». Den jordfaste stenen som tandverkraad er kjendt baade i Sverige og Danmark (84). Beslektet med den jordfaste sten er merkestenen eller grænsestenen mellom to eller flere eie-dommer, den kaldes somme steder for «deild». I Fyresdal blir folk kvit tandverken naar de biter i deilder (85). Ventelig gaar da verken over paa den onde vætte som skal færdes i nærheten av slike stener, deildegasten eller merkesgasten som den kaldes. Det var gjenfærdet efter folk som i levende live hadde flyttet en merkesten. Dette var nemlig en av de største synder som blev straffet strengt. Vedkommende maatte stadig gaa igjen og færdes i nærheten av det sted der synden var gjort. Merkestenen hjelper for tandverk baade i Danmark og Finland (86). Det er ogsaa spor av det i Tyskland. (87).

Det er en rekke symbolske handlinger som tar sikte paa at bli kvit tandverken. Tandpirkeren kan saaledes naar den er brukt, kastes i en fos, det gjør de i Hallingdal (88). I Numedal skriver de noget paa tre flatbrødstykker, tygger dem og svelger dem, eller de graver ned den tandstikker som de har stanget sig til blods med (89). Det at grave ned sykdomsstoffet er en kjendt kur for flere sykdommer baade hos os og andre steder, særlig brukes det for at bli kvit vorter.

Til folkemedicinens mest kjendte symbolske handlinger hører *mæling* (maaling) og *støyping* (molybdænomanti). Mælingen hører jo særlig til raadene for mosot, og støypingen setter vi helst i forbindelse med engelsk syke, svek (90). For ikke mere end omkring 20 aar siden blev den brukt til dette i Kristiania. Disse kurmetoder utføres gjerne sammen med læsning. Heller ikke den folkemedicinske odontologi er uberørt av disse. Den som skal mæle maa nemlig i Numedal ikke være tandløs (91), og støypingen brukes i Elverum som raad for tandverk. De støper da en blykule ned i vand, og dette har de siden paa den vonde tanden, men samtidig blir riktignok verken manet over i en gran som pleier at sture efter-paa (92).

Underlig er det at tandverken skal ha noget med skjæringen av neglene at gjøre. Hos romerne skulde det efter Ausonius være godt

at skjære neglene onsdag, men Jacob Grimm sier «Freitags nägel an Händen und Füßen geschnitten hilft wider Zahnweh». Paa Mandalskanten heter det: «Naar man har tandpine skal man klippe neglene av sig paa fredag eller søndag, da gaar den bort» (93), og det samme gjælder paa flere andre steder (94).

Vi har flere ganger set at det samtidig med de sympatetiske tandverkraader læses en tandverkbøn. I disse bønner nævnes ofte de hellige personer (95). I den katolske tid maatte selvsagt jomfru Maria holde for (96). Fra midten av 1700-aarene har vi fra Gudbrandsdalen denne bøn: «Job satte sig paa sten og klaget sig for sine tænder: jeg angrer at mine tænder kom itu. Kom Jesu moder Maria»:

*ta vann i munn
sputt i grunn,
det skal bli bot i samme stund
i tre navn.*

Stenen er sikkert ment som jordfast, det kan vi slutte av en svensk paralel (97). I flere middelalderlige tandverkbønner paa latin er det ogsaa en sten som den hellige person sitter paa, saaledes i den middelengelske lægebok utgit av Fritz Heinrich: «Dominus noster ihesus christus supra petram marmoream sedebat» o.s.v. (98).

Sta. Apollonia

At tandverken i den katolske tid maatte ha sin egen helgen, er ikke mere end man kan vente sig naar det gjælder et saa almindelig onde. Vernehelgener mot sygdom hadde de i alle land. I middelalderen var saaledes meldroieforgiftning, ergotismus, som voldes av en sopsygd paa kornet, en utbredt plage i hele Europa uten at nogen hadde anelse om aarsaken. Denne var helliget til St. Antonius. I 1300-aarene hadde vi et St. Antonskloster i Bergen der de tok imot slike syke, de blev selvsagt bra igjen saasart de fik rent brød. Vi har endnu sygdomsnavnet antonseld til minde om dette.

Tandverkens vernehelgen var den hellige Apollonia. Denne helgeninde blev brændt i Alexandria i 249 e. Kr. efter at alle hendes tænder var blit revet ut av bøddelen. Hendes navn er knyttet til den 9de februar og har staat i vore almanakker like til for faa aar siden da alle de gamle helgennavn ble fjernet. At hun har været gjenstand for dyrkelse har vi flere beviser for. I en gammel lægebok fra omkr. 1520 findes en tandverkbøn hvor hun er med; den lyder saa:

«Skriff paa eth hanbreth stöckæ bly: job idrasson + iob zarobatos + job tha nobrattos + in nominee patris et filii och less v pater noster och aue maria, gud thyll loff och saneth Apollonia» (99).

Besværgelsesformer med Apollonias navn findes i mange land, i Danmark (100), i Sverige (101), i Holland (102). I Reinhold Köhler er det særlig spanske og franske formler (103).

Figur 1. Tittelblad til Breviarium Nidrosiense, Paris 1519, fra Universitetsbiblioteket i Greifswald. De tre mindre bilder nederst paa tittelbladet er: til venstre d.h. Apollonia med tangen, i midten Vorherre og til høire d.h. Veronica med svetteduken.

Ogsaa en billedlig fremstilling av den hellige Apollonia har vi fra den samme tid som tandverkbønnen i lægeboken fra Vinje, nemlig paa det nyfundne tittelblad til Breviarium Nidrosiense som blev opdaget i 1912 (104). Brevariat blev trykt i Paris i 1519, delvis bekostet av erkebiskop Erik Walkendorff som derfor har sit vaaben og sine initialer under billedet av St. Olav (figur 1) (105).

Tandlæge John Wessler i Stockholm som har gjort d.h. Apollonia til specialstudium, har fortjensten av at ha fremdrat dette Apolloniabillede som han anbefaler til symbol for Den norske tandlægeforening (106).

I det danske nationalmuseum er det et billede av Apollonia som har tilhørt Nordlunde kirke. Her er hun avbildet med en diger tand i tangen (107). I Brunby kirke i Skåne findes det et hvælvmaleri fra slutten av 1400-aarene som har benyttet Apolloniamotivet (John Wessler).

Job

Man legger uvilkaarlig merke til at Jobs navn ofte forekommer i tandverkbønnene og det baade i de norske og i de fremmede. Denne bibelske person er formelig blit til en tandverkhelgen, han ogsaa. Grunden hertil er at Job klager over alle de «ormer» som plager ham (108).

I Saaler tok den som hadde tandverk «eldføre» med sig og gik til en nordrinnende bæk, der slog han varme, og mens knusken brandt, tok han vand i munden og læste denne tandverkbønnen tre ganger:

*Job sto på steiner og gjorde rein sine sure bein
da kom n' Krestus gåendes: «Hår står du her og gjer?»
«Ta vatn i din munn og sprut det i grunn
så blir du go i samme stund» (109).*

Slike formuler skrives ogsaa paa lapper som saa tygges og enten svælgges ned eller brændes efterpaa. Dette kaldes at «skrive for tandverk», men det skal ogsaa bare hjelpe for første gang en har den. I Aurland, Sogn, har de denne som ikke før er trykt:

*Job sat ved kirkelede, vrei og vatt sine hender
Jesus sa: «kvifor vrir du dine hender?»
«eg har vondt i mine tenner,» sa Job.
«ta vatn ved havets bunn
så blir du god att i same stund.» (110)*

Læse i brændevin og skrevne formuler

Læse i brændevin for tandverk hører ogsaa til disse kurer, men brændevinet blir efter læsingen hat paa den vonde tanden (111).

Storaker fortæller om en som var nysgjerrig efter at se det som stod skrevet paa en slik lap han hadde tygget paa efter at den var utblødt i brændevin. Han tok den ut, og læste bare ordene: fanden hjelpe dig (112). At fanden ofte er med i tandverkformler er ikke mere end rimelig (113).

Skrevne formuler for tandverk bæres ogsaa paa kroppen som amuletter. Sommetider skrives de paa flatbrød som den lidende spiser eller spytter ut paa varmen (114). Foruten at «skrive for tandverk» ved at opføre en formel paa papiret er det en anden metode som kaldes at «skrive av» eller «skrive bort» tandverken. Her gjælder det at forminske verken til det ikke blir noget igjen av den, og det gjøres ved øverst at føre op et mystisk ord med 9 bokstaver og nedenunder for hver linje at ta bort en bokstav indtil det ikke blir nogen igjen, t.eks.

Katalibus
Katalibu
Katalib
Katali
Katal
Kata
Kat
Ka
K

Lappen med en slik «avregning» hænges enten paa den lidende som en amulet eller lægges paa tanden. Metoden er i slekt med maalingen som regner fra «nie» til «inkjevetta», og meningen er at ondet skal forsvinde ved denne symbolik. Det hellige og undergjørende nital har ogsaa lægedom i sig.

REFERANSER

1. Diplomatarium Norveg. II, 364.
2. J. Qvigstad, Lappischer Aberglaube, nr. 59.
3. Codex Fris. 29.
4. Fornald. Sögur Nordrl. I, 336.
5. Ellers er det ikke netop saa meget overtro med tænderne. Hvorfor de i Telemark er saa reædde for at «mara» eller «tussa» skal tælle tænderne, har jeg aldrig kunnet faa greie paa.
6. Tov Flatin, Gamalt fraa Numedal III, 8; Mjaatveit, Gamalt fraa Hordaland 40, 46.
7. Höfler, Volksmedizin und Aberglaube in Oberbayern 92.
8. Medicinalberetningen 1897, 101.
9. Biskupa sögur I, 78.
10.) Plinius, Naturalis Historia ed. Mayhoff XXI, 140; Dioskurides ved Berendes, Leipzig 1897, IC, 1. fg.); Fossel, Volksmedizin und medizinischer Aberglaube in Steiermark 78; Schübeler Viridarium Norvegicum II, 292; van Andel, Dutch Folk-Medicine, Janus 1910, 701; Hovorka und Kronfeld, Vergleichende Volksmedizin II, 833; J.V. Broberg, Bidrag från vår folkmedicins vidskepelse 6.
11. Dioskurides XXX, 27 og 22.
12. Folkevennen 1859, 465 og 1862, 393; Maal og Minde 1913, 46; 1914, 45; 1915, 230; Mjåtveit ang. st. 40; Tov Flatin, Gamalt frå Numedal III, 8.
13. Kotisetu 1910, 76.
14. Hovorka u. Kronfeld II, 828.
15. Tov Flatin, Gamalt fraa Numedal III, 8.
16. Bø i Telemark ved Moltke Moe.
17. Axel Olrik, Mytherne om Loke, Maal og Minne 1911, 582.
18. O. Nicolaisens, Fra Nordlands fortid, I, 13; Quigstad anf. st. 60.
19. Fossel ang. st.
20. J. Wellhausen, Skizzen u. Vorarbeiten III, Reste arabischen Heidetums.
21. Maal og Minne 1912, 116.
22. Saken er i vor tid blit behandlet av professor Walther Bruck i serien Kulturgeschichte der Zahnheilkunde III, Die Historie vom gülden Zahn eines schlesischen Knaben, Berlin 1920.
23. Fra etruskiske gravfund stammer guldkronede tænder som nu gjemmes i italienske museer. Disse viser en høit utviklet teknik som dog i middelalderen maa være gaat i glemmeboken, da vi ellers, bortset fra dette schlesiske kunststykke, aldrig hører noget om slike guldtænder.

24. Østgaard, En Fjeldbygd 1883, 85; G.T. Holm, Nogle Optegnelser paa en Reise i Sandsvær 1751, Thaarups Magazin 1797–1801, 95; Runa V, 95; Rietz Ordb. 373, b). Johan Fritzer (Arkiv f. nord. filol. 1885, 161.
25. Hålf's saga, Bugges utg. 11.
26. Forh. i det n. med. Selskab 1885, 197; Aarb. F. nord. Oldk. 1911, 176 fg.
27. Fonahn, Om orm og ormemedler 4.
28. Bang nr. 1201. Danmarks Trylleformler nr. 420–422, 435.
29. Wald-und Feldkulte I, 14.
30. Hovorka u. Kronfeld II, 848–849.
31. Av de norske folkenavn paa *Hyoscyamus visier sømngras* den narkotiske virkning. *Trollgras* gir den plass mellem trolldomsurterne og *tandverksgras* angir den som tandraad. *Villrot* betegner vel den giftige virkning likesom den sjeldnere *fallurt*. Det danske navn *bulmeurt* som er blit hængende igjen i norske floraer, kan det efter norsk sprogfølelse ikke forbindes nogen mening med.
32. Cockayne, Leechdoms, Wortcunning and Starecraft of Early England II, 51.
33. Ein mittelenglisches Medizinbuch herausg. V. Fritz Heinrich s. 70.
34. Topografisk Journ. F. Norge h. 31, 154.
35. Flora Norvegica II, 10.
36. Hovorka u. Kronfeld II, 838; van Andel, Janus 1910, 738; Black, Folk-Medicine 32, 38.
37. Den lægebok som tilhører Kristoffer Frimann Hjeltnes, har aastallene 1574 og 1626 og er kanskje egentlig to forskjellige bøker.
38. Schübeler, Viridarium I, 257.
39. Wille, Beskr. over Sillegjord 122.
40. Islandsk lægeb. utg. av Kålund 19.
41. Wilse, Beskr. av Spydeberg 439 og tilægget 30, 33.
42. Quisling, Overtroiske kure og folkemedisin, 35.
43. Fossel 110.
44. Hovorka u. Kronfeld II 836.
45. van Andel, Janus 1910, 737.
46. Islandsk lægeb. V. Kålund 18.
47. Heyerdahl, Urskogs Beskr. 167.
48. Hovorka u. Kronfeld II, 855.
49. Hovorka u. Kronfeld II, 837, 841.
50. Wilse, anf. st. 109; J.A. Krogh, Efterretn. om Nordfjord i Topografisk-statistiske Samlinger II, 250; Bang, Hexef.nr.1002.
51. Black, anf.st. 182 og 183.
52. Kristina Frølich, Lægende urter, deres innsamling og bruk s. 75.
53. van Andel, Janus 1910, 740.
54. Livius VII, 3; Odysseen V, 349.
55. Bang nr. 989I, 1011.
56. Wuttke, Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart, nr. 178, 526.
57. Svartebok fra Sogn, De Heibergske samlinger, Amble.
58. Bang nr. 357; Klemming, Låke- och Örteböcker från Sveriges medeltid 228; Schleisner, Island undersøgt fra lægevidenskabelig standpunkt; Black, Folk-Medicine 86; van Andel, Janus 1910, 740; Wuttke nr. 527; Hovorka u. Kronfeld II, 845
59. O. T. Olsen, Norske folkeeventyr og sagn.
60. Folkevennen 1859, 450; Bang, Hexef. Nr. 366-1369; Hallv. A. E. Bergh, Nye Folkeev. Og Billeder fra Norge, 1886, 131; Medicinalberetn. 1895, 299; Hagemann, Blant Lapper og Bumænd, 102.
61. Qvigstad nr. 304.
62. Antti Valve i Suomen Hammaslääkäri-Seuran Tomitukxia Bd. IX, 1912, særtrykket s. 8 fg.
63. Antti Valve 12; Wuttke nr. 135, 351.
64. Helland, Norges land og folk, Finn. amt II, 258.
65. Segner fraa Bygdom 1, s. V.
66. Deutsche Mythologie 3, 982.
67. Norvegia 196; Langset, Fraa Nordmøre 37.
68. Hagemann 102.
69. Norvegia 197; Hagemann 102.
70. Bang nr. 988; O. Nicolaisen, Fra Nordlands Fortid I, 16.
71. Schübeler, I, 502
72. Tov Flatin, Gamalt fraa Numedal IV, 40; Heiberg.
73. Bang nr. 1010, jfr. Antti Valve 22.
74. Saltdal, Storakers samlinger.
75. Leem 490; Wuttke nr. 121, 490, 526), men det skriver sig oprindelig fra Plinius (XXVIII, 46).
76. Bang, nr. 998, 1108.
77. Skal, Gamalt or Sætesdal III, 143.
78. Bang nr. 481.
79. Norges gamle love I, 351. *Frauda fætr*: froskefötter. Nytt til trolldom, ifølge gammalnorsk ordbok.
80. Beskr. over Gudbr. I, 70.
81. Hovorka u. Kronfeld II, 843.
82. Avskrift ved statsdyrlæge Tillier.
83. Bang nr. 1005.
84. Hylltén-Cavallius, Wärend och Wirdarne I, 416; Ohrt, Danmarks trylleformler nr. 346, 440, 416, i flere av disse er ordet «jordfast» forvansket.
85. Quisling, Overtroiske kure 35.
86. Ohrt nr. 416; Antti Valve 21.
87. Wenn eine Frau auf dem Marksteine eienes Scheidenweges ihr Kind stillt, bekommt es nie Zahnweh.» Jacog Grimm, Deutsche Mythol. 4, III, 472
88. Bang. Nr. 1010.
89. Tov Flatin, Gamalt frå Numedal III, 1; sml. Bang nr. 1149, 1152, 1022.
90. Bang nr. 848.
91. Tov Flatin III, 17.
92. Sigurd Nergaard, Segner frå Elvrom 154.
93. Folkevennen 1862, 463.
94. Storaker, Tiden 40.
95. Bang nr. 95.
96. Bang 214, 227.
97. Hylltén-Cavallius I, 416.
98. Den middelengelske lægebok utgit av Fritz Heinrich, 122.
99. Dette gamle manuskript blev fundet under koret i Vinje kirke i Telemark da denne blev revet ned i 1796. Det tilhører nu Kristiania katedralskoles bibliotek.
100. Ohrt nr. 392, 393; jfr. Ellen Jørgensen, Helgendyrkelse i Danmark 134.
101. Medelanden från Örebro Läns museum ved Heurgren 51.
102. van Andel, Janus 1910, 744.
103. Reinhold Köhler, Kleinere Schriften II 547.
104. Tidligere kjendte man bare tre eksemplarer av denne sjeldne bok, to i Danmark og et i Stockholm, men alle tre var uten titelblad. Saa opdaget dansken Lauritz Nielsen et fjerde eksemplar i universitetsbiblioteket i Greifswald som heldigvis hadde titelblad. L.N. har offentliggjort sit fund i Nordisk tidsskrift för bok- og bibliotekväsen 1914 under titelen Nye Oplysninger om to danske (!) Palæotyper.
105. Ericus Walkendorff Archiepiscopus Nidrosiensis, Apostolicae Sedis Legatus.
106. Tandlæge John Wessler i Stockholm som har gjort d.h. Apollonia til specialstudium, har fortjensten av at ha fremdrat dette Apolloniabillede som han anbefaler til symbol for Den norske tandlægeforening. I Den norske tandlægeforenings tidende juli 1917 har han ogsaa levert en del andre Apolloniabilleder. Hans Apolloniasamling omfatter foruten større malerier henved 100 mindre billeder av helgeninden.
107. Se J.W. Johnssoms artikkel Dansk Folkemedicin om Tandpine i Fra dansk Folkemindesamling III, 1910, 19 fg.
108. Jobs bok 7,5.
109. Norvegia 179.
110. Heibergske saml.
111. Huus, Om Kvinden 101.
112. Folkevennen 1862, 468.
113. Bang nr. 87, 1366, 1208.
114. Bang nr. 1151, 1527, 1126, 1016, 798.

Klokka 0000 på utgivelsesdato

www.tannlegetidende.no

3Shape TRIOS

Pasientengasjement du kan merke.

“ Vi skaper en emosjonell
tilknytning til våre pasienter.

Tannlege, Chatswood, Australia

Øk saksaksept ved å engasjere dine pasienter enda mer.

Sammen skaper TRIOS® 3D color scans og TRIOS engagement apps en perfekt mulighet til å vise pasientene deres unike tannbehandling og hjelpe dem til å forstå deres tannbehandlingsbehov. Disse visuelle verktøyene gjør det enkelt å personliggjøre pasientopplevelser og adressere alle deres bekymringer. De vil merke forskjell, og du vil merke engasjementet.

Les mer på [3Shape.com](https://www.3shape.com)

3shape

Vi har spesialister over hele landet

Vi hjelper deg med dine pasienter når du trenger det. Ønsker du å diskutere kliniske problemstillinger eller behandlingsplaner? Da er vi her for deg!

Trenger du hjelp med din pasient?

Vi tar imot henvisninger fra kolleger i hele Norge, og hjelper med både små og store utfordringer, deler av behandlingen eller hele behandlingsløpet.

Spesialister

Spesialister i endodonti

Nikola Petronijevic / Leutenhaven / Drammen
Nicole Aria / Arken Åsane
Inge Fristad / Arken Åsane
Vilhjalmur Vilhjalmsen / Arken Åsane
Marianne Lægreid / Broegelmannhuset
Elisabeth Haugarvoll Helland / Nesttun
Unni Endal / Lysaker
Iman Saleh / Homansbyen
Dan Grigorescu / Galleri Oslo
Katalin Jani / Ryfylke
Dyveke Haagensen Knudsen / Hinna Park / Madla

Spesialister i kjeveortopedi

Anette Haseid / Grønnegata
Kristin Sandvik / Grønnegata
Amelia Shams / Sirkus Shopping
Astrid Beate Katle / Kjeveortopedene i Arken
Marko Scepanovic / Sandsli Tannregulering / Arken Åsane
Inge Slette / Lillehammer Tannregulering
Parandosh Afnan / Lillehammer Tannregulering /
Galleri Oslo / Slemmestad / Bryn
Tanya Franzen / Bryn
Yngvil Zachrisson / Aker Brygge
Stefan Ahlborg / Hokksund Tannregulering
Annlaug Stensland / Hinna Park / Madla
Kasper Dahl Kristensen / Madla
Martin Stage / Martin Stage

Spesialister i periodonti

Harald Emil Efraimsen / Harstad
Kristian Lind / Arken Åsane / Nesttun
Jan Akre / Homansbyen
Sandra Tunbridge / Drammen
Esha Kayayen / Galleri Oslo / Bryn / Lysaker / Rommen
Malene Øen / Stord Leirvik
Jan Ove Øen / Stord Leirvik
Bjørn Abrahamsen / Madla
Eirik Aasland Salvesen / Madla / Hinna Park

Spesialister i oral protetikk

Carl Fredrik Haseid / Grønnegata
Pia Selmer-Hansen / Raufoss
Paul-Arne Hordvik / Arken Åsane
Eva Gustumhaugen / Galleri Oslo
Jørn Aas / Oralkirurgisk Klinikk
Ina C. Knivsberg / Madla
Torbjørn Leif Hansen / Hinna Park

Spesialister i oral kirurgi og oral medisin

Hans Thomas Brox / Grønnegata
Hauk Øyri / Harstad / Aker Brygge / Bryn / Lysaker /
Rommen / Tønsberg
Paula Frid / Harstadtannlegene
Thomas Klimowicz / Sanden
Tamas Hasulyo / Sirkus Shopping / Leutenhaven
Paul Åsmund Vågen / Brosundet
Arild Kvalheim / Arken Åsane
Torbjørn Pedersen / Arken Åsane
Mohammad Moafi / Galleri Oslo / Bodø
Shoresh Afnan / Galleri Oslo / Bodø
Zina Kristiansen / Homansbyen
Erik Bie / Oralkirurgisk Klinikk
Dagfinn Nilsen / Oralkirurgisk Klinikk
Johanna Berstad / Oralkirurgisk Klinikk / Raufoss
Shelley Khullar / Drammen
Frank-Jakob Sandbakk / Eikås
Mindaugas Brukas / Madla
Roshi Frafjord / Madla / Hinna Park / Søgne / Stoa

Spesialist i multidisiplinær odontologi

Mona Eide-Gast / Madla

Spesialist i maxillo-facialkirurgi

Attila Nagy / Munkegata

oridental.no/spesialister

Kan vi hjelpe deg med rett sted for henvisning? Ta kontakt!

Shoresh Afnan

Head of Customer Relations, Oris Academy
shoresh.afnan@oridental.no
+47 971 44 811

Hauk Øyri

Director, Oris Academy
hauk@oridental.no
+47 936 31 009

Pia Selmer-Hansen

Advisory Board Member, Oris Academy
pia.selmer@oridental.no
+47 414 18 692

Eirik Aasland Salvesen

CEO, Oris Dental
eirik@oridental.no
+47 909 42 298

Ukraineren

som ikke kunne sitte stille i Norge

Ivan må ta et umulig valg. Bussen er for full. Må han etterlate noen på grensa?

 MONA MYKLEBUST, NRK
 PATRICK DA SILVA SÆTHER, NRK

Saken er først publisert på nrk.no 12. mars 2022

Ivan Vakulenko ligger på gulvet i midtgangen, rett ut på ryggen, mellom de tomme seteradene.

Mens bussen ruller på polsk asfalt, i retning Ukraina, lukker han øynene. Puster dypt. Dette må han bare løse.

Det er 53 seter i bussen, men akkurat nå er det 57 flyktninger som vil være med til Norge. Kanskje må han

peke på noen og si: Du får ikke være med. Denne bussen er full.

Det er dette han har fryktet mest. For der nede ved grensa kommer han til å møte blikkene til små barn som har sett byen sin brenne og pappa vinke farvel.

Ivan er en ganske vanlig 39 år gammel tannlege i Oslo. I Ukraina, hvor han er født og oppvokst, har han foreldre,

søsken og slektninger. Nå er han ikke sikker på hvordan de har det, eller om de lever.

Hver kveld har han og kona gått i demonstrasjonstog i Oslo og ropt utenfor den russiske ambassaden. Holdt hardt i det ukrainske flagget, hørt opprop og laget plakater.

Men det er ikke nok for Ivan.

Et sterkt behov for å gjøre noe, noe mer konkret, har økt i styrke. Som hos andre ukrainere, andre nordmenn, ja, folk over hele verden.

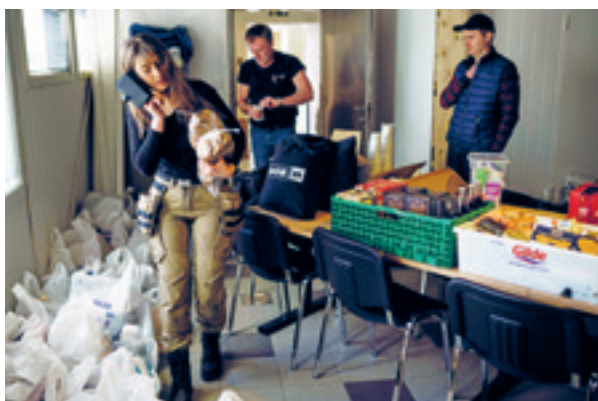
Men hva er det egentlig som hjelper når det er krig og du bare er et menneske?

Da Ivan fikk spørsmål om å være sjef på en buss som skulle hente flyktninger fra Ukrainas grense til Norge, trengte han ikke betenkningstid.

Morgenen etter sto han blant frivillige og frelste på et industriområde i Østfold.

Dag 1, klokka 12.15

Google Maps viser at raskeste vei fra Råde utenfor Fredrikstad til grensebyen Dorohusk i Polen er 1797 kilometer. Det er dit bussen skal.

Om mindre enn to døgn er de framme, om alt går etter planen.

Annie Évike Jensen har ansvaret for pakkingen av alt som skal med.

Det er en liten menighet, Frikirken i Råde, som arrangerer og finansierer bussturen for å hente flyktninger. Planen er at de også skal levere ut medisiner og tepper.

Men det aller viktigste er barna de skal hente. Små og foreldreløse, fra et barnehjem i Ukraina. Det er i hvert fall det alle tror de skal.

Under en time før avreise kjenner ikke Ivan seg nervøs. Han gruer seg ikke.

– Jeg føler ingenting. Jeg er tom. Jeg vil bare gjøre denne jobben.

Han speider etter bussen, den burde vært her nå.

Klokka 12.30

En voksen kar griper tak i oss, inni lokalet der frivillige ordner matvarer. Mannen er russer og har noe han må si.

– Jeg hater denne krigen. Det er som en bror angriper en annen bror.

Mannen er blank i blikket og sier det er vanskelig å sove om natta nå. Av hensyn til familien i Russland ber han om å få være anonym.

Det siste timene har han kjørt rundt til lokale kjøpmenn og hentet varer som er donert til turen. Det hjelper å hjelpe. Men når kvelden kommer, må han likevel ta en sovepille.

Klokka 12.45

I en stor pappeske ligger 110 matpakker. To doble skiver i hver, én med sjokoladepålegg, én med ost og skinke.

– Mora mi har smurt på seg senebetennelse i natt, humrer Terje Hellesjø.

Kjeks, kaffe, suppeposer, knekkebrød, pepperkaker, nøtter, spekeskinke, godteri. Matvarer som ikke trenger kjøleskap står etter hvert ferdig pakket og fordelt i 50 bærepoper.

Mens Ivan venter på bussen, ringer han Utlendingsdirektoratet, UDI. Dette med pass bekymrer han.

Klokka 14.00

Endelig. Bussen er her.

To stykk bussjåfører i nystørkede skjorter er klare. De skal bytte på å kjøre de mange hundre kilometerne sørover.

Det pakkes, klemmes og vinkes. Lykke til!

Ruben Andre Gaarden får et avskjedsskys av kona. Han er fra menigheten og skal hjelpe Ivan på bussen. Særlig på hjemturen, når den forhåpentligvis er full av barn og ungdommer.

Hvem sitter i de tomme setene når de kjører tilbake til Norge om noen dager?

Når bussen svinger ut på E6, retning Sverige, er det mange spørsmål de ikke har svar på.

Får Ivan med seg alle flyktningene over grensa uten problemer?

Det handler om biometriske pass. Norge krever at ukrainere som vil inn i landet har digitalt pass med innebygget mikrobrikke. Men på grensa vet han at det står flyktninger med gamle pass, eller som har reist fra alt de eier. Noen er helt uten ID-papirer.

Han er også i tvil om det egentlig er lov, det han nå skal være med på?

Det kan straffes som menneskesmugling, leser han. Risikerer han virkelig å havne i fengsel om han hjelper krigsflyktninger i trygghet?

Ivan tar noen telefoner til. Han får høre om familier der ett barn ikke har riktig pass. Skal han nekte dem å komme om bord i bussen til Norge da?

Eller ta sjansen?

– Dere må love å besøke meg i fengselet, i hvert fall, sier han og smiler oppgitt.

Klokka 15.40, 1650 km til Dorohusk

Gul ettermiddagssol skinner fra blå himmel. Fargene til Sverige som vi nå suser gjennom, fargene til Ukraina.

Vi er seks personer i bussen. To sjåfører, to NRK-journalister, Ruben fra menigheten og sjefen for det hele; Ivan fra Ukraina.

Han sitter helt forrest i bussen. Mens andre slumrer på veien mot Polen-ferga i Ystad, snakker Ivan i telefonen.

Det hjelper å ha noe konkret å gjøre, slik tvinger han vekk de vanskeligste tankene. Han orker ikke føle, orker ikke snakke om hvordan han egentlig har det.

Mobilen ringer hele tiden. Fra nå blir det nærmest umulig å ta et bilde av Ivan uten at han holder telefonen mot øret.

Han svarer på ukrainsk og russisk, snakker med folk nede ved grensa, folk som vet hva som er lurt og ikke.

Når han ikke er i telefonen, scroller han gjennom nyhetene.

Han vil helst ikke snakke om hvordan det er å ha familie i byen Kharkiv, som nå er bombet sønder og sammen. Folk er uten strøm og det er vanskelig å få kontakt.

– Jeg fikk en «like» fra svigermor på noe jeg hadde lagt ut på sosiale medier. Slik viste hun at hun lever, sier Ivan.

Men det er noen dager siden nå.

Klokka 16.15

Radioprogrammet «Eftan i Østfold» ringer, kan Ivan være med direkte? Ja.

Jeg vil bare bidra, gjøre noe konkret for å hjelpe, sier han og forteller om planen.

Klokka 17.30, 1430 km til Dorohusk

Planen ... den skal vise seg å plutselig ligge dårlig an. For Ivan får nå en telefon og en beskjed som snur alt på hodet.

Han som skulle hjelpe oss å finne barnehjemsbarna ved grensebyen Dorohusk, forteller at det ikke er noen flyktninger der. Det viser seg at det har vært flere busser før oss, og de har tatt med seg alle som skal til Norge. Alle? Er det virkelig mulig?

Ivan forteller med rolig stemme hva han har fått vite.

Det er ingen barnehjemsbarn som skal reddes likevel, og bussen må kjøre til en annen by. Det blir en lengre kjøretur og et ganske annet oppdrag.

Vi skal kjøre til Medyka i stedet, en liten grenseby lenger sør i Polen.

Nå er det Ivans oppgave å fylle setene i bussen.

Klokka 17.45, 1510 km til Medyka

Ivan hadde ikke tenkt tanken. At det kunne bli vanskelig å finne *nok* flyktninger som vil til Norge.

I en nettavis leser han at over én million ukrainere har reist over grensa til nabolandene. FN kaller det den største og raskest voksende flyktningstrømmen siden andre verdenskrig.

Da føles det rart å ikke ha en eneste passasjer til en buss med 53 ledige plasser.

Klokka 18.00

På en bensinstasjon nær Malmö er det matpause. Ivan har ikke tid til å spise eller slappe av.

Han leter etter papp. Store plater han kan skrive NORWAY på. Så flyktingene som vil til Norge ser bussen.

Klokka 20.00

Det er blitt mørkt.

– Jeg er ikke redd for å dra inn i Ukraina, sier Ruben fra menigheten.

Han har overarmer større enn andres lår og knuser lett 10-15 murstein i ett slag. Det er helt sant, han viser oss videoen.

Men Ruben vil ikke krige eller drepe, bare hjelpe. Bussens sterkeste mann har vært misjonær i Midtøsten, nå er han en frelst miljøarbeider og småbarnspappa.

Ivan tenker på det hele tiden han også, om han bør dra over grensa og inn i Ukraina. Han har dårlig samvittighet for at han ikke er der og forsvarer landet sitt.

– Tanken på hva som er riktig å gjøre river meg i stykker, sier han.

Hjertet sier reis inn, fornuften sier nei. For tannlegen har aldri holdt et våpen.

Nå skal bussen inn på ferga i Ysted helt sør i Sverige. I morgen er vi i Polen. Da skal Ivan forsøke å fylle bussen med flyktninger.

Han gjør i hvert fall noe.

Dag 2, klokka 05.45, 900 km til Medyka

Ivan er allerede i telefonen.

Vår «fikser» ved grensa har ringt og sagt at tre familier vil være med til Norge. Fire barn, i alt åtte personer.

Bussens første passasjerer!

Klokka 10.00

Ivan tenker stadig på dette med pass. Hva han skal gjøre med folk som ikke har de nye passene Norge krever.

Flere telefoner. UDI. Justisdepartementet. Grensepolitiet i Sverige.

Men ingen tør si eller love at det sikkert går greit at ta med et barn uten biometrisk pass.

Skal han likevel ta sjansen?

Klokka 13.00, 600 km til Medyka

Støle bein, stiv nakke. Merkelig så sliten man kan bli uten å røre på seg.

Ruben krøller seg sammen så godt det lar seg gjøre.

Klokka 16.30, 250 km til Medyka

Kommer vi for sent?

Vi skulle vært framme, men grensa er flere timer unna. Ingen hadde tenkt på den polske rushtrafikken. Køen rikker seg ikke.

Ivan sitter konstant i telefonen. Det går i ukrainsk, eller kanskje er det russisk? Det er bare han som kan ordne dette.

Notatboka til Ivan blir stadig fullere. Nye tidspunkter og telefonnumre. Navn på folk som vil hjelpe ved grensa, frivillige han aldri har møtt.

Hver gang vi spør om det har skjedd noe, så har det det.

Åtte flyktninger har meldt sin interesse. Så er det elleve til, pluss en familie på fem, og kanskje en papirløs 14-åring uten foreldre. Så melder ti seg av, eller var det ni?

Ivan holder tellinga. 27 er tallet.

Hva føler han egentlig nå?

– Jeg føler ikke, jeg bare jobber. Som en robot.

Klokka 17.00, 250 km til Medyka

Fire timer igjen og nå har vi kontroll. 27 seter er booket til hjemturen.

Men så skjer det Ivan har fryktet mest, som får han til å legge fra seg telefonen for første gang på mange timer. Som får oss andre til å telle setene i bussen, som om det kan bli flere, dersom det bare telles litt nøyere.

To grupper på til sammen 30 personer vil også være med.

Så mange ledige seter er det ikke. Det er rett og slett ikke plass til 57.

Det er da Ivan legger seg på gulvet. I 17 minutter ligger han med øynene lukket, uten et ord. Det er helt stille på bussen, ingen av oss vet hva han tenker nå.

Så setter han seg opp igjen og begynner å ringe.

Klokka 19.10

Ivan får melding fra kona hjemme i Oslo, hun ber han sjekke regjeringens hjemmeside. Det har kommet en god nyhet: Norge åpner for midlertidig, kollektiv beskyttelse av ukrainske flyktninger.

Dette gjør alt enklere. Og lovlig. Ivan smiler, nå slipper han fengsel. Håper han.

Nyheten betyr at krigsflyktningene kan få oppholdstilletelse i minst ett år. Og ukrainere uten biometriske pass kan fritt reise til Norge.

Så ringer telefonen til Ivan med flere overraskelser. Åtte personer skal likevel ikke til Norge. Ny telefon: Elleve til melder seg av.

Så var det ikke fullt på bussen likevel. Ivan slipper å nekte noen å være med til Norge. Nå har han igjen ledige seter.

Klokka 19.30, 170 km til Przemysl

Vi skulle til Medyka, men nå er vi plutselig på vei til Przemysl.

Ny plan. Ikke spør.

Klokka 21.30

Endelig, bussen er framme! Vi er så nærme vi kan komme grensa.

Ivan hopper av på en folketom parkeringsplass. Det er her vi skal møte den første gruppa med flyktninger.

Men hvor er de?

De fleste som kommer over grensa, 13 kilometer unna, blir kjørt inn til byen her i private biler. Nå svinger en minibuss inn, og noen vinker.

De første passasjerene!

Ivan hilser og følger Natalia og sønnen Dima til bussen. De har reist sammen med to andre mødre, og deres fem barn. Menn er det få av, alle mellom 18 og 60 må være igjen og krige.

Bager, sekker og kosedyr stappes opp i hattehylla inne i bussen. De har ikke mye med seg.

Maia, hun i blå boblejakke, og barna hennes har reist 700 kilometer, fra Kyiv. Hun viser bildene fra flukten, hvor fullt og trangt det var på toget. Kjæledyrene som folk tok med seg vekk fra krigen.

Fedrene, brødrene og ektemennene snakker de ikke om nå. Det har vært mange avskjeder.

Maia har forsøkt å skjerme de yngste barna. Når de så væpnede soldater utenfor vinduene, fortalte hun at det ikke var farlig. Det er bare jegere som er ute på jakt, etter kaniner, sa hun.

Ruben åpner kofferten han har med fra Norge, stappfull av leker og kosedyr. De barna som ikke får sove, får velge seg noe å leke med.

Varmeapparatet i bussen står på fullt, likevel sier mange at de fryser.

Klokka 23.00

På neste parkeringsplass, bak et supermarked, henter vi flere. Et eldre ektepar skal til venner i Norge.

Den store, røde bussen får ikke lov å kjøre helt inn til grensa. Men det gjør «Onkel Blå», en godt brukt minibuss i ukrainske farger, som har reist hele veien fra Norge.

Endelig treffer Ivan helperne sine, som fram til nå kun har vært ukjente navn i notatboka.

De siste dagene har tre venner fra Norge hjulpet folk som flykter å finne transport videre. En uke inn i krigen finnes det ikke noe system for hvem som skal hvor.

Aleksander Johansen, Karina Markova og Minna Raita ville gjøre noe konkret, akkurat som Ivan. Derfor startet de den lille hjelpeorganisasjon The Care-initiative. Tok fri fra jobben og reiste ned til grensa mot Ukraina.

Det er de som nå sørger for at setene i bussen vår fylles. Karina snakker russisk, og nå har hun fått kontakt med enda en gruppe som vil til Norge.

Problemet er bare at de to familiene, i alt seks personer, ikke er ved grensa ennå. Ikke på flere timer.

Kan bussen vente til 02.30? Rekker vi ferga til Sverige da?

Ivan tar en sjefsavgjørelse. Vi venter tre timer, vi kjøper heller nye fergebilletter. De seks personene skal få være med bussen til Norge.

For første gang i sitt liv tar tannlegen en Redbull.

Dag 3, klokka 02.30

De fleste barna sovner fort, mens bussen venter på de siste.

Oleksandra og datteren Daria er slitne. De har flyktet fra en liten by ved Boryspil internasjonale flyplass utenfor Kyiv. Den ble bombet av russerne.

Retten før klokka 03.00 bæres den siste og minste passasjerer om bord.

Endelig kan bussen kjøre mot nord. Ivan lener seg tilbake i setet og lukker notatboka.

Klokka 10.00

I alt er det 31 passasjerer i bussen. Flere av dem har venner eller familie i Norge. Ivan har puttet mobilen i lomma og prater med alle.

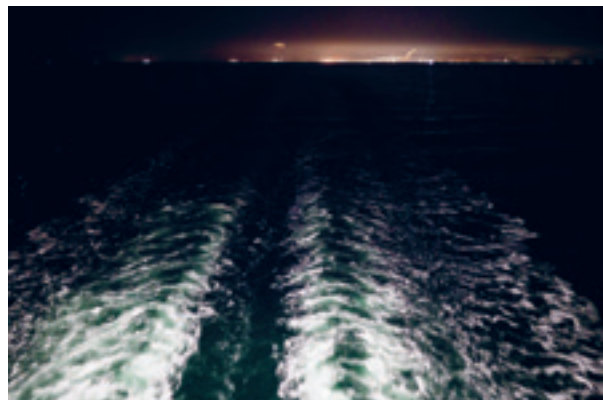

Bussturen er uendelig. Når det blir et stopp i Polen kan niåringen Ella hoppe og snurre.

Natalia ringer slektninger i Ukraina som prøver å komme seg ut. De vil også ta buss til Norge.

På ferga til Sverige får flyktningene endelig sove i senger. Når det lysner er de i Sverige, og noe timer senere, Norge.

Dag 4, klokka 16.00

Ivan har snart fullført oppdraget, men først må han få alle 31 inn i Norge. Over grensa.

Han er spent.

Det er stille i bussen når den ruller de siste meterne på svensk side. Midt på Svinesundsbrua starter Norge.

Blir de stoppet, blir det passkontroll og trøbbel?
De kjører to minutter i taushet før Ivan tar mikrofonen:
Nå er vi i Norge!

De har klart det!

Klokka 18.00

Kan jeg få en klem? spør Ivan. Bussjåfør Dan Tore har en stor og varm favn.

Etter middag på bedehuset kjører bussen til asylmottaket i Råde. Der er det fullt, og flyktningene blir tatt med til et mottakshotell i Oslo.

Klokka 20.30

Siste passasjer har forlatt bussen. 31 ukrainere er hentet til Ivans nye hjemland. Noen så små at de ikke skjønner hvor de er og hvorfor.

Men selv om Ivan har fullført oppdraget, kan han ikke hvile. Mange trenger fortsatt hjelp.

Derfor lytter han ikke til statsminister Jonas Gahr Støre, som et par dager senere ber folk stoppe å hente flyktninger i Ukraina.

Samme helg som du leser denne historien, sitter Ivan forrest i en ny buss på vei mot grensa.

Effektiviserer og forenkler kommunikasjonen på tannklinikken

DentalCall

Klinikker over hele Norge har tatt i bruk DentalCall fordi det er enkelt og smart.

Test DentalCall

Gå inn på dentalcall.no og send oss litt informasjon i det enkle skjema, eller send oss en epost på hei@callsystems.no.

Basert på informasjon om antall behandlingsrom, assistenter, steril, resepsjon, mv. tilpasses et DentalCall oppsett dere kan teste **uten forpliktelse til kjøp.**

DentalCall

- Består av knapper, mottaker-pagere, display
- Benytter radiosignal – ikke behov for (trådløst) nettverk
- Signalfremføringen er tilpasset tannklinikker som er bygget i henhold til strålevernforeskriften
- Knappene og mottaker-pagerne er produsert for å kunne desinifiseres
- Enkelt å gjøre endringer/ utvidelser
- Klart til bruk ved mottak

Les mer på dentalcall.no

Mottaker-pager

Meldingene fra de ulike knappene sendes til mottaker-pageren. Ny melding varsles med lyd og/ eller vibrasjon (valgfritt). Enkel å feste i arbeidsuniformen som vist på bilde.

Tilkallingsknapper

Disse plasseres i behandlingsrom, resepsjon mv. Hver knapp sender en unik melding som typisk er Stol 1, Rom 1, Resep, m.v.

Display

Mange klinikker setter opp et display i sterilen, pauserom og resepsjon.

NYHET

DentalRent

Lei DentalCall i 12, 18, 24 eller 30 måneder, og ei systemet etter utløp av leieperioden. Kontakt oss for mer informasjon.

Call Systems Norge AS
Gauterødveien 6b, 3154 Tolvsrød
Telefon: 90 04 60 40
E-post: hei@callsystems.no

CSN holder til i Tønsberg og har siden 2015 solgt og levert de beste produktene og tjenestene innen trådløs servicekommunikasjon.

CALL SYSTEMS NORGE

En fin dag. Foto: Niklas Angelus.

Osama Shaheen flyktet fra Syria under borgerkrigen. Han søkte asyl i Norge for fem år siden og jobber nå som journalist og redaktør i Bergen. Foto: Morgane Fauconnier.

Syrisk kjevekirurg ble norsk journalist og redaktør

– Ytrings- og pressefriheten i Norge har vært en stor motivasjon for å jobbe med journalistikk. Kjevekirurgen, Osama Shaheen (31) flyktet fra Syria under krigen. Nå er han journalist og tidsskriftredaktør i Norge

 MORGANE FAUCCONNIER, JOURNALISTEN

Saken er publisert første gang i Journalisten 9. februar 2022

Det er seks år siden Osama Shaheen kom syklende inn i landet over den norsk-russiske grensen. Da var han på flukt fra krigsherjede Syria.

Shaheen har til sammen syv års utdanning i tannkirurgi, og arbeidserfaring, og får ikke praktisere yrket i Norge fordi utdannelsen ikke er godkjent av Helsedirektoratet.

– Da skjønte jeg at det var på tide å finne et helt annet yrke. I ungdomstiden var en av drømmene mine å bli journalist, men det er et umulig yrke i et land som Syria, som ikke har ytringsfrihet. Hva skal man skrive om da?, sier Shaheen til Journalisten.

I Norge fant Shaheen tilbake interessen for journalistikken, og er for tiden kulturjournalist i Bergens Tidende (BT).

I tillegg er han grunnlegger og redaktør for magasinet DER, et tidsskrift for arabisktalende i Norge.

– Å bo i et land som Norge, som har så mye ytrings- og pressefrihet, har vært en stor motivasjon for å jobbe med journalistikk, sier han.

Lokaljournalist

Shaheen trives svært godt i Norge. Han synes til og med at det er helt greit at været ikke er bedre, for det ville vært altfor mye privilegier om vi hadde både velferdsstat og godt vær.

Han var en av fire talenter med flerkulturell kompetanse som ble plukket ut til årets trainee-program i Schibsted.

De siste månedene har Shaheen dermed jobbet i BT på fulltid og skrevet saker for ulike redaksjoner: Først sport, så bergenssatsingen (et prosjekt i BT, red.anm.) og kultur.

– Jeg liker kjempegodt å jobbe her, det er jo så gøy å jobbe i en avis, sier han begeistret.

Han er fortsatt usikker på hvilken type journalist han ønsker å bli i fremtiden, men sier til Journalisten at han liker spesielt godt å skrive for bergenssatsingen. Her får han ofte skrive om temaer han bryr seg om, og samtidig brukt sin flerspråklige kompetanse.

Tidligere i år intervjuet han tobarnsmoren Sabrin Mohammed Ali etter at hun ble pålagt å forlate Norge. Intervjuet foregikk på arabisk.

– Å bli intervjuet på morsmålet er noe helt annet enn via en tolk. Jeg tror disse viktige historiene kommer mer tydelig frem når den som intervjues føler seg forstått, sier Shaheen.

– Å bo i et land som Norge som har så mye ytrings- og pressefrihet har vært en stor motivasjon for å jobbe med journalistikk, sier BT-journalisten fra Syria. Foto: Morgane Fauconnier.

– Har du møtt på utfordringer som journalist i BT?

– Det er vanskelig å leve mellom to helt ulike realiteter: Den norske og syriske. Sosiale medier gjør nyhetene fra utlandet så tilgjengelige. Men jeg sliter noen ganger med å tenke ut saker etter norske standarder. Det som er en sak i Norge ville kanskje ikke vært det i Syria, for der har de langt alvorligere problemer.

Født og oppvokst i flyktningleir

Shaheen ble født i Syria i Yarmouk, landets største flyktningleir for palestinske flyktninger som ligger ved utkanten av hovedstaden Damaskus.

Under den syriske krigen bodde det en halv million mennesker her, fordelt på et område på to kvadratkilometer, sier Shaheen og påpeker at det er vanskelig å finne offisielle tall.

Besteforeldrene hans flyktet fra Palestina til Syria i 1948, da staten Israel ble opprettet. Da ble Shaheen-familien og rundt 800 000 palestinere drevet på flukt på bare noen få år.

Familien til Shaheen var middelklasse, og foreldrene var lærere. Shaheen var en dyktig elev på barneskolen, og ble i syvende klasse plassert på en skole for begavede studenter, en av de få skolene i Syria hvor gutter og jenter kunne studere i samme klasserom. Han gikk fra en klasse med

rundt 80 elever på den lokale barneskolen til en klasse med bare 15, der han fikk tett oppfølging av dyktige lærere.

– Jeg ble en bedre versjon av meg selv på den skolen, sier han takknemlig.

– Jeg ville ikke vært like privilegert i dag dersom jeg ikke hadde fått en god utdanning.

Shaheen mislikte Syria sterkt før 2011. Det var et undertrykkende militærdiktatur med tette bånd til militæret og et voldelig sikkerhetspoliti som arresterte folk for de minste ytringer, uttaler Shaheen.

Samtidig beskriver han en relativt privilegert oppvekst i Yarmouk, omringet av det politiske og intellektuelle palestinske miljøet.

– Yarmouk hadde et sterkt politisk liv. Nabolaget er fullt av graffiti av palestinske helter som Yasir Arafat, og folk var ytringsfrihetsforkjempere. Det var et vakkert sted som jeg savner dypt.

I dag ligger Yarmouk i ruiner og er nesten folketomt.

Et glimt av håp

I desember 2010 satte den tunisiske gateselgeren Mohamed Bouaziz fyr på seg selv i protest mot de nasjonale styresmaktene. Det resulterte i at den daværende presidenten i Tunisia, Ben Ali, måtte trekke seg. Kunnskapen om protestene ble raskt spredt gjennom sosiale medier og det utviklet seg til en revolusjonsbølge i Nord-Afrika og Midtøsten, også kalt for Den arabiske våren.

Syria er landet som kom verst ut av Den arabiske våren. Her eskalerte demonstrasjonene mot regimet til Bashar al-Assad til en full krig. I tillegg til de mange hundretusener som mistet livet, har over seks millioner mennesker blitt internt fordrevet og om lag 5,6 millioner har flyktet fra landet.

Men før det gikk galt hadde Shaheen stor tro på revolusjonen. Han husker godt 25. januar 2011, da Egypt hadde sine første protester mot Mubarak-regimet. Et glimt av håp for hele den arabiske verden, sier Shaheen.

Demonstrasjon i Yarmouk etter at regimet begynte å bombe nabolaget. Her står Osama Shaheen med sin venn Ahmad Yassin, som var sykepleier på sykehuset der Shaheen jobbet. Foto: privat.

15. mars 2011 får endelig Shaheen beskjed gjennom sosiale medier om at det vil være en demonstrasjon mot Assad-regimet, og hjertet banker.

– Da jeg leste beskjeden fikk jeg frysninger over hele kroppen, akkurat som jeg får nå når jeg tenker tilbake, sier han rørt og stryker armen sin.

Han var selvfølgelig redd, men mest håpefull. Han visste at han risikerte å bli tatt og fengslet, men det følte som et enormt privilegium å kunne protestere for første gang i livet og for noe han trodde på, forteller han. Han husket at faren gråt av glede, og at alle rundt ham var spente og forventningsfulle.

Shaheem dro med en venn til den lokale moskeen, et av de få stedene hvor menn kunne samles i større grupper, som ellers var ulovlig i Syria. Shaheens familie er muslimer, mens han selv ble ateist i tidlig alder, påpeker han. Moskeene ble for ham kun brukt som møtested.

– Etter bønningen begynte folk å rope: «Ut med Assad, ut med regimet!». Jeg kunne nesten ikke tro det. Jeg tror det er det beste øyeblikket i mitt liv, sier han.

Til sine fotballglade venner i Europa, som aldri selv har opplevd en revolusjon, sammenlikner Shaheen følelsen med å være på Anfield. (Anfield Road er hjemmebanen til Liverpool, red.anm.)

– Når laget ditt skårer i siste liten, slik følte revolusjonen hver dag, i starten.

Krigen i Syria

I et land med mangel på ytringsfrihet, er det ikke alltid lett å demonstrere. Og risikoen er svært høy, sier Shaheen.

– Det finnes to typer demonstrasjoner i Syria, sier Shaheen entusiastisk.

Den ene varer bare i noen få sekunder og foregår vanligvis ikke i moskeen.

– Vi møtes på et offentlig sted, kanskje 20-30 stykker. Så roper vi noen slagord i kanskje ti sekunder, og løper av gårde. Denne typen er veldig skummel, fordi man er så få og ikke beskyttet. Vi fikk mye adrenalin.

Den andre har møtested på moskeer og likner mer på demonstrasjonene vi er vant med i Vesten. I Syria kunne disse samle flere titusen mennesker, men endte ofte opp i et blodbad, forteller Shaheen.

– Under en av disse ble en åtte år gammel jente drept. Folk blir fryktløse når barn dør. Så dagen etter var det 50 000 mennesker som hadde samlet seg for henne. Det

Yarmouk ble bombet til grunnen i løpet av de første årene med konflikt i Syria. Foto: privat.

var vakkert. Men så endret alt seg da revolusjonen ble en væpnet konflikt.

I juli 2012 var det ingen demonstrasjoner i Damaskus lenger: Nå var det krig, sier Shaheen.

Kidnappet og arrestert

Shaheen studerte for å bli tannlege og fullførte mastergraden i 2012. Han søkte seg inn på spesialisering i kirurgi etter det, men mistet adgang til universitetet fordi ledelsen mistenkte at han kunne være på sikkerhetspolitiets svarteliste over politisk aktive studenter.

Assad hadde spioner overalt, sier Shaheen, også blant studentene.

– Du kunne ikke vite hvem du kunne stole på. Jeg har venner fra universitetet som ble arrestert, straffet og noen ble til og med drept. Jeg har fæle minner fra den tiden.

Han forlot universitetet og begynte å jobbe på et feltsykehus i Yarmouk. Han beskriver grusomme omstendigheter og intense dager under krigen. Etter hvert flyttet han inn på sykehuset og var der nesten kontinuerlig.

– Jeg så de mest forferdelige ting, men det er likevel det beste og mest meningsfulle jeg har gjort i hele mitt liv, sier han.

Han jobbet på sykehuset i halvannet år. Så skjedde det uunngåelige: Flere leger ble forfulgt og arrestert, fordi regimet hadde innført forbud mot å behandle krigsofre. En dag ble Shaheen kidnappet av sikkerhetspolitiet og satt i et interneringssenter.

På sykehuset i Yarmouk, Syria: – Da jeg jobbet som tannlege, var jeg favoritten til barna. Jeg prøvde å ha det gøy med dem før starten av behandlingen. For at de ikke skulle bli redde, lot jeg dem leke tannlege på meg. Foto: privat.

– Da trodde jeg virkelig jeg kom til å bli drept. Stedet var ubeskrivelig, det minnet meg om bildene jeg har sett fra holocaust, sier han.

Shaheen vil ikke fortelle mer om det han opplevde på interneringssenteret, men sier han var heldig som ble løslatt den gangen.

– Men jeg visste at jeg var på radaren deres og også til andre politiinstitusjoner som er enda farligere. Jeg skjønte at jeg måtte forlate landet hvis jeg ville overleve.

– Jeg elsket Syria etter 2011, på grunn av håpet vi hadde om en bedre fremtid. Mitt liv og minnene derfra var vanskelig å forlate. Det var også veldig tungt å forlate familien min, uvitende om når eller om jeg ville se dem igjen.

17. desember 2013 ble sykehuset bombet, og store deler av bygningen raste sammen, slik som resten av Yarmouk.

Nytt liv i Bergen

Nå er det seks år siden Shaheen krysset den norsk-russiske grensen som flyktning. Hvordan han til slutt havnet i Norge er en historie for seg selv, og ikke uten utfordringer. Han var først bosatt som student i Russland i halvannet år, og tok spesialisering i kjevekirurgi. Men han visste at han kom til å bli deportert etter fullførte studier.

Så fikk han høre om den spesielle grenseavtalen mellom Norge og Russland, om at asylsøkere kunne krysse grensen fritt på sykkel. To uker senere var han her.

I Norge havnet Shaheen først på asylmottak i Bodø, hvor han to ganger fikk avslag på søknad om opphold. Han kunne hverken jobbe, studere eller flytte. Da han endelig fikk oppholdstillatelse etter halvannet år, lærte han seg norsk på rekordtid.

Med språket på plass fikk han studieplass på en bachelorgrad i kjønnsstudier ved Universitetet i Bergen. Denne overlappet han med en master i samfunnsarbeid ved samme universitet etter ett år. Han stortrives i Bergen, sier han.

– Første gangen jeg var i Bergen var en fantastisk solskinsdag. Det var 30 grader i byen, så det er litt ironisk. Jeg falt pladask for byen, sier han.

Mens han studerte var Shaheen opptatt av å være samfunnsengasjert, og ønsket å bidra i samfunnsdebatten. Han meldte seg inn Klassekampen-akademiet, hvor han fikk publisert meningsjournalistikk for avisa og fikk et dypdykk i journalistfaget.

Det skulle bli starten på den nye karrieren i mediebransjen.

Tidsskrift på arabisk

I 2019 grunnla Shaheen tidsskriftet DER sammen med tre andre. DER er et tospråklig magasin på norsk og arabisk, hvor han også fungerer som ansvarlig redaktør.

– Jeg jobbet som arabisk tolk i Bergen, og la merke til at mange sliter sårt med å lære seg norsk, spesielt de som er litt eldre. Det var slik jeg kom på ideen om å grunnlegge DER.

«Der» betyr «hjem» på arabisk. Målet med magasinet er å informere og oppdatere arabiskspråklige om det som rører seg i samfunnet og involvere flere fra den arabiske befolkningen i Norge i samfunnsdebatten, forklarer redaktøren.

Shaheen er stolt over arbeidet han har gjort med magasinet, og kan føle seg overveldet til tider. Det er mye arbeid på toppen av en fulltidsjobb i BT.

– Noen ganger skulle jeg ønske jeg bare kunne ta det helt med ro i et par timer, men slik er det ikke. Det er veldig givende å jobbe med begge deler, sier han.

Tidsskriftet kommer ut tre ganger i året som papirutgave, og hvert nummer drøfter et spesifikt tema. Så langt har temaene handlet om mennesker i eksil under pandemien,

Osama Shaheen setter stor pris på ytringsfriheten i Norge: – Det er så godt å kunne uttrykke seg fritt, og diskutere store spørsmål i offentlighet. Det er noe man ikke kan ta for gitt, sier han. Foto: Morgane Fauconnier.

rasimedebatten i Norge, stortingsvalget og den arabiske våren.

– Favorittutgaven min var den om stortingsvalget. Jeg fikk veldig rørende tilbakemeldinger. En melding kom fra en eldre dame som sa at takket være magasinet så valgte hun å stemme for første gang på 20 år. Slike historier er veldig viktige for meg, sier han.

– Spredt over hele verden

Shaheen stemte selv for første gang i sitt liv ved det norske stortingsvalget i 2021, etter å ha fått sitt aller første pass. For en som har vært papirløs hele livet, er det en stor kontrast å kunne reise på tvers av landegrensener, sier han.

Da han fikk pass var det en prioritet å besøke familien, som i dag er spredt litt overalt i Europa og Midtøsten.

Faren fikk han aldri møtt igjen: Han døde i Syria noen år etter sønnens avreise.

Det er ikke lett å snakke om familien, deler Shaheen, fuktig i øynene.

– Syrere er spredt over hele verden nå, og ikke alle har vært så heldige som meg og havnet i Norge. Jeg har virkelig respekt for Norge, og for menneskene her.

Ytringsfriheten i Norge har i stor grad bidratt og hjulpet Shaheen å finne sin identitet og tilhørighet, både som palestiner, syrer og nordmann, sier han.

– Det er så godt å kunne uttrykke seg fritt, og diskutere store spørsmål i offentlighet. Det er noe man ikke kan ta for gitt, sier han.

Odontia er i sterk vekst og søker flere dyktige tannklinikker

Odontia er et nytt og spennende fellesskap av de fremste lokale tannlegene, og fag-teamene rundt dem. Vi vokser fort og ønsker flere av de beste tannlegene rundt om i hele landet.

Som en del av Odontia Tannlegene får du fordelene ved en profesjonell organisasjon kombinert med høy grad av autonom klinikkdrift og klinisk frihet. Vi tar vare på menneskene dine, fyller timebøkene dine, sikrer gode betingelser hos leverandører og håndterer regnskapet ditt. Men viktigst av alt: Odontia er ditt sikkerhetsnett med dyktige fagpersoner som kan støtte din klinikk i krevende situasjoner.

Vi vet verdien av din tannlegepraksis, og kan hjelpe deg med strukturering. Vi har fleksible ordninger ved salg, og gode prosesser. Aller helst vil vi ha deg med videre fordi vi vet at tannleger med sterk klinisk kompetanse og erfaring er gode faglige mentorer, som gjør at pasientene blir bedre ivaretatt.

Vil du vite mer? Kontakt oss gjerne for en uforpliktende prat!
www.odontia.no

Joakim Treider
Oppkjøpssjef
Mobil: 940 09 075
jt@odontia.no

Ole Magnus Tenstad
Strategi & vekst
Mobil: 926 89 835
omt@odontia.no

Vil du være med oss å bygge Norges
sterkeste faglige fellesskap innen
tannhelse?

Alltid ivaretatt

ODONTIA
Tannlegene

Sverigemesterskap i terrengsykling, Åre. Foto: Niklas Angelus.

UPHEADS®

> Smarte IT-Løsninger

IT-løsninger for gode arbeidsdager – og lavere skuldre

Upheads er en av de største IT-leverandørene for tannklinikker og spesialister over hele landet. Vi sørger for at over 2000 kunder nyter problemfrie IT-hverdager. Og vi hjelper gjerne deg også!

Snakk med oss for en kartlegging av din klinikk.
Telefonnummer: 51 22 70 00

Upheads.no

Arnold Selikowitz i Finnmark våren 1945.

Tannlege i krigstjeneste

Arnold Selikowitz var norsk tannlegestudent i Leipzig da Hitler kom til makten i 1933. Slik opplevde han nazifiseringen av Tyskland på nært hold. Og på veldig nært hold, da han sammen med en medstudent, en dag fikk hodet til Van der Lubbe, som ble beskyldt for Riksdagsbrannen, inn på patologen.

HARRY SAM SELIKOWITZ

Tolv år senere, i 1944, stod han, som er min far, om bord i et britisk hangarskip på vei til Murmansk. Sammen med en gruppe norske soldater tok han seg videre til de befrikkede områdene av Finnmark. Hensikten var å komme soldater og sivile til unnsetning, samt å forsvare de frigjorte områdene. Under svært vanskelige forhold sto han for en hardt tiltrengt tannbehandling av norske og russiske soldater. Og av sivile som hadde unsluppet evakueringen av Finnmark.

Sverige og England

Min far kom til Sverige i 1942 og arbeidet som tannlege for de norske politistyrkene og for nordmenn som skulle videre til England med fly. Han fikk også gjort undersøkelse av mannskapets tenner.

Høsten 1944 fikk han endelig selv mulighet til å dra til England. Her meldte han seg til aktiv tjeneste, ble innrullert i marinen og overført til Shetland. Der tjenestegjorde han som løytnant og tannlege for Shetlandsgjengen, MTB-våpenet og Marinens flyvåpen ved den norske marinebasen i

Arnold Selikowitz kom til Murmansk med konvoi JW63 7. januar 1945. Selikowitz tjenestegjorde som tannlege på det britiske eskortehangarskipet HMS Vindex.

Arnold Selikowitz (t.v.) sammen med en kamerat i Marinens Krigsveteranforening på Akershus Festning under frigjøringsjubileet 8. mai 1995

Scalloway. Dette var en operativ marinebase og krigsbegivenhetene kom nært innpå. MTBene brukte kjentfolk for å navigere langs norskekysten.

Det hendte at tannlegen måtte tørne ut midt på natten for å kurere tannsmertter på personell som hadde kjentmannsoppdrag og skulle ut igjen neste dag.. Min far var fire måneder på Shetland og fikk venner for livet.

Til Finnmark

I desember 1944 kom det et telegram, stemplet «Hemmelig», hvor han ble beordret til å tjenestegjøre i de befrieede områdene av Finnmark.

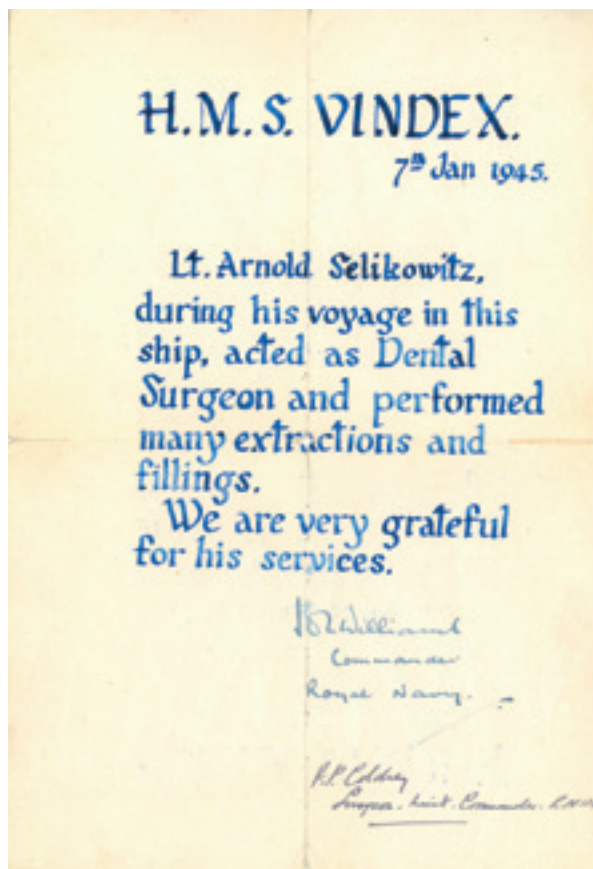
Min far fortalte meg at han ble rørt ved tanken på å skulle komme hjem til Norge igjen. Operasjonene til Finnmark bar kodenavnet «Team Work», var strengt hemmelig og depotsjefen på St. Andrews, hvor tannlegeutstyret ble hentet, den tidligere generalsekretæren i NTF, Jacob Ramm, ble nesten fornærmet da han ikke fikk vite hva det skulle brukes til.

Sanitetspersonellet ble sendt til marinebasen Scapa Flow og gikk om bord i det britiske eskortehangarskipet HMS Vindex, konvoi JW63 som var en del av Murmanskkonvoiene.

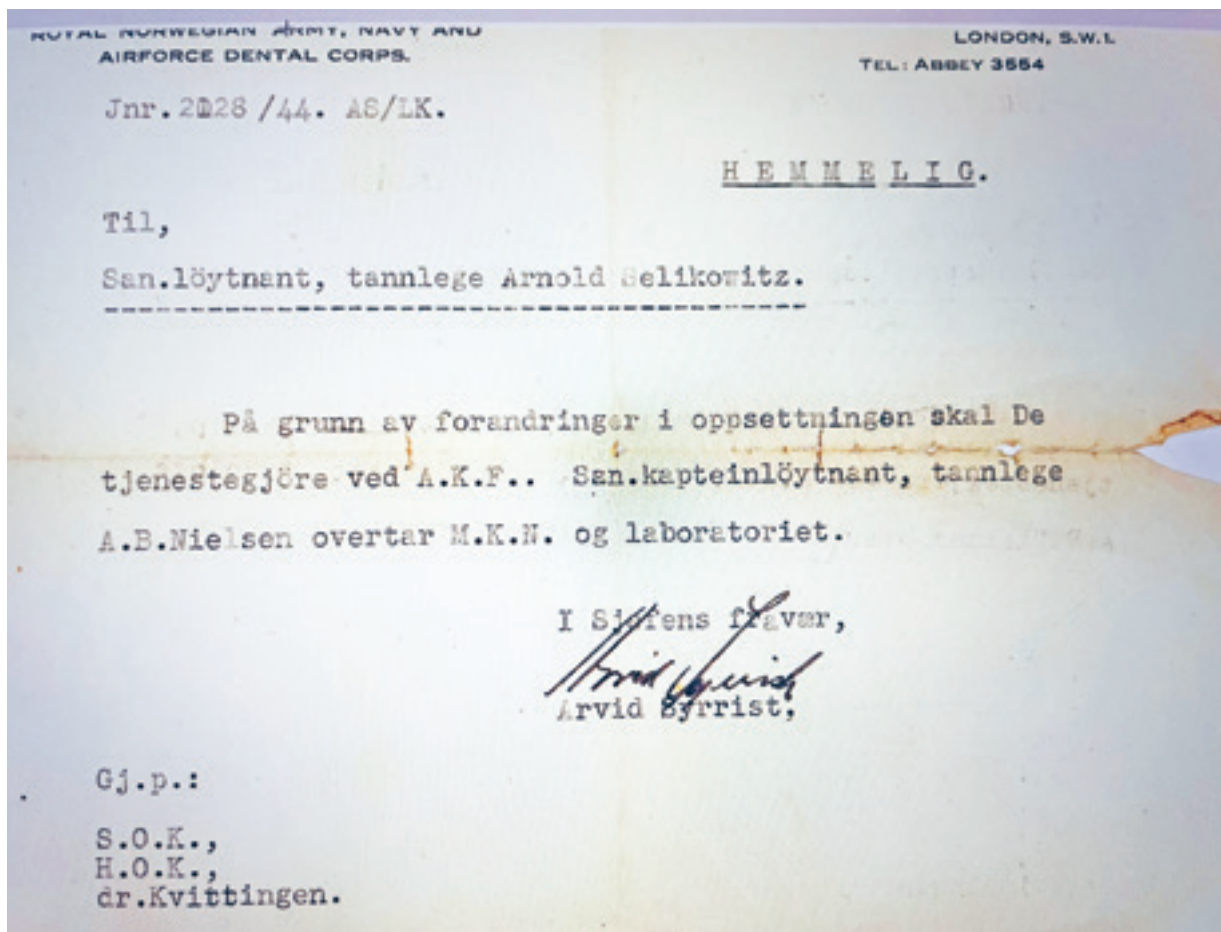
Overfarten tok litt over en uke for de 38 skipene i konvoien og min far tjenestegjorde som tannlege om bord. Det var 25 fly om bord. Kursen ble lagt via Bjørnøya for å holde trygg avstand til tyske fly og ubåter som opererte fra norskekysten.

Murmansk var bombet av tyskerne. Etter et kort opphold dro far videre med Amerikalinjens S/S Iddefjord,

og båten la til ved den provisorisk reparerte havnen i Kirkenes 22. januar 1945. De hadde med de første forsyningene til sivile som hadde unngått tvangsevakueringen av landsdelen.

Attest fra tjenesten ombord på HMS Vindex

Ordre om overføring til Kirkenes.

Min far fant en ruin, pakket ut utstyret han hadde med fra England og satte i gang under ytterst krevende og kalde forhold. Senere fikk han satt opp en Nissen-hytte til kontor, et bølgeblikkskur, kaldt og trekkfullt. Alle kanyler med bedøvelse var frosset, så han fikk bedøvelsesveske av legetjenesten. Han begynte med en tråmaskin, men utpå våren fikk han tilgang til en liten motordrevet unit som kom med en senere transport fra England. Både sivile, norske og sovjetiske soldater fikk tannbehandling. At han hadde tatt et kurs i krigskirurgi før 1940 kom også godt med.

Om våren dro min far, med tanntekniker Stokstad, til Varangerbotn for å behandle soldatene i Varangerbataljonen. Langs veien lå døde hester og tyske krigsgraver.

Det ble mange ekstraherte tenner. Utover våren forbedret forholdene seg for de norske soldatene i Finnmark. En avdeling som lå i Tana fisket så mye laks den klarte og forsynte mange av de andre soldatene.

Hjem til Norge

Da krigen var slutt 8. mai 1945 fikk min far perm for å besøke sin kone i Stockholm og det ble en spesiell tur da han fløy med Bernt Balchen, (norskfødt amerikansk flyger, pionér innen polarflyving, oppdagelsesreisende og offiser). Da Balchen måtte hvile litt, overtok min far spaken.

I august kom Arnold Selikowitz hjem til Oslo og tilbake til sin praksis i Torggata. Siemens-utstyret som han hadde kjøpt nytt før krigen, fant han igjen i Victoria Terrasse, der tyskerne hadde tannlegekontor.

I årene etter krigen var Selikowitz svært opptatt av krigsveteranenes sak, og var med på å danne Marinens Krigsveteranforening. I hele livet hadde han kontakt med flere som han hadde møtt i krigsårene og han fortalte alltid velvillig om sine tannlegeopplevelser i en for Norge tragisk tid.

– Bildet har en litt spesiell historie i dagens situasjon. Det er tatt med et vintage-objektiv bestilt på Ebay og en selger fra Ukraina sendte objektivet med en trivelig personlig hilsen og et bilde av sin familie. Jeg håper det går bra med dem, sier fotografen, Niklas Angelus.

Blant flyktninger og mujahedin

Jeg hadde organisert og evaluert tannhelsetjenester for flyktninger i mange land i Asia, og i 1990 ble jeg bedt av FNs Høykommissær for flyktninger om å se på tannhelsesituasjonen blant afghanske flyktninger i Pakistan.

 HARRY SAM SELIKOWITZ

En brutal sovjetisk okkupasjon startet i 1979 og mer enn fem millioner afghanere flyktet, de fleste til nabolandet Pakistan. Mange flyktninger kom rett over grensen til Khyber Pakhtunkwa, den tidligere nordvestlige grenseprovinser, og bosatte seg i og omkring Peshawar, provinshovedstaden.

Befolkningen i Peshawar er hovedsakelig pashtuner, og de er både fra Pakistan og Afghanistan. Byen var et sentrum for de mujahedin som kjempet mot den sovjetiske okkupasjonen. Det var altså her mitt oppdrag begynte.

På vei til Peshawar var jeg innom Islamabad og en god kollega ba meg kontakte hans fetter som jobbet som kirurg på sykehuset der. Jeg ble mottatt med stor gjestfrihet, og fetteren viste seg å bli veldig nyttig i mitt arbeid. Sovjetunionen hadde trukket seg ut i 1989, og Peshawar ga inntrykk av dette. Et yrende liv, livlige basarer, flyktningeleirer og det var også mye våpen å se.

Tannklinikk for flyktninger

For høykommissæren skulle jeg se på Dental Clinic for Afghan Refugees. Etablert i 1984 og med støtte fra frivillige organisasjoner og private tok den av seg orale helsebehov

hos flyktningene. Den het først Dental Clinic for Afghan Mujahid. Klinikken sentralt i Peshawar var ganske imponerende organisert med separate kvinne- og mannsklinikker, kirurgiavdeling, avdeling for konserverende behandling og en egen pedodontiklinikk. De hadde også mobile enheter som utførte arbeid i tre flyktningeleire i området.

I 1989 ble det opprettet tannklinikker inne i Afghanistan, den første i Mazar-e-Sharif. I tillegg til dette hadde de et seksmåneders kurs for studenter som dro til grenseområdene i Afghanistan og jobbet som «tannleger». De arbeidet da i landsbyer som ble kontrollert av mujahedin. Det var tannhelsearbeidet utført i Afghanistan jeg ville evaluere.

Inn i et krigsherjet Afghanistan

Jeg skulle inn i Afghanistan og det var jo ikke lett. Egentlig måtte jeg ha tillatelse fra høykommissærens hovedkontor i Genève, men det ble for komplisert. Jeg kontaktet Røde Kors, som jeg kunne bli med inn, men tillatelsen måtte komme fra mujahedin og helst fra en av deres ledere, Gulbuddin Hekmatyar.

Gjennom den tidligere nevnte fetter fikk jeg audiens og jeg var ganske ydmyk og litt redd da jeg møtte hans

Gulbuddin Hekmatyar (t.v.) er både opprørsleder og politiker og har fortsatt innflytelse i Afghanistan. Tannlegesjefen i landet er stolt av å ha ham som pasient.

gruppe. Kalishnikovrifler og andre våpen var overalt. Hekmatyar var og er en berømt opprørsleder for mujahedin som kjempet mot Sovjetunionen og han var også beryktet for sitt mot og dessuten svært omstridt. Han ble senere politiker, og i en periode statsminister, i Afghanistan.

Jeg fikk tillatelse, og dro inn med Røde Kors over Khyberpasset som ligger 30 km fra Peshawar. Det som ventet meg, var områder som var helt sønderbombet og lite infrastruktur som var igjen. Jeg besøkte en landsby med en tannklinikk, og så også hvordan studentene med seks måneders opplæring jobbet. Mange tenner ble trukket. Det var imponerende å se hvordan kollegaer, med svært enkelt utstyr, hjalp mennesker med store smerter. Man hadde til og med forebyggende undervisning for kvinner og barn. Jeg var inne i Afghanistan i kort tid, men inntrykkene sitter der ennå.

Etterspill

Jobben for høykommissæren i Afghanistan fikk et morsomt etterspill. Under en lunsj på et FDI-møte for noen få år siden, satt jeg tilfeldigvis ved samme bord som tannlegesjefen i Afghanistan og jeg fortalte ham om mitt Afgha-

Dental Clinic for Afghan Refugees, som ble etablert i 1984, het først Dental Clinic for Afghan Mujahid.

nistan-opdrag. Han tok fram mobilen, sveipet litt og viste stolt fram et bilde av seg selv og en aldrende Hekmatyar. Han hadde noen måneder i forveien behandlet ham. Og Hekmatyar – han er stadig aktiv og var med på å danne Taliban-regjeringen i 2021.

Livet som tannlege er så mangt

FAKTABOKS

Mujahedin

Mujahedin er en vanlig betegnelse på den væpnede islamske opprørs- og motstandsbevegelsen i Afghanistan. Den ble opprettet 1979 som en av flere motstandsgrupper som kjempet mot regjeringen og under Sovjetunionens okkupasjon mot de sovjetiske okkupasjonsstyrkene til slutten av 1980-årene.

UTTALE: mujahed'in

Kilde: Store norske leksikon

Min restaurering:

Biokompatibel naturligvis!

Admira Fusion – Den første rene keramikken for direkte fyllinger.

Ikke annet enn imponerende fordeler:

- 1) Ingen klassiske monomerer, ingen gjenværende monomerer
- 2) Uovertruffent lavt nivå på herdekrymping
- 3) Universalt bruk og fullstendig familær i bruk

Innherred. Foto: Niklas Angelus.

Pelskleddde bryr seg ikke om estetikk

Tennene er som kjent en del av kroppen, også for kjæledyrene våre. Dyretannlege Ingeborg J. Linaae byttet pasientgruppe fra to- til firbeinte og har funnet sin nisje ved å bidra til god munnhelse blant våre pelskleddde venner.

 TONE ELISE ENG GALÅEN
 PRIVAT

Samojedhunden Varg har fått en tannsjekk av dyretannlege Ingeborg J. Linaae. – En tannsjekk kan avdekke tannstein, dårlig ånde og bittfeil. En fullstendig undersøkelse med røntgenbilder må gjøres i narkose, sier hun.

Linaae er hundeeier selv, og har alltid vært glad i dyr. Hun var ferdig utdannet tannlege fra Universitetet i Bergen i 2018, og fikk jobb som allmenn-tannlege ved en privatklinikk i Sandefjord. En dag kjørte hun tilfeldigvis forbi en egen tannklinikk for dyr.

– Plutselig slo det meg som en mulighet. Kunne jeg virkelig bruke kunnskapen og ferdighetene mine til å utføre tannbehandling på dyr? Etter hvert forsto jeg at det var fullt mulig hvis man jobber i kombinasjon med veterinær. Høsten 2021 begynte jeg som hospitant hos Dyretannklinikken utenfor Tønsberg, den eneste i sitt slag i Norge, forteller hun.

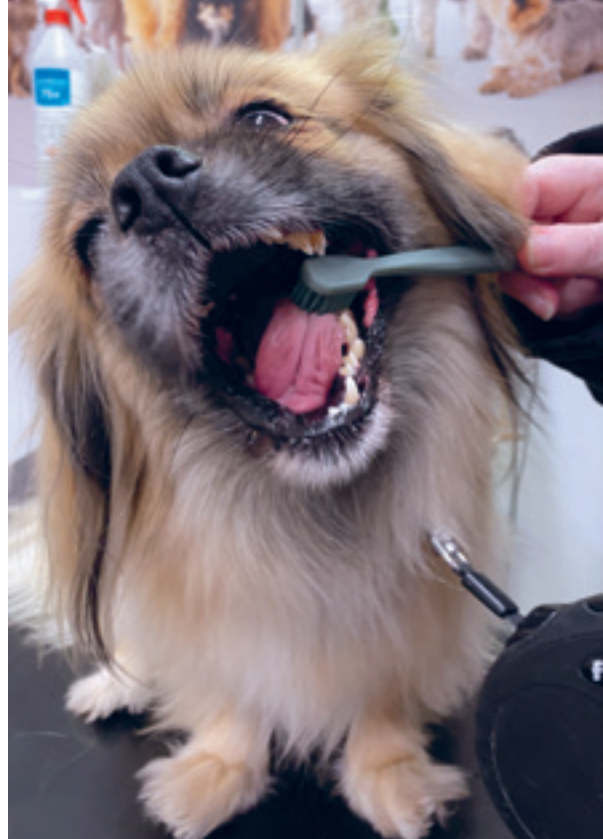
Tannhelse er et lite belyst tema i veterinærutdanningen. Det finnes veterinærer som melder seg på kurs for å kunne tilby for eksempel rotfyllinger, men behovet for kunnskap på dette området er stort ved dyreklinikkene rundt om i landet. Det er i tillegg mangel på veterinærer i Norge, i likhet med i resten av Europa, og mange familier har skaffet seg kjæledyr under koronaepidemien.

– De siste to årene har det vært en kjæledyrboom. Det finnes et stort marked for medisinsk behandling av dyr og

Det er vanskelig å oppdage at dyr har problemer med tennene, de vil som regel fortsette å spise og drikke som normalt. Det er derfor viktig å undersøke tennene regelmessig.

Tannpuss er viktig, også for firbeinte. Tannkrem for dyr smaker godt og gjør tannpussen mer interessant.

for tjenester som kan avlaste veterinærene. Hunder og katter har et lite kariogent kosthold, men 80 prosent av dem utvikler periodontitt når de har passert treårsalderen, sier Linaae.

Bruker tennene som redskap

Det kan være vanskelig å oppdage at et dyr har det vondt. Hunder og katter som har smerter i munnhulen vil typisk begynne å bruke tennene på den siden som er smertefri, eller tilpasse seg på andre måter. Ofte er årsaken dårlig munnhygiene, men det kan også være genetiske betingelser ved avl som skaper problemer.

– Små hunderaser har like mange tenner som store hunder: 42 tenner skal ha plass i munnen til en liten chihuahua. Tennene blir stående i trangstilling, og sannsynligheten for tannkjøtt sykdom øker betraktelig. Er en rase avlet

frem med veldig spiss snute, kan det medføre at noen tenner biter opp i tannkjøttet og lager dype sår. I tillegg bruker dyrene tennene som redskap, slik at de kan knekke eller få skader, sier dyretannlegen.

Det meste man i dag vet om tannbehandling av dyr baserer seg på kunnskapen som finnes om mennesketenner. Tannsykdommer utarter nokså likt hos mennesker og dyr, og tiltakene som settes inn er stort sett de samme. Den største forskjellen er anatomen, og da særlig hvordan tenner og kjeve er bygget opp.

– Hverken hunder eller katter bruer tennene til å tygge maten. De har fortenner, hjørnetenner, jeksler og premolærer som oss, men de er tilpasset et annet bruk fra naturens side. Jeg kan trekke 15 tenner på en hund med periodontitt uten at den vil få problemer med å spise av den grunn, selv tørrfor som pellets slukes hele. Ikke bryr de seg om

Thunes & Hansen Tannteknikk AS er offisiell distributør av **Zest Locator** i Norge.

THUNES & HANSEN
TANNTTEKNIKK

ZD ZEST DENTAL SOLUTIONS

estetikken heller, dyr er bare lykkelige over å være kvitt smertene, sier Linaae.

– Kirurgi er kjempespennende

Alle ønsker et langt og godt liv for kjæledyret sitt og da er munnhelse en stor og viktig del. Akkurat som hos mennesker kan bakterier fra infeksjoner i munnhulen spre seg med blodet og føre til infeksjoner andre steder i kroppen, samt nedsatt immunforsvar.

– Når jeg forklarer en hundeeier hvordan periodontitt oppstår hos hunden, er årsakene de samme som hos mennesker. Bortsett fra røyking, da. De færreste hunder er storryktere, ler Linaae.

En dyretannleges hverdag består for det meste av rensing og trekking av tenner. Pasientene blir uten unntak lagt i narkose, for dyr responderer som regel dårlig på tannbehandling i våken tilstand, og tenner som skal ut må fjernes kirurgisk. Det er veterinæren som har det overordnede ansvaret for behandlingen, og som setter narkose. Underveis overvåkes dyret av en dyrepleier.

– Det blir veldig mye kirurgi, og det synes jeg er kjempespennende. Jeg bruker skalpell, legger opp en lapp, fjerner eventuelt bein, løsner tannen og syr sammen såret for å forhindre infeksjon, alltid med resorberbar tråd for å unngå en ny runde i narkose. Det er ikke så lett å få en hund til å forstå at den må vente en uke med å tygge på pinner og stein og andre interessante ting den finner på bakken, sier hun.

Det er først når dyret ligger i narkose at dyretannlegen kan ta røntgenbilder og få full oversikt med hensyn til periodontitt, tannfraktur, tannresorpsjon, retinerte tenner og tanncyster, så ofte dukker det opp overraskelser underveis i selve behandlingen.

– Det hender jeg må ringe underveis i behandlingen og informere om funn og hente inn samtykke til nødvendig behandling. De fleste har forsikring på kjæledyrene sine. Men tanntrekk hos dyr grunnet periodontitt vil i de fleste tilfeller havne utenfor forsikringen siden det i mange tilfeller kunne vært forebygget ved riktig stell av tennene, sier Linaae.

All tannbehandling må skje i narkose. - Det blir veldig mye kirurgi, og det synes jeg er kjempespennende, sier Linaae.

Stor interesse blant dyreeiere

Du kan følge dyretannlegen på Instagramkontoen dyretannlegen_linaae, der hun legger ut ulike kasus og driver det hun selv kaller folkehelsearbeid for hunder og katter.

– Jeg får masse spørsmål fra særlig hundeeiere om hvordan de skal ta best mulig vare på tennene til hunden sin. Hvilken tannbørste er best å bruke, hva med tannkrem, hvor ofte skal man pusse og når. Folk er veldig interesserte og vil lære. Hunder og katter er i høyeste grad verdsatte familiemedlemmer, sier hun.

Linaae får ofte tilbakemeldinger fra hundeeiere som forteller at de har fått en ny og glad hund etter behandlingen. Uten smertefulle og løse tenner får hundene bedre appetitt og kan bli mindre aggressive. Katter vil kunne stelle pelsen sin igjen.

– Det føles som jeg har funnet min nisje og min vei. Det er veldig givende å jobbe med dyr, og utrolig fint å kunne hjelpe. Med fem års utdanning og erfaring som tannlege er det langt på vei snakk om å overføre kunnskapen fra mennesker til våre firbeinte venner, og jeg ser frem til å utvide kunnskapen ytterligere gjennom kurs og praksis i årene som kommer. Jeg rett og slett elsker å være dyretannlege, sier Linaae.

Kveldslys over Abelvær. Foto: Niklas Angelus.

Norsk Orthoform Depot as

VI HAR MER ENN 30 ÅRS ERFARING

SPØR OSS OM TANNBLEKING

WHITE DENTAL BEAUTY **NOVON 5 % MILD**

Ypperlig for pasienter som lett opplever ising og er ekstra følsomme i tennene. Brukes i skinne 4 timer per natt. NOVON gjør at materialet akselererer og gjør blekebehandlingen trygg, effektiv og skånsom.

White Dental Beauty fås også i 10 % og 16 % karbamidperoksid, og i 6 % hydrogenperoksid, slik at du enkelt kan finne den behandlingen som passer din pasient.

Telefon 22 76 01 40 | bestilling@norskorthoform.no | www.norskorthoform.no

På arbeidsferie i Nepal

I år 2000 ble det etablert et spesialsykehus i Nepal med to hovedoppgaver: Behandling av leppe-kjeve- gane-spalte, og korleksjon etter alvorlige brannskader. Siden den gang har oralkirurg Arne Geir Grønningsæter dratt fra Bergen til Katmandudalen på arbeidsferie fem ganger.

 STONE ELISE ENG GALÅEN

Nepal er en innlandsstat i Himalaya. Verdens høyeste fjell, Mount Everest, ligger på grensen mellom Nepal og Kina. Foto: iStock.

SKM-Hospital (Sushma Koirala Memorial Hospital for Plastic and Reconstructive Surgery) ble initiert og er drevet av Interplast Germany, en ideell organisasjon som tilbyr gratis plastisk kirurgi i utviklingsland. Finansieringen av sykehuset er i høy grad basert på gaver, og de kirurgiske teamene blir finansiert av tyske frivillige organisasjoner.

Behandlingen er hovedsakelig for personer med misdannelser i ansiktet, leppe- kjeve gane-spalte, alvorlige brannskader, og skader forårsaket av ulykker og konsekvenser av krig. De kirurgiske teamene, som består av plastikkirurger, anestesileger og operasjonssykepleiere, stiller ferietiden sin til disposisjon for arbeidet. Målet er å gjøre pasientene i stand til å bli en sosialt integrert del av samfunnet igjen.

Arne Geir Grønningsæter var student i Bonn fra 1966 til 1971, og ble værende i Tyskland i fem år etter endt utdannelse.

– Min siste sjef før jeg reiste hjem til Norge var professor dr. dr. Hans-Dieter Pape, leder for kjevekirurgisk avdelingen ved Universitetssykehuset i Köln. Da Pape gikk av for aldersgrensen som 65-åring, fikk han en forespørsel fra Interplast Germany om å lede prosjektet med nytt sykehus i Sankhu, Nepal. Pape inviterte en gruppe tidligere medarbeidere til å bli med, deriblant meg. I perioden 2000-2017 var jeg på arbeidsferie i Nepal ved fem anledninger, forteller Grønningsæter.

I løpet av 20 år har 58 000 pasienter fått behandling i tannklinikken ved SKM-Hospital. - Det var et pionerarbeid, og en opplevelse å få være med på, sier Arne Geir Grønningsæter. Foto: privat.

Varierende tannhelse

Arbeidsperioden var på fire til seks uker med deltakelse i ulike arbeidsoppgaver. Grønningsæter fikk ansvaret for å etablere en tannklinik i de bygningene sykehuset hadde til disposisjon. Klinikken har siden stort sett vært bemannet med personell utenfra, blant annet av en av Grønningsæters gamle studenter fra i Bergen. De fleste tannlegene som jobber der er tyske, mens hjelpepersonellet er nepalske.

Kirurgiklinikken
tann - kjeve - ansiktskirurgi

**Alt innen oral
og kjevekirurgi.
Implantatprotetikk**

Tannlege
Tormod Krüger
spesialist i oral kirurgi
og oral medisin

Lege & tannlege
Helge Risheim
spesialist i oral kirurgi,
maxillofacial kirurgi,
og plastikkirurgi

Tannlege
Frode Øye
spesialist i oral kirurgi
og oral medisin

Lege & tannlege
Fredrik Platou Lindal
spesialist i maxillofacial
kirurgi

Tannlege
Hanne Gran Ohrvik
spesialist i oral protetikk

Tannlege
**Margareth Kristensen
Ottersen**
spesialist i kjeve- og
ansiktsradiologi

**God
sommer!**

www.kirurgiklinikken.no Tlf 23 36 80 00, post@kirurgiklinikken.nhn.no Kirkeveien 131, 0361 Oslo

I Nepal er det kvinnene som tar seg av matlagingen, ofte på svært velbrukte primuser. Hvis primusen eksploderer, kan klærne til kvinnene ta fyr og forårsake store brannskader. Foto: iStock.

– Vi besøkte også skoler hvor vi kartla tannhelsen til elevene. Da var vi som regel tre personer som fikk hver vår kø. Til sammen kunne det være et par hundre barn. Hvis de trengte behandling ga vi dem adressen til sykehuset. Tannhelsen til nepaleserne er veldig varierende. Det var en god del trekking av tenner på grunn av periodontitt, i tillegg til fjerning av tannstein, og instruksjon i god munnhygiene, sier Grønningsæter.

Han forteller om et samfunn basert på primitiv jordbruksdrift. Små og store jordskjelv og jordras forekommer relativt hyppig, og mange steder er veiene i en bedrøvelig tilstand. Landskapet er bratt og karrig, og ligger høyt over

havet. Likevel produserer landsbyen to avlinger per år, en med ris og en med poteter.

– Takket være bruk av vannkraft fikk de strøm på begynnelsen av 1950-tallet. I løpet av perioden jeg var der, fikk de vannledninger og med det mulighet til å vanne avlingene. Kvinnene bar, og mennene gikk ved siden av. Jeg ble fortalt at området rundt Katmandu, som ligger på rundt 1 200 meter over havet, muligens var det vi kjenner som Edens hage, sier han.

Et pionérarbeid

Grønningsæter er i dag pensjonist etter 40 år som amanuensis ved Odontologisk fakultet i Bergen og overtannlege ved kjevekirurgisk avdeling ved Haukeland sykehus. Under sine opphold i Nepal var han stort sett med som assistent for Hans-Dieter Pape på operasjonsstuen.

– På den andre turen min nedover opererte vi 34 leppe-kjeve-gane-spalter i løpet av fire uker. Produksjonen i Bergen ligger på mellom 50 og 60 per år. Frekvensen av misdannelsene er vel omtrent lik for Nepal som for europeiske land, men sykehuset i Sankhu var det eneste som tilbød denne typen behandling. Det var et pionérarbeid, og en opplevelse å få være med på, sier Grønningsæter.

I løpet av 20 år har SKM-Hospital i Sankhu utført 21 200 operasjoner i sykehuset og 3 820 operasjoner ute i campus i ulike landsdeler. 58 000 pasienter har fått behandling i tannklinikken, og sykehuset har til sammen tatt imot og hjulpet 180 000 ambulante pasienter.

Livsfarlige primuser

Den andre hovedgruppen pasienter var kvinner kom inn med sekundære brannskader på brystet, halsen og i

Tidendes pris for beste oversiktsartikkel

Tidende ønsker å oppmuntre til gode oversiktsartikler i tidsskriftet. Prisen på 40 000 kroner tildeles forfatteren(e) av den artikkelen som vurderes som den beste publiserte oversiktsartikkelen i løpet av to årganger av Tidende.

Tidende ønsker å oppmuntre til en type fagskriving som er etterspurt blant leserne og som bidrar til

å opprettholde norsk fagspråk. Tidendes pris for beste oversiktsartikkel deles ut hvert annet år og neste gang i forbindelse med NTFs landsmøte i 2023.

Ved bedømmelse blir det lagt særlig vekt på:

– artikkelens systematikk og kilde-
håndtering

– innholdets relevans for Tidendes lesere
– disposisjon, fremstillingsform og lesbarhet
– illustrasjoner

Nærmere opplysninger fås ved henvendelse til redaktøren.

Landsbyen Sankhu ligger nord-øst i Katmandudalen, ca. 17 kilometer fra hovedstaden Katmandu. Her ble SKM-Hospital etablert i år 2000. Foto: iStock.

ansiktet. Kvinnene tok seg av matlagingen, og skikken tilsier at de skal dekke skuldrene, gjerne med tynt, flagrende stoff, som dessverre også er svært brennbart. Primusene de bruker er ofte velbrukte, og hvis de eksploderer, kan klærne til kvinnene ta fyr og forårsake store brannskader.

– Det var en del groteske tilfeller. Plastikkirurgene fra sykehuset forsøkte å løsne arrene som i mange tilfeller gjorde så de knapt kunne bevege munnen og ta til seg føde på vanlig måte. Mange fikk rett og slett løsnet haken fra brystet. To tyske damer jeg jobbet sammen med, startet et firma som utviklet en enkel, trygg ovn laget i steingods og leire. De reiste rundt og holdt kurs slik at ovnene kunne produseres lokalt. Den blir heldigvis mer og mer populær, og vil forhåpentligvis utkonkurrere primusene på sikt, sier Grønningsæter.

Han hadde sin siste arbeidsferie i Nepal i 2017. Da var etableringen av SKM-Hospital i Sankhu kommet så langt at en overvekt av legene og sykepleierne som jobbet der kom fra Nepal. Mange av dem hadde sin grunnutdannelse fra Moskva, noen fra Kina og noen fra India. Ved sykehuset fikk de en spesialistutdannelse i plastisk kirurgi, spesielt i leppe-kjeve-gane-spalte.

Står nesten på egne bein

– De er fortsatt avhengige av utenlandske team, men nå står de i mye større grad på egne bein. Amerikanerne som var inne før sykehuset ble etablert, kom med store team og mye utstyr, og innredet midlertidige sykehus i tilgjengelige bygg, for eksempel skoler. De opererte mange, men ble ikke værende lenge nok til å ha etterkontroller. Det var en stor fordel å få et permanent sykehus som kunne følge opp pasientene i ettertid, slik det egentlig kreves, sier han.

Etter at selve arbeidsferien var over, var det vanlig å plusse på noen dager ekstra slik at man fikk tid til å se seg litt rundt i dette vakre landet ved foten av Mount Everest. Da Grønningsæter var nedover for andre gang, planla han en ukes fjelltur på slutten av oppholdet, men ble dessverre syk.

– Jeg kan derfor ikke skryte på meg å ha vært høyere enn cirka 3 000 meter over havet, og der driver de jo fortsatt jordbruk. Men jeg har veldig lyst til å dra en tur tilbake. Jeg har så mange gode minner fra tiden i Nepal, og er veldig glad for at jeg fikk være en del av det flotte miljøet på sykehuset til og fra gjennom alle disse årene, sier han.

Hva skal du lese, se og høre?

Og hva kan du tilby en som oppsøker stedet du bor eller kommer fra?

Les hva styret i NTF-Student foreslår av TV-serier, podkast og lesestoff i sommer. Og hva de vil vise deg i sine respektive hjemtrakter.

Vi har vært landet rundt flere ganger de siste årene, og videreformidlet tips fra sentrale tillitsvalgte i NTF.

I år har vi spurt medlemmene av styret i NTF-Student om hva de vil anbefale Tidendes lesere å se, lytte til eller lese, og om de har noe de har lyst til å vise en turist som kommer til deres hjemsted.

Stine Arnesen, leder i NTF Student, Tromsø

Lyttetips

De tre siste sommerferiene har jeg jobbet som postbud, da er radioen min beste venn i bilen. Favorittkanalen er NRK P3 og favorittdagen er fredager. Da har jeg hørt på *Karakter* som ledes av Martin Lepperød, Jonis Josef og Henrik Farley, alle tre komikere i 20-årene. *Karakter*, nå under navnet *Dynga*, er et underholdningsprogram og det kan høres live på radio eller som podkast etter sending. Samtalene kan handle om alt mellom himmel og jord. Tema og samtalene er drøye, morsomme og sårbare. Det er letthørt og ikke til å unngå å trekke på smilebåndet når man hører på.

En annen sjanger jeg liker godt er krim, og jeg foretrekker aller helst truecrime. Jeg synes det passer perfekt på lengre reiser, i bil, fly eller tog. Her kan jeg anbefale *Truecrimepodden*. *Truecrimepodden* leses av Pernille Radeid, en behagelig stemme å lytte til. Hun setter deg i skoene til offeret eller i hodet på morderen, andre ganger føler du deg som flua på veggen. Samtidig som det er spennende å høre på, får man også et grøss nedover ryggen. Jeg vil også anbefale *Kadaverkvartetten* som kan høres i NRK Radio. *Kadaverkvartetten* er et kriminalhørspill hvor vi får ta del i veien til

Foto: privat.

Foto: privat.

løsningen på en mordgåte. Lederrollen er Julia Tinnberg, en kriminalforfatter, som befinner seg på Dr. Gravangs privatklinik på grunn av et skadet kne, og her har det skjedd et mystisk mord. Hun klarer ikke å styre unna og må gi etter for nysgjerrigheten for å finne ut hva motivet er og ikke minst, avsløre morderen. (Tips: om du søker på kriminalhørspill på NRK radio finner du enkelt flere lignende hørespill).

Turisttips

Jeg er fra Tromsø og deler av familien fra yttersia. Her er det mange fine turmål. For de som liker en grei fjelltur vil jeg

anbefale Brosmortinden. Fra toppen har man utsikt ned mot Rekvik og utover mot øyene og holmene utenfor. Kjøreturen fra Tromsø tar litt under en time. Følg skilting mot Kvaløya for så å følge skiltene videre til Tromvik, når du svinger av i krysset før Ersfjorden går veien bare én vei. På turen utover kjører man forbi bygda Grøtford, en liten perle. Grøtford er kjent for sin flotte strand, på fine sommerdager minner den mest om en strand i syden (Tips: vær tidlig ute, det blir fort fullt!).

Ved veiens ende i Rekvik kan man beundre det gamle skolebygget, hvor mine besteforeldre var elever, og nyte den friske sjølufta. Til de som har vært på tur utover hit før kan jeg meddele en gladnyhet: Det er nå bygget ordentlige toaletter i både Grøtford og Tromvik. For de som ikke har mulighet å legge ut på kjøretur til fine ytterisa, så er det kort vei til naturopplevelser fra byen. Jeg må jo da nevne den flotte fjellheisen, hvor man kan beundre en fantastisk utsikt over byen. Selv vil jeg anbefale å gå sherpatrappa opp og kjøre en tur med fjellheisen ned. Tromsø er en fjell- og kystrik by, du skal ikke langt før du finner en sti som leder til en topp, et vann eller en flott utsikt.

Amalie Storaas Jensen, nestleder i NTF Student, Bardu

Serietips

Ofta kan sommerdagene bli sløve, og man kan fort savne litt spenning i hverdagen. Jeg liker å få pulsen opp og kjenne at det går kaldt nedover ryggen, og velger derfor krimserier om sommeren. En av mine favorittspenningsserier for tiden er *Wisting*. Serien er basert på bøkene til Jørn Lier Horst. *Wisting* handler om politietterforskeren William Wisting fra Larvik. *Wisting* står foran karrierens tøffeste drapsetterforskning. Advarsel: Denne krimserien er så og si umulig å legge fra seg, da man blir hektet fra første stund!

Turisttips

Setermoen er et tettsted i Bardu kommune. Kommunen har 3 985 innbyggere, og er kjent som bygdebyen i Troms. Bardu er den eneste kommunen i Troms som ikke har kystlinje, Bardudalen ligger dermed i ly for sjøluft og har derfor forholdsvis varme somre. Kommunen har flere storslagne fjell, hvor flere topper er is- og snøkledd året rundt!

Istind (1 489 moh) ligger på kommunegrensen mellom Bardu og Målselv kommune, og er for meg og mange

Foto: Ida Amalie Spets.

andre det store turmålet for sommeren. Fjellet skiller seg ut i landskapet på grunn av sine alpine trekk. Turen starter fra Fjellstadveien i Nedre Bardu. Ta av fra E6 i Elverumskrysset og kjør mot Rundhaugen, for deretter å svinge av mot Fjellstad.

Turen er 5,6 km lang, og man estimerer at det tar omtrent seks timer tur-retur. Turen går fra A-B, og starter med en bratt sti opp gjennom krattslogen. Stien er godt merket med røde merker på både stein og trær langs hele ruten.

Når man kommer over tregrensen blir terrenget slakere, før man går mot den siste stigningen. Terrenget blir gradvis mer steinete desto nærmere man kommer toppen, her er det ekstra viktig å følge turstien slik at man unngår de mest eksponerte områdene. På toppen av tindene er det en spektakulær utsikt over Barduelva og snødekte fjell innover landet.

Kristin Bakstad, styremedlem i NTF Student, Ålesund

Serietips

Jeg er altetende når det kommer til seriesjangle, så lenge det er kvalitet. Til sommeren har jeg planer om å friske opp franskunnskapene mine, og da er ingenting bedre enn å se *Le Bureau* om igjen. Serien handler om den franske

etterrettingsagenten Malotru og hans kolleger, og gir et spennende og troverdig innblikk i spionlivet. *Le Bureau* har alt – relevante politiske problemstillinger, action, rollefigurer man blir glad i, og ikke minst nydelig fransk.

Jeg har også sesong 3 av *Succession* til gode å se. Denne serien er så fæl, men samtidig så god. *Succession* handler om familien Roy, eierne av et kjent mediehus, og maktkampene innad i familien. Rollefigurene er ufysiske, kyniske og totalt uten selvinnsett, og det gir god underholdning. Satire på sitt beste.

Turisttips

Jeg er født og oppvokst i Ålesund, og har naturligvis vært litt rundt omkring på Sunnmøre. På en (sjelden) finværsdag kan enhver fjelltopp anbefales, men jeg vil spesielt

Foto: privat.

anbefale en tur opp Storhornet på Godøya utenfor Ålesund. En relativt kort fjelltur som gir nydelig utsikt både over Atlanterhavet og innover mot Sunnmørsalpane. For viderekomne er Slogen helt fantastisk. En luftig topp på 1 564 moh, med utsikt deretter.

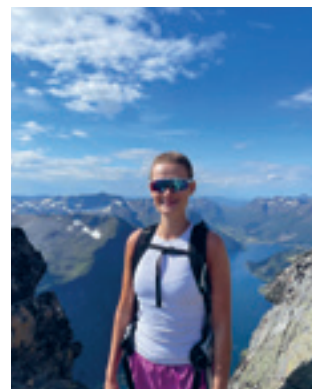

Foto: privat.

Lars Eikehaugen Fadnes, styremedlem i NTF Student, Bergen

Lesetips

For å være helt ærlig, så har det vært svært lite lesing på meg i det siste. Likevel har jeg funnet meg noen favoritter opp gjennom årene, og det er ofte historiske romaner som faller i smak hos meg.

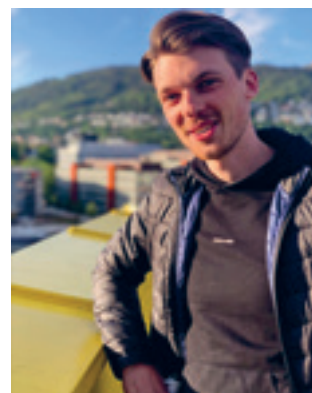

Foto: privat.

En av de bedre bøkene jeg har lest heter *Havets katedral* som er skrevet av Ilfonso Falcones. Handlingen i boka finner sted i Barcelonas storhetstid på 1300-tallet under byggingen av katedralen Santa Maria del Mar. Her følger vi hovedpersonen Arnau gjennom fattigdom, krig, religionskonflikter, pest og ikke minst store sosioøkonomiske forskjeller. Dette er en gripende historie, der en får et godt innblikk i viktige historiske begivenheter som har formet Barcelona til byen den er i dag. I senere tid har også boka blitt filmatisert. Den kan en se på blant annet Netflix.

Turisttips

Jeg er fra Stord, og har bodd i Bergen i ganske mange år nå. Bergen er jo kanskje Norges fineste by når det først er fint vær. Det er også drøssevis med turmuligheter her.

For besøkende vil jeg da anbefale de turene der en får se Bergen i høyden. Fløyen og Ulriken er bergensfjellene som passer for alle. Her kan en velge å ta beina fatt, eller ta Fløybanen eller Ulriksbanen for å komme seg opp.

På toppene har en utsikt over hele byen og byfjorden. For de ekstra spreke kan en gå videre over vidden. Dette er en lengre tur, som går mellom Ulriken og Fløyen. Dette krever litt mer planlegging, men til gjengjeld får en oppleve de to mest populære fjella i Bergen på en og samme tur.

Foto: privat.

Mange har gjerne allerede opplevd Fløyen og Ulriken. Da kan det være kjekt å se Bergen fra motsatt siden av byen. Løvsstakken er da et godt alternativ. Her får du god utsikt over byen og byfjella vest for Bergen, og utsikt mot bydelen Fyllingsdalen og videre helt til Sotra i vest.

Elise Janson, styremedlem i NTF Student, Bærum

Lesetips

Jeg er, som sikkert mange andre tannlegestudenter, glad i å lese. Det er man pent nødt til, om man skal komme seg inn på og gjennom studiet.

Det som derimot er deilig med sommeren, er at man kan lese skjønnlitteratur i stedet for faglitteratur!

De siste årene har jeg bestemt meg for å jobbe meg gjennom en del av klassikerne som finnes der ute. Shakespeare, Oscar Wilde, Hemingway, Dostojevskij, Hamsun, Kafka and the list goes on..

Det kan til tider være krevende – men du sitter igjen med utrolig mye. Hvis jeg skal anbefale noe å starte med, ville det vært Hamsun. Han er omdiskutert, men likeså en enormt god forfatter. *Victoria* er en av mine favorittbøker og handler enkelt sagt om kjærlighe-

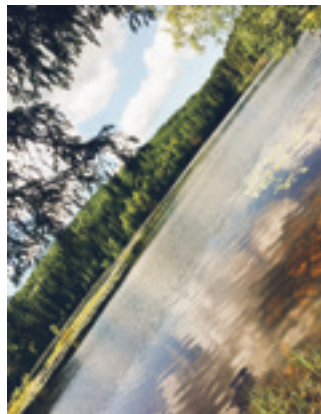

Foto: privat.

Foto: privat.

ten. Om alt det fine og alt det vonde og alt midt imellom. En annen bok jeg ville begynt med er *The Picture of Dorian Gray* av Oscar Wilde, som også på et vis handler om kjærlighet, men på den mer narsissistiske måten.

Turisttips

Når det kommer til turistinformasjon, vil jeg anbefale å bare ta på seg turskoene og ta turen rett ut i Bærumsmarka. En av mine favoritturer er til Åbortjern, for så å sove ute en kveld eller to, i hengekøye eller i telt. Eller som en venninne av meg og jeg gjorde i fjor – sov i varebil med innebygd seng! Det finnes flere måter å komme seg dit på, men jeg anbefaler å starte på Fossum. Her kan du følge blåmerket sti hele veien. Blåstien går på grusvei noen korte strekninger, men stort sett på sti, i vakker norsk skog!

Hvis du ikke er så glad i skog og mark, kan jeg anbefale Henie Onstad Kunstsenter. Det er et kunstmuseum på Høvikodden i Bærum. Hvis man er heldig med været, finnes det også 30 skulpturer rundt kunstsenteret. Ta med deg en piknikkurv og ta lunsjen på gressplenene, i skogen eller ved vannet!

Foto: privat.

Andrea Stenseth Markeng,
styremedlem i NTF Student, Hamar

Serietips

Etter alle eksamene i år, står ikke lesing høyest på lista over ting å gjøre i sommer. Derfor var jeg veldig glad for at vi kunne velge sommerens serietips!

Denne sommeren har jeg flere serier som står for tur, men høyest på lista er *Breaking Bad*. Ut ifra hva jeg har hørt handler serien om en kjemilærer (Walter) og familiefar med lungekreft. Han begynner, sammen med en tidligere elev, å produsere og selge metamfetamin. Planen er at salget skal betale for kreftbehandlingen og familiens framtidige liv, men ting går ikke helt etter planen ettersom Walters svoger er en ivrig narkotikapoliti-betjent.

Turisttips

Har du hørt om Hedmarks, kanskje Norges beste bakte potet? På Helgøya i Ringsaker kan du få den beste sommerfølelsen ved nyte noe godt i glasset med den beste poteten jeg vet om.

Foto: privat.

Når du først befinner deg på Helgøya burde du også ta turen rundt øya, innom Skafferiet på Hovinsholm og klatreparken. På vei til Hamar kan du også kjøre innom og titte på det berømte Mjøstårnet, verdens høyeste trehus og samtidig få med deg Norges dyreste stupetårn når du ankommer Hamar!

I Hamar har vi en cablepark og en trampolinepark som må testes ut i sommer. Dersom du er fysen på noe godt kan det være lurt å reise rundt til gårdene med gårdsutsalg rundt om i Hamar og Stange vestbygd. På Gåsbu har vi også en fin tursti med gapahuk og husker som er helt perfekt for barnefamilier.

VISSTE DU AT BRUS OG SAFT ER DEN VIKTIGSTE ÅRSÅKEN TIL AT BARN FÅR I SEG FOR MYE SUKKER?

Mange av oss har lett for å gi barna brus eller saft når de er tørste. Plutselig blir inntaket av sukker større enn man tror. Bytter du ut brus eller saft med vann til hverdags, er mye gjort. Det skal ikke så mye til. Med noen små grep blir hverdagen litt sunnere.

SMÅ GREP, STOR FORSKJELL

facebook.com/smaagrep

 Helsedirektoratet

Alle har meninger

NOVELLE AV PER NEVERLIEN, FORFATTER OG TANNLEGE

1

«Alle har meninger,» sa Basse, født Bastian. «Og alle synes de er i sin fulle rett til å gi uttrykk for dem.»

Celine så på sin mann og lurte på om han skulle være i det spøkefulle hjørnet.

«Ja, men...» begynte hun, men ble, og tok det med den største ro, avbrutt. Hun var flegmatiker. Med årene var det blitt lenger og lenger mellom de store uværene i deres samliv. Det var de lange dønnings tid, bortsett fra når Ina, deres datter, en sjelden gang var innom på besøk.

«Platon sa at gud – og da mente han selvsagt gud i gammelhellemsk forstand ... (å herrre jemen, tenkte Celine) – var alle tings målestokk. Altså idealisme. Progoras sa at mennesket er alle tings målestokk. Altså pragmatisme. Og poenget er ...» Basse løftet blikket opp mot taket og samlet tankene der oppe et sted før han fortsatte: «... og poenget er at mens idealismen er grobunnen for fanatismen, er pragmatismen grunnlaget for kynismen.»

«Men vi har vel begge deler i oss ...» Celine visste aldri om hun sa noe fordi det var verdt å si, eller om det var for å vise at hun var våken.

«men nå,» sa Basse, og begeistringens svinge slik at overtoner og undertoner i hans fyldige organ klang som det rene orgelspill, «nå, i vår tid, er det slik at hverken gud eller mennesker er i sentrum, men pengene, ene og alene pengene for pengenes egen skyld ... og ja, selvsagt den sosiale betydning vi alle har vært med på å gi pengene ... en slags kultursykdom.»

Celine hørte at Bases utlegninger svedde som opprevne tåkedotter over ville skumtopper på et ukjent hav, men nøyde seg med å nikke anerkjennende, vel vitende at like sikkert som nikkene ble observert, like sikkert ble det oversett. Hun levde sitt eget liv og hadde det bra.

«Og poenger er,» fortsatte Basse, «poenget er ...» Basse hadde denne dominerende uvanen å gjenta sine egne ansatser «... at ved å sette pengene som målestokk for alle ting, kobles fanatismen og kynismen sammen til det mest fryktelige våpen, og merk deg at jeg sier våpen og ikke verktøy, det mest fryktelige våpen rettet mot den alminnelige mann og kvinne, mot den menneskelige anstendighet. Og merk deg ...»

Celine merket seg at Basse ba henne merke seg, og strøk håret bakover, bak det venstre øret, som hun, uten å være klar over det, hadde lært av en kvinnelig detektiv i en australsk krimserie, et pikeaktig trekk som kledde henne.

«... merk deg at nå gjelder dette i like sterk grad for sosialdemokratiske som for liberale og konservative grupperinger i samfunnet. Ingen ...» Basse var så oppildnet at han ikke la merke til at Celine hadde sovnet i hjørnet av sofaen på skrå overfor ham «... ingen klarer lenger å løsrive seg fra mammon. Vi tipper og spiller, og det å spøke med at vi ikke vinner er den eneste form for galgenhumor vi etter hvert kjenner ... hvor var det jeg begynte? Sover du?»

Celine hadde våknet, så vidt det var riktig nok, men våknet da crescendoet, som slynget ut av Eroicas trompe-

ter, tordnet over salongbordet. Rødvinen var i ferd med å miste sin intellektualiserende impuls kraft, og ettersom dette gjaldt både Celine og Basse, ble det plutselig stille i den lune og trivelige stuen. De var for gamle til å vite hva minimalistisk stil, i sin ostbare enkelhet, sto for. De par gamle keramikk-bordlampene med stor skjerm, støv langs kanten av knytteteppet og pianoet ved innervegg fortalte i sin gammelmodighet at deres tid var forbi. Og Basse selv forsto nok at han visdom ingen steder skulle. Den skulle, som han selv og Celine, stnart ta kveld i all stillhet.

«Jeg skulle ønske jeg var så klok sum deg,» sa Celine, «men nå må jeg legge meg.» Og hun la seg og sovnet, mens Basse la seg og ble liggende våken og lytte til spørsmålene som skar rundt i mørket, som flaggermusene i det gamle, overvokste lysthuset nederst i hagen.

2

Den tidlige vårsolen la en rosa hette over åsene i øst.

Celine sto alt på kjøkkenet og gjorde klart til en felles frokost. Som alle dager. Frokosten var like sikker som dagens komme, og før all annen rastløs handling: maskinskriving og dataleting og tømning av reklamen i postkassen ... ut og inn og opp og ned, og det å lage maten og å spise den. Celine satte seg med en kaffekopp og la sinn ene eldre kne over det andre. Hun hadde nok av tid. Hun hadde for lengst ordnetopp i sitt livs balanse mellom å nyte og å yte. Hun bekymret seg av og til for Bases vertikale panneryke og medfølgende bekymring for om menneskene virkelig hadde forstått ... På den annen side: Det var som et kolesterolinnhold i blodet på 9 – til bekymring bare dersom man visste om det. Basse hadde fått målt sitt kolesterol til 8,6. Den tanke han tilla dette målte faktum, nådde ikke opp i nærheten av hans bekymring for menneskeheten. Den ros

skulle han ha. Celine nippet til kaffen mens solen skrittet inn over kjøkkengulvet.

3

«Alle hus skulle ligge på vestsiden av veien,» sa Basse idet han kom inn på kjøkkenet.

«Go'morgen,» sa Celine uten å løte blikket fra avisen.

«Go'morgen ... for da kunne en ha kjøkkenet mot morgensolen, slik vi riktignok har, men samtidig ha utsikt til veien, og dertil ...» Basse satte seg tungt rett overfor Celine «... hører du» Da ville man i tillegg ha stue og terrasse bort fra veien og ut mot kveldssolen.»

Celine hadde for lengst sluttet å forunder seg over Bases ustanselige oppkomme av samtalemener knyttet til forundring p forundring i hans hvileløse hode. Hun løftet blikket og så på ham. Men blikket hans var festet til noe langt der ute forbi kjøkkenvinduet og oppe under åskanten et sted.

«Eller så,» fortsatte han, «måtte huset ligge langt fra veien, som for eksempel oppe under åskanten der ... men på den andre siden ville det bety mye mer brøyting ...»

«Jeg synes vi har det bra som vi har det, jeg,» sa Celine mildt. «Ta deg en brødiskive. Det står en i brødristeren. Men den er kald.»

Basse sukket og løftet seg fra stolen ved hjelp av hendene som grep om bordkanten. Så ble han stående og nok en gang gled blikket drømmende langs åskanten. «*The time is out of joint: O cursed spite, That ever I was bort to set it right!*»

Celine løftet hodet og så på Basse. Han senket blikket og så tilbake på henne.

«Hamlet led ingen god skjebne,» sa Celine forsiktig. Så strakte hun hendene sine over bordetog la dem mykt oppå

Dentalstøp

Import

Kvalitet til lavpris

@ import@dentalstoep.no

☎ 55 59 81 70

🌐 dentalstoep-import.no

- ➔ Vi framstiller og trimmer alle modeller i Norge
- ➔ Ansvar for det tann-tekniske produktet ligger hos oss
- ➔ All kontakt foregår på norsk, med oss i Norge
- ➔ 5 års garanti på fast protetik, og 3 år på avtagbar
- ➔ Vi henter og sender arbeid daglig med Postnord, til hele landet. For å bestille opphenting, ring oss på 55 59 81 70, så ordner vi resten for dere

Vi tar også imot digitale avtrykk fra alle kjente system

hans. «Hent nå brødsken og ta deg en kopp kaffe og legg alle bekymringer til side. De unge har dessuten sine egne meninger som det haster med å få frem innen de blir gamle.»

«Meninger, ja ...» begynte Basse.

«Brød og kaffe,» avbrøt Celine.

«Brød og kaffe,» gjentok Basse, «brød og kaffe ...» Han holdt Celines hender i sien og bøyde seg ned og kysset hver av hendene hennes. «Brød og kaffe, ja. Hva skulle jeg gjort uten deg. Jeg bør vel ikke glemme de kloke ord at *There is nothing either good or bad, but thinking makes it so.*»

«Nettopp,» sa Celine og snudde hendene sine slik at hans kom øverst, kysset dem lett og la deretter en hånd mot kinnet sitt. «*There was never yet philosopher that could endure the toothache patiently.*»

«Er den vond igjen?» spurte Basse. «Nå må du se å få time hos tannlegen. Står ikke det der i *Much Ado About Nothing?*»

«Ja, det skyldes den varme kaffen, og jo, det står der, i femte akt.»

4

Celine valgte å trekke jekselen fremfor å rotfylle. Hvem har bruk for en tolvårsjeksell når en er over seksti? Tannlegen var ikke enig. For ham var livets mening knyttet til bevaring av tenner. Feilfri emalje var en guds gave til mennesket, men selv en dårlig tann ... Konklusjonen ble like fullt at han gikk med på at ettersom det var hennes tann, fikk han ta den Og ut kom den.

«Nå?» sa Basse da hun kom tilbake.

«Etter mye om og men tok han den ut, slik jeg ville. Men først hadde han seanse med meninger. Og dessuten skulle det være forbudt for en tannlege å ose av hvitløk.»

«Alle har meninger,» sa Basse. «Det er så forferdelig mange meninger og så skrekkelig mange som har dem. Kan det virkelig være nødvendig med så mangen meninger?»

«Han mente i alle fall, blant meget annet, at jeg burde få en time til vanlig kontroll,» sa Celine. «Han bente det ville være fornuftig.»

«Kanskje det ville det?» spurte Basse.

«Sikkert. Men man spør ikke en som nettopp har fått rusket ut en tann om de ikke vil komme løpende tilbake noen dager senere og hoppe opp i stolen og gape og synes

det er livets viktigste handling. Og dessuten finner jeg meg en ny tannlege hvis han skal fortsette å lukte hvitløk.»

«Nei,» sa Basse, som forholdt seg til én sak om gangen og ikke riktig forsto det der med hvitløk, «man gjør vel ikke det, nei ... Gå og legg deg ned på litt, så tar jeg meg en liten tur ... du en lur og jeg en tur ...» Basse nyttet og hadde ikke fått trukket noen tann.

«Hvis telefonen ringer ...» begynte Basse idet han var på vei ut.

«Dra ut kontakten,» sa Celine kort. Og så skjønte Basse at det var hun og ikke han som hadde fått trukket en tann. Han trakk ut kontakten og lukket døren stille bak seg.

5

Professor emeritus Bastian C. Dotzler (C for Charlton, som hans mor het før hun giftet seg) og professor emeritus Celine M. B. Dotzler, født Celine Marie Buvet, hadde begge takket nei til å beholde et lite kammer på universitetet da de gikk av men pensjon to år tidligere. De hadde ment de skulle få gjort det som gjøres skulle hjemme hos seg selv. Nå var det for sent å angre. Basse kom omtrent ingen vei med sitt verk om usikkerhetens tyranni knyttet til en litteraturanalyse, og Celine var så glad og tilfreds over å slippe undervisning og veiledning til studenter som ikke gadd å lese selv, men skulle ha alt nedskrevet for seg, at hun bare av den grunn trallet, noe hun ikke hadde gjort siden barneårene. Men akkurat nå lå hun og ventet på at bedøvelsen skulle gå ut og verkingen sette inn. Bedøvelsen gikk også ut, men det verket ikke, i alle fall ikke nevneverdig. Hun følte et snev av takknemlighet. Ikke til tannlegen. Til skjebnen. Hun banket i bordet i tiltro til utsagn om at det hjalp, selv om man ikke trodde på det. Gjennom vinduet så hun Basse rusle rundt i hagen med en liten hagesaks. Saktens kunne det være fristende for dt bamle professorekteparet å kokettere med at det skyldtes at de var så distré, men Celine visste så altfor godt at de simpelthen var blitt gamle i hodet til tross for at de ikke var så forferdelig gamle. Og hun visste at Basse nå gikk rundt i hagen med hagesaksen av gammel vane, men uten mening. Ikke hadde de mye penger og ikke hadde de lenger mange vener og ikke hadde de barn og barnebarn som bodde i nærheten, og likevel var det ingen av dem som kjedeet seg. Hodene deres var utslitt etter mange års overforbruk. Det var ingen spøk å være professor når begavelsen bare akkurat så vidt

holdt og man ellers var ærekjær og skikkelig, og dertil ikke engang hadde autoritær legning. Og Celine visste det og Basse ante det.

6

Fredag ringte Ina og sa at hun ville komme innom og overnatte til lørdag. Basse håpet det ville bli hyggelig, Celine tok det som det komme måtte, og Ina selv gjorde det hun følte som sin plikt. Hun var blitt 40 år, og var, som de fleste av sine venner og venninner, skilt og med barn. I hennes tilfelle to stykker. To riktig jævlige unger, for å sitere Celine ordrett, som skulle være hos pappaen.

Celines sår etter tanntrekkingen grodde pent, men straks Ina fortalte at hun kom, slo det, så å si gjennom telefonnettet, en ubehagelig dunst av hvitløk mot Celine, og følelser sprang som stålsplinter i hodet. Følelser sitter ikke i hjertet, men i hodet, hadde hun fortalt sine studenter. Men de var unge og forsto ikke noe av det. Det gjorde ikke Ina heller. Men så var hu mer sin fars enn sin mors datter. Og det er det ikke alle barn som med sikkerhet kan si, pleide Celine å kommentere.

Det gikk som det måtte. Inas bitterhet mot sine foreldre var uforminsket, hennes opplevelse av oppvekst var grunnfestet i hatets hengemyr. Basse led noe, men ikke nevrotisk, under det. Celine var bare evig forbauset over at noen kunne ture frem i livet med hatets voldsom-

het like flammende ved førtiårsalder som ved femtenårsalder.

«Feilen,» sa Ina, de var kommet til slutten av måltidet, som stort sett hadde foregått i taushet bortsett fra Inas små giftigheter, «feilen var at dere aldri var uforbeholdt glad i meg. Det var alltid resultatene dere kommenterte. Hvor er gullet? Sa dere hvis jeg kom med sølv. Hvor er sekseren, het det når jeg fikk fem. Burde du ikke lanke deg? Mumlet dere hvis jeg ar litt for rundt. Slik var det med alt. Hver eneste dag, år ut og år inn. Og du, mamma, var verst, ja, du også, pappa. Dere var jævlige!» Ina sto ved bordet og øynene var svarte streker av sinne.

«Vi skulle jo oppdra,» sa Basse forsiktig.

«Nettopp!» sa Ina og slo hånden i bordplaten.

Celine så på sin datter og undret seg – som så mange ganger før – om Ina sa «nettopp» fordi hun visste hva hun sa, eller om det nettopp var fordi hun ikke helt visste hva hun sa.

«Ingen er vel udugelig av ond vilje?» sa Celine og tok Basses hånd i sin I det hele tatt tok hun oftere og oftere Basses håd i sin, uten å tenke seg om.

«Men kanskje man kan bli ond av å være udugelig?» sa Basse ut i luften samtidig som han lot tommeltotten gli kjærlig fem og tilbake over Celines håndbak.

Ina så på sin mor, som akkurat da strøk håret bak øret med den ledige hånden, og fornemmet et sting av alle slekters smerte.

Tidendes pris for beste kasuspresentasjon

Tidende ønsker å motta gode kasuspresentasjoner til tidsskriftet. Vi har derfor opprettet en pris som vi tar sikte på å dele ut hvert annet år, og neste gang ved NTFs landsmøte i 2022.

Prisen på 30 000 kroner tildeles forfatteren(e) av den kasuistikk som vurderes som den beste av de publiserte kasuspresentasjonene i

løpet av to årganger av Tidende. Tidende ønsker med dette å oppmuntre til en type fagskriving som er etterspurt blant leserne og som bidrar til å opprettholde norsk fagspråk. Vi er ute etter pasienttilfeller som er sett og dokumentert i praksis og som beskriver kliniske situasjoner som bidrar til erfaringsgrunlaget i tannhelsetjenesten. Vi

er svært interessert i flere bidrag fra den utøvende tannhelsetjenesten i tillegg til kasus fra spesialistutdanningene. Ved bedømmelsen blir det lagt særlig vekt på: Innholdets relevans for Tidendes lesere, disposisjon, fremstillingsform og lesbarhet, diskusjon av prognose og eventuelle alternative løsninger samt illustrasjoner.

Sykehjelpsordningen

Sykehjelpsordningen yter stønad til tannleger ved sykdom, fødsel/adopsjon og pleie.

Alle tannleger som utøver tannlegeyrket i Norge er omfattet av denne ordningen som finansieres med tilskudd fra folketrygden. Sykehjelpsordningen administreres av NTF. Ordningen har egne vedtekter og et eget styre. Vedtekter og søknadsskjema finnes på NTFs nettsider.

Det ytes stønad ved:

- Sykdom
- Fødsel eller adopsjon
- Pleie

Stønad ved sykdom forutsetter arbeidsuførhet som følge av skade/sykdom på 50% eller mer. Stønad kan gis i inntil 250 dager. For medlem som er arbeidstaker reduseres sykehjelpen med sykepenger som medlemmet mottar i arbeidsforholdet.

Ved fravær fra praksis som følge av fødsel eller adopsjon kan det ytes stønad i inntil 50 dager. Ved redusert stilling ytes redusert stønad.

Ved fravær fra praksis som følge av pleie av barn innlagt ved helseinstitusjon, eller ved pleie av pårørende i livets slutfase, kan det ytes stønad i inntil 20 dager.

For søknadsskjema og vedtekter se www.tannlegeforeningen.no

Telefon: 22 54 74 00

Vi oppfordrer deg til å ikke sende oss sensitive personopplysninger ukryptert pr. e-post. Vi anbefaler at søknad sendes pr post eller via Digipost.

Foreningsnytt

Nytt og nyttig fra foreningen

Den norske
tannlegeforening

Kollegahjelperne

– et lyttende øre og en støttende skulder

Målfrid Bergaplass Anderson (psykiatrisk sykepleier og familieterapeut) snakker til deltakerne.

Kollegahjelpere er medlemmer som er oppnevnt til å støtte kollegaer som står i en livssituasjon som utfordrer utøvelsen av tannlegeyrket. 3.–4. mai var litt over 30 av dem samlet på kollegahjelpsseminar i NTFs lokaler for faglig påfyll og erfaringsutveksling.

📷 **TONJE CAMACHO, KOMMUNIKASJONSRAÐGIVER, NTF**

Kollegahjelpsordningen er et lavterskeltilbud av, med og for medlemmer i Tannlegeforeningen for å fremme tannlegers helse og livskvalitet. Problemstillingene kan variere fra personlige og økonomiske problemer, til kollegiale konflikter, klagesaker, utbrenthet og rus.

Målet er å kunne veilede kollegaer gjennom målrettede samtaler slik at den som blir veiledet får mulighet til å finne sine egne svar og løsninger. Som kollegahjelper takker man ja til vervet for tre år av gangen, og retningslinjene sier at man fortrinnsvis ikke skal ha mer enn tre samtaler med hver kollega før de eventuelt viser dem videre til annen hjelp.

Empati på godt og vondt

Målfrid Bergaplass Anderson (psykiatrisk sykepleier og familieterapeut) og Ingunn Amble (spesialist i psykiatri og leder ved Villa Sana, Modum bad) holdt begge nyttige foredrag og bidro med gode refleksjoner og tanker for å gi deltakerne trygghet og nye verktøy i rollen som kollegahjelper.

Kommunikasjon og dialog står selvfølgelig sentralt som kollegahjelper, og var et også sentralt tema i foredragene. En god dialog inneholder mer lytting enn snakking, og man bygger relasjoner ved å vise respekt, empati, oppmerksomhet og interesse.

Det er en vanskelig grenseoppgang å skulle forholde seg profesjonelt, men likevel være medmenneske møte kollegaer med hjerte og empati. Det kan også være utfordrende for kollegahjelperne å balansere det å skulle vise omtanke, beskytte og støtte en kollega, med pasientsikkerhet, varslingsplikt og mistanke om malpraksis.

Mennesker som jobber med mennesker slik som tannleger og kollegahjelperne gjør, er ekstra usatt for «empatisk stress» – at man tar andres vanskeligheter for mye innover seg og blir overveldet. Det finnes mange fallgruver, og deltakerne fikk med seg noen strategier til hvordan man skal bli bedre på dialog, klare å skape avstand og håndtere det empatiske stresset.

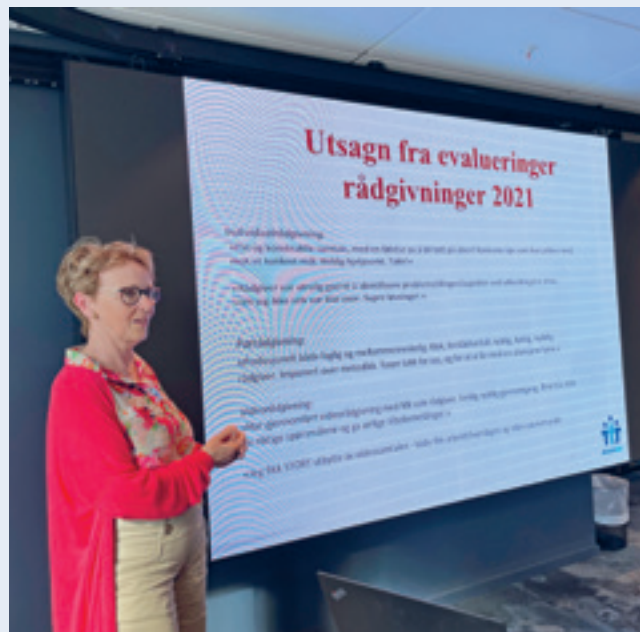
Hva gjør egentlig en kollegahjelper?

En stor del av seminaret besto av at deltakerne delte erfaringer og utfordringer med hverandre. Noen tar kontakt fordi de sliter med arbeidspress og høye forventninger om inntjening. Negativ omtale i lokalaviser, på nett og i sosiale medier kan også oppleves svært belastende. Noen har også støttet kollegaer gjennom livskriser slik som samlivsbrudd, tap av barn eller ektefelle. Flere av henvendelsene dreier seg ikke om egne utfordringer, men spørsmål om hvordan man kan støtte kollegaer som står i en vanskelig situasjon, og som ikke alltid er klare til å motta hjelp. Noen har også tatt kontakt ved uoverensstemmelser forbundet med kjøp eller salg av praksis.

Flere forteller også om kollegaer som tar kontakt fordi ytringsklimaet på klinikken ikke er slik at de kan gå til sin nærmeste leder med bekymringer, problemer, konflikter og/eller faglig svikt hos kollegaer, og tyr derfor til kollegahjelperne. Det ble spilt inn ønske og behov om tettere kontakt med ledelsen i DOT som har ansvaret for å følge opp disse ansatte på en god måte.

Behov og etterspørsel

Den generelle trenden med kjededannelse og større klinikker kan påvirke antall henvendelser til kollegahjelperne. På den ene siden kan det at man har flere kollegaer bety at man har et støttenettverk på klinikken som gjør behovet for et eksternt nettverk mindre. Samtidig kan sjansen for arbeidsrelaterte utfordringer og konflikter øke, og flere rapporterte at mengden kollegiale uoverensstemmelser er blitt flere de siste årene. Pandemien har også vært utfordrende for mange, men til tross for at antall henvendelser har økt når det gjelder rådgivning på Villa Sana, Modum Bad, har ikke antall henvendelser til kollegahjelperne økt vesentlig. Dette kan tyde på at

Ingunn Amble, spesialist i psykiatri og leder ved Villa Sana, Modum bad.

FAKTABOKS

Kollegahjelpere

En kollegahjelper er et medlem oppnevnt av lokalforeningen som har sagt seg villig til å støtte kollegaer som er i en vanskelig situasjon som påvirker arbeidsinnsatsen som tannlege.

Ordningen er forankret i lokalforeningene

Kontaktinfo til NTFs kollegahjelpere finner du på nettsidene under den relevante lokalforeningen, og i oversikten lenger bak i Tidende.

Medlemsfordel – rådgivning på Villa Sana, Modum Bad

NTF har også en avtale med Villa Sana på Modum Bad, bestående av rådgivning til medlemmer som ønsker å snakke om problemer i arbeidsliv, samliv eller fritid. Målet er å styrke bevisstheten i forhold til yrkesrollen, forebygge utbrenning og fremme helse og livskvalitet.

ordningen ikke er godt nok kjent blant medlemmene. Det var også konsensus om at kollegahjelperne kan være mer proaktive og ikke alltid vente på at de som har det vanskelig tar kontakt. Det kan sitte langt inne å be om hjelp, og ofte kan man høre rykter, få tips eller bekymringer som gjør man selv kan ta kontakt med kollegaen det gjelder og høre hvordan det går og om det er noe man kan bidra med.

«4 PÅ GATA»

Gro Monefeldt Winje, kollegahjelper fra Vestfold tannlegeforening.

Gro Monefeldt Winje – kollegahjelper fra Vestfold tannlegeforening

Hvordan vil du beskrive rollen som kollegahjelper?

Det er veldig varierende. Jeg har vært kollegahjelper i ca. fem år, og føler antall henvendelser har vært økende, både fra privatpraktiserende og offentlig ansatte. Det kan være alt fra komplekse saker til enklere tips og råd. Noen har vært mer omfattende og krever litt oppfølging, mens andre ganger holder det med en samtale eller to før ting løser seg. Det er viktig at medlemmene vet at man kan kontakte kollegahjelpen uansett hvor stort eller lite problemet er, og at vi har taushetsplikt.

Hva er det mest givende og/eller det vanskeligste ved å være kollegahjelper?

Det mest givende er jo å kunne utgjøre en forskjell i noens liv. Å vite at den du har snakket med har fått hjelp og kommet seg tilbake i jobb, for eksempel – det er veldig givende. Det mest utfordrende er å forsøke å hjelpe noen som trenger hjelp, men som ikke ønsker å motta støtte eller ikke erkjenner at han/hun har et problem.

Hva er det viktigste du har fått med deg fra seminaret?

Jeg synes vi har fått god informasjon om tilbudet ved Villa Sana og mange nyttige verktøy, både med tanke på en selv og egen rolle, og som vi kan bruke i samtale med andre. Det er viktig at vi ufarliggjør ordningen og medlemstilbudet. Man trenger ikke være sykemeldet og i dyp krise for å benytte seg av det. Det er mye bedre å ligge i forkant og bruke det for å forebygge sykemelding. Det

er også motiverende å bli tatt imot av en så positiv og engasjert gjeng med andre tillitsvalgte og ansatte i sekretariatet!

Sven Grov, kollegahjelper Romerike tannlegeforening.

Sven Grov – Kollegahjelper Romerike tannlegeforening

Hvordan vil du beskrive rollen som kollegahjelper?

Jeg synes egentlig jobben som kollegahjelper har vært ganske enkel. Det kommer kanskje av at jeg har en del livserfaring. Som tannlege har jeg jo hatt ganske mange menneskemøter i løpet av årene, noe som kommer godt med i dette vervet. Vi er jo ikke terapeuter, og kan bare komme med råd så godt vi kan. Det er heller ikke krav til skriftlig journalføring fra samtale, noe som er bra. Ellers kommer gjerne sakene litt i puljer. Det kan komme flere saker på rappen, men det kan også gå lang tid mellom hver sak – så det er ikke et veldig ressurskrevende verv.

Hva er det mest givende og/eller det vanskeligste ved å være kollegahjelper?

Det føles givende å møte mennesker som åpner seg for deg. Å få innsikt i andre mennesker og deres utfordringer gir deg også litt perspektiv, og gjør at jeg i bunn og grunn føler meg veldig privilegert. Jeg kan ikke si at jeg har opplevd så mange situasjoner som har vært veldig utfordrende. Vi var i mange år tre kollegahjelpere, og vi møttes årlig for å snakke og lufte tankene vi hadde – så hvis det har vært utfordrende saker har jeg alltid hatt noen å støtte meg til.

Hva er det viktigste du har fått med deg fra seminaret?

Det viktigste har vært å høre andres erfaringer og se alle de ulike type henvendelsene som kan komme inn. Det var også fint å få mer informasjon om Villa Sana. Jeg har jo i løpet av årene henvist en håndfull medlemmer dit, og jeg har bare fått positive tilbakemeldinger.

Anne Christine Altenau,
kollegahjelper Bergen
tannlegeforening.

Jørn Kvist, kollegahjelper
Bergen tannlegeforening.

Anne Christine Altenau og Jørn Kvist – kollegahjelpere Bergen tannlegeforening

Hvordan vil dere beskrive rollen som kollegahjelper?

Rollen består jo egentlig bare i å være tilgjengelig. At kollegaer vet at de kan kontakte deg hvis det er noe de sliter med eller lurer på. Det er også greit å vite at man kan

kontakte kollegahjelpere i andre lokalforeninger hvis du føler behov for det, hvis miljøet føles for lite eller du ønsker å være mer anonym. Vi har selv fått henvendelser fra medlemmer i nabofylkene, og det er greit at man vet at det er fullt mulig.

Hva er det mest givende og/eller det vanskeligste ved å være kollegahjelper?

Det er givende å hjelpe folk som står fast i livet til å komme seg videre. At man kan bistå med et annet perspektiv og egen erfaring. Men det er ikke så mange av de som kontakter oss som sliter psykisk. Det har mer vært snakk om bekymring for kollegaer, konflikter og usikkerheter – kanskje yngre tannleger som har dårlig samvittighet overfor pasienter de har overtatt som ikke har fått god nok behandling tidligere. Da kan det hjelpe å snakke med en med mer erfaring for å snakke om hvordan man skal gå frem og hvordan skal man forholde seg til den andre tannlegen. Det meste løser seg ofte med dialog, men det kan oppleves vanskelig for en uerfaren kollega.

Hva er det viktigste dere har fått med dere fra seminaret?

Det viktigste med seminaret er å se det brede spekteret av saker og erfaringer. Vi har også fått mye god informasjon fra foredragene, og vi kommer nok til å gå tilbake og bruke tipsene og rådene derfra i jobben videre.

TANNLEGENES
GJENSIDIGE
SYKEAVBRUDDSKASSE

www.sykeavbruddskassen.no

TGS – forsikringsselskap for medlemmer av Den Norske Tannlegeforening

NTF hører fra seg

Den norske tannlegeforening er høringsinstans i mange saker på ulike politikfelt og ved NTFs sekretariat er det mange som bidrar til å utforme høringsvar. Sammen med presidenten meisles og utdypes politikk på vegne av medlemmene. Her følger en liten oversikt over hvilke saker vi har involvert oss i våren 2022.

✍ **CHRISTIAN POLLOCK FJELLSTAD, RÅDGIVER - POLITIKK OG KOMMUNIKASJON, NTFs SEKRETARIAT**

Etter regjeringsskiftet høsten 2021 har det gått betraktelig ned med antall høringer å delta i. I løpet av første halvår har NTF kun levert fem skriftlige høringer direkte til høringsinstansene, samt avgitt innspill til Akademikerne i en høring om ny distriktspolitikk.

Årets første avlagte høring gjaldt den store Prioriteringsmeldingen for primærhelsetjenestene, og her deltok NTF både skriftlig og på muntlig høring i Stortinget. I den nye Prioriteringsmeldingen fremmet regjeringen forslag til prinsipper for prioritering som skal gjelde gjennomgående i hele helse- og omsorgstjenesten. I Prioriteringsmeldingen er tannhelsetjenesten omtalt gjennomgående, men tjenesten som sådan er kun viet to sider i eget kapittel. Denne meldingen er dermed et lite, men viktig skritt videre for NTF på veien frem mot en helhetlig gjennomgang av tannhelsetjenestens organisering og finansieringen, herunder regelverket for folketrygdens stønadsordning for tannhelsetjenester og en gjennomgang av gruppene som i dag har rettigheter etter lov om tannhelsetjenesten.

NTF var fornøyd da den foregående regjeringen varslet at den ville komme tilbake med en egen melding om tannhelsetjenesten og har lenge festet lit til at Støre-regjeringen også vil foreta en større helhetlig utredning før en ny stortingsmelding. Men per dags dato er det usikkert hvordan helse- og omsorgsminister Ingvild Kjerkol vil løse oppgaven.

I løpet av februar fremmet NTF innspill til den nye Helsepersonellkommissjonen som skal arbeide med å gi en helhetlig og kunnskapsbasert vurdering av behovene for

personell og kompetanse frem mot 2040. NTF påpeker i sitt innspill at det er nødvendig at kommisjonen ivaretar munn- og tannhelse inn i det som omfatter helse- og omsorgstjenestene i Norge. Tannleger innehar breddekompetansen innenfor forebyggende munnhelsearbeid og behandling av munnhulesykdommer og helseplager i nærliggende regioner.

Regjeringen Solberg fremmet lovforslag om å overføre det offentlige tannhelsetjenesteansvaret til kommunene, men ble stoppet i Stortinget. Nå har regjeringen Støre fremmet forslag om å oppheve dette lovforslaget, inkludert å reversere vedtak om å innføre ordning med kommunal tannpleier. NTF var med å stoppe det tidligere lovforslaget i Stortinget, men mener det er behov for en styrket samhandling mellom den fylkeskommunale tannhelsetjenesten og den kommunale pleie- og omsorgstjenesten, gjennom blant annet kommunale tannpleiere.

Arbeidet med ny Folkehelsemelding er i gang og Helsedirektoratet har avgitt innspill som NTF er gitt muligheten til å kommentere i egen høring. Som i de forrige folkehelsemeldingene er munnhelse igjen fraværende fra det pågående arbeidet med ny melding. NTF er bekymret og forventer at munnhelse blir inkludert i den neste folkehelsemeldingen. Målet med meldingen skal være å skape helsefremmende samfunn, forebygge sykdom og sikre en desentralisert helse-tjeneste som yter gode og likeverdige helsetjenester i hele landet – dette må inkludere munnhelsen.

På Stortinget har partiet Rødt fremmet eget forslag om å sikre en forutsigbar rett til tannhelsebehandling for tortur- og overgrepsofsatte og personer med odontofobi (TOO). Gruppen har i dag ikke rettigheter etter tannhelsetjenesteloven, men får et tilbud økonomisk forankret i Stortingets årlige budsjettvedtak. NTF er kritisk til dagens innretning og støtter Rødts forslag om opptrappingsplan for TOO og at det i igangsettes et arbeid som ser på en bedre finansiering av tilbudet til denne gruppen. NTF har i denne anled-

ning også tatt til orde for en strukturert oppdeling av TOO i en gruppe bestående av personer utsatt for tortur, overgrep og vold (med et klart behov for psykologhjelp), og en gruppe bestående av de med mer uspesifikk tannbehandlingsangst (som kan behandles uten primær psykologkompetanse), vil bidra til å redusere ventetiden.

Ønsker du å lese selve høringssvarene finner du dem på NTFs nettsider under Fag og politikk. Spørsmål til høringene kan besvares av sekretariatet (post@tannlegeforeningen.no).

Stortinget. Foto: Yay Images.

HAR DU OPPFYLT ETTERUTDANNINGSKRAVET?

Alle ordinære medlemmer av NTF skal gjennomføre 40 timer etterutdanning i perioden 1.1.2021 til 31.12.2022. Status på din etterutdanningsaktivitet finner du på NTFs nettsted på "Min side."

Livslang læring er helt avgjørende for å opprettholde en høy etisk og faglig standard som tannlege, og NTF har derfor vedtatt en obligatorisk etterutdanningsordning som skal sikre kontinuerlig kompetanseheving av våre medlemmer.

Ordningen er et minimumskrav for å holde seg oppdatert på utvalgte myndighetskrav, etikk og fag.

Hva består ordningen av?

- Timekrav på 40 timers etterutdanning per to-års periode
- Gratis obligatoriske nettbaserte kurs i Folketrygdens stønadsordning og Smittevern
- Timer gis automatisk for kurs i regi av NTF sentralt, lokal- og spesialistforeningene, lærestedene, kompetansesentrene og DOT
- Etterutdanningsaktivitet som tilbys av andre ikke-kommersielle aktører og utvalgte kurs og kongresser i utlandet kan også gi tellende timer forutsatt at det foreligger en forhåndsgodkjennelse fra NTFs sekretariat

Mer informasjon om obligatorisk etterutdanning finner du på

www.tannlegeforeningen.no/OEU

HUSK NTFs OBLIGATORISKE NETTKURS!

NTF lanserte i 2021 to nettkurs som ALLE ordinære medlemmer MÅ gjennomføre innen utgangen av 2022:

- Folkestrygdens stønadsordning
- Smittevern

Kursenet teller 2 timer i NTFs etterutdanningssystem, er gratis og kun for NTFs medlemmer.

Full oversikt over tilgjengelige nettkurs finner du på
www.tannlegeforeningen.no/nettkurs

NTFs digitale fagdag 2022

Tema: Faglig oppdatert?

Usikkerhetsmomenter i utvalgte kliniske fagområder

Fagprogrammet vil fokusere på ulike kliniske problemstillinger innen fagområdene periodonti, endodonti, protetik og konserverende tannpleie hvor spesialister og allmenntannleger diskuterer de respektive spesialiteter med utvalgte kasuistikker.

Det blir lagt opp til diskusjon, dialog og spørsmål, inkludert mulighet for deltagerne til å «stemme» på ulike behandlingsalternativer underveis. Dagen avsluttes med en tverrfaglig sekvens, hvor spesialistene sammen diskuterer kasus med ulike faglige problemstillinger og forslag til løsninger.

Deltakere vil ha tilgang til opptak av foredragene 4 uker etter fullført kurs.

Dato: Fredag 16. september

Målgruppe: Allmennpraktiserende tannleger

Påmeldingen har åpnet!

For mer informasjon om program og lenke til påmelding, se www.tannlegeforeningen.no/digitalfagdag

Tannlegeforeningens Systematiske Etterutdanning (TSE)

Tannlegeforeningens Systematiske Etterutdanning (TSE) består av flere fagmoduler som kan tas uavhengig av hverandre. Undervisningen høsten 2022 vil gjennomføres som normalt (som før pandemien) med en kombinasjon av fysiske samlinger og nettbasert undervisning.

Hver modul begynner og slutter med en samling over to dager med forelesninger. Mellom samlingene gis det gruppeoppgaver. En gjennomført modul tilsvarer 40 timer etterutdanning. Forutsetningen for godkjent kurs er tilstedeværelse på samlinger og aktiv deltakelse i gruppearbeid.

Høsten 2022 holdes følgende TSE moduler

Modul 7: Restorativ behandling Sunnmøre (Fosnavåg/Ålesund)	9. - 10. september & 18. - 19. november
Modul 8: Spesielle faglige utfordringer Rogaland (Stavanger)	14. - 15. september & 26. - 27. oktober
Modul 9: Endodonti Sogn og Fjordane (Førde)	12. - 13. september & 6. - 7. oktober
Modul 10: Periodontale sykdommer Hedmark (Hamar)	6. - 7. oktober & 10. - 11. november

Les mer om de ulike modulene på
www.tannlegeforeningen.no/TSE

Velkommen til NTFs landsmøte og Nordental!

Hold av datoene: 3. – 5. november 2022
NOVA Lillestrøm

Velkommen til NTFs landsmøte og Nordental 2022 - årets viktigste faglige arrangement for tannlegeprofesjonen og dentalbransjen.

Vi gleder oss veldig til å ta imot dere på Lillestrøm - denne gangen i godt, tradisjonelt og fysisk format på NOVA (tidligere Norges Varemesse).

Det blir tre dager tettpakket med faglig påfyll, full dentalutstilling og hyggelig sosialt samvær med kullinger og kollegaer! I år tilbyr vi også tre sosiale arrangementer og to hele dager med fagprogram for tannhelsesekretærer.

Påmelding åpner i månedsskiftet august/september, men fagprogrammet er allerede publisert på www.tannlegeforeningen.no/landsmotet

Følg også med på Facebook @DenNorskeTannlegeforening for oppdateringer og mer informasjon.

Kontaktpersoner i NTFs kollegahjelpsordning

Kollegahjelp er kollegial omsorg satt i system. Tanken er at vi skal være til hjelp for andre kollegaer som er i en vanskelig situasjon som kan påvirke arbeidsinnsatsen som tannlege. Vi skal være tilgjengelige kanskje først og fremst som medmennesker. Du kan selv ta kontakt med en av oss eller du som ser at en kollega trenger omsorg kan gi oss et hint. Vi har taushetsplikt og rapporterer ikke videre.

Aust-Agder Tannlegeforening

Marianne Haug Grønningsæter
tlf. 90 14 76 29
mariannehaug@hotmail.com

Erik Nilsen
er-nils2@online.no

Bergen Tannlegeforening

Anne Christine Altenau,
tlf. 977 40 606

Jørn H. Kvist
tlf. 995 62 420

Buskerud Tannlegeforening

Anna Karin Bendiksbj,
annakarinbe@gmail.com

Lise Opsahl,
tlf. 90 03 11 34

Finnmark Tannlegeforening

Lisbeth Thomsen
lthomse@online.no

Haugaland Tannlegeforening

John Magne Qvale,
johnqvale@gmail.no

Margrethe Halvorsen Nilsen,
tlf. 97 71 05 50

Hedmark Tannlegeforening

Anke Bolte,
tlf. 41 16 40 17
anke.bolte@innlandetfylke.no

Nordland Tannlegeforening

Connie Vian Helbostad,
conhel@nfk.no
tlf. 93 82 80 00

Åse Reinbjord,
aase@tanntorget.no

Nordmøre og Romsdal Tannlegeforening

Bjørn T. Hurlen,
tlf. 90 65 01 24
bjorn@ingenhull.no

Eva Thingvold,
tlf. 41 41 88 47

Nord-Trøndelag Tannlegeforening

Fafavi Sandra Boubou Pedanou
tlf. 95 13 78 91
sandra.pedanou@yahoo.com

Hans Haugum,
tlf. 90 96 92 97

Oppland Tannlegeforening

Pål Vidar Westlie,
paalvidar@tannlegewestlie.no

Hanne Øfsteng Skogli,
tlf. 93 43 72 23

Oslo Tannlegeforening

Finn Rossow
tlf. 90 74 81 84

Aleidis Løken,
tlf. 91 88 29 21,
aleidisll@online.no

Rogaland Tannlegeforening

Knut Mauland,
tlf. 90 87 08 99

Mona Gast
Mona@tsmg.no

Romerike Tannlegeforening

Sven Grov,
tlf. 92 09 19 73

Asgeir Grotle-Sætervoll
tlf. 91 19 11 83

asgeirg@icloud.com

Sogn og Fjordane Tannlegeforening

Synnøve Leikanger,
s.leikanger@gmail.com
tlf. 46 91 80 63

Jon-Reidar Eikås,
tlf. 95 94 55 28

Sunnmøre Tannlegeforening

Siv Svanes,
tlf. 997 48 895
siv.svanes@gmail.com

Hege Leikanger,
tannlege@leikanger.as
tlf. 48 24 92 92

Sør-Trøndelag Tannlegeforening

Unni Merete Køste
unnko@trondelagfylke.no

Morten Nergård,
tlf. 95 05 46 33
m-energ@online.no

Telemark Tannlegeforening

Kari Nesse,
tlf. 90 10 43 45,
kari.nesse@outlook.com

Troms Tannlegeforening

Elsa Sundsvold,
ehi-sund@online.no

Ninni Helen Haug
tlf. 97 09 11 67
ninih@online.no

Vest-Agder Tannlegeforening

Alfred Gimle Ro,
alro@online.no

Vestfold Tannlegeforening

Gro Monefeldt Winje,
tlf. 97 76 54 95
gromwinje@gmail.com

Einar Trægde Nørstebø,
tlf. 90 92 77 63
einar@tannhelse.no

Østfold Tannlegeforening

Rune Henriksen Bones
tlf. 93 89 79 83

Tore-Cato Karlsen,
tore.karlsen@privattannlegene.no

Kontaktperson i NTFs sekretariat

Lin Muus Bendiksen
Tlf. 22 54 74 00
lin.bendiksen@tannlegeforeningen.no

Kurs i regi av NTF og NTFs lokal- og spesialistforeninger

30. aug	Oslo	Medlemskurs OTF
1. sep	Haugesund	Slimhinnelidelser Haugaland TF
16. sep	Nettbasert	NTFs digitale fagdag
23. sep	Trondheim	Høstkurs STTF
30. sep–1. okt	Larvik	Farriskurset
11. okt	Oslo	Medlemskurs OTF
21.–22. okt	Østfold	Generalforsamling ØTF
3.–5. nov	Nova Spektrum, Lillestrøm	NTFs landsmøte
18. nov	Oslo	Heldagskurs OTF
25.–26. nov	Rogaland	Novemberkurs RTF
2.–3. des	Haugesund	Julekurs, Haugaland TF
6. des	Oslo	Medlemskurs OTF

Andre kurs, møter og aktiviteter

19. juni	Oslo	Møte SF
20.–21. juni	Oslo	Møte NOAT
20.–25. juni	Nettbasert	IADR/APR General Session & Exhibition
30. aug	Nettbasert	Møte SNU
31. aug	Oslo	Hovedstyremøte
7.–9. sep	Island	Kurs for tillitsvalgte KS II
14. sep	Oslo	Møte SNU
19.–24. sept	Geneve	GDI World Dental Federation General Assembly
29. sep–02. okt	Mumbai	FDI World Dental Congress — AVLYST
13. okt	Nettbasert	Hovedstyremøte
14. okt	Oslo	Møte SF
24. okt	Nettbasert	Møte SNU
16. nov	Oslo	Møte SF
16.–18. nov	Gøteborg	Odontologisk Riksstämman
17.–18. nov	Oslo	Statsseminar
18. nov	Brussel	Council of European Dentists General Meeting
23.–24. nov	Oslo	Hovedstyremøte
24.–25. nov	Oslo	NTFs ledermøte
8.–9. des		Møte SF

Høsten 2022 holdes følgende TSE moduler

Modul	Sted	Tid
Modul 7 Restorativ behandling	Sunnmøre Fosnavåg/Ålesund	9.–10. september og 18.–19. november
Modul 8 Spes. faglige utfordringer	Rogaland Stavanger	14.–15. september og 26.–27. oktober
Modul 9 Endodonti	Sogn og Fjordane Førde	12.–13. sept og 6.–7. okt
Modul 10 Periodontale sykdommer	Hedmark Hamar	6.–7. oktober og 10.–11. november

Les mer om de ulike modulene på www.tannlegeforeningen.no/TSE

OBLIGATORISK ETTERUTDANNING

Gjeldende regler

- Perioden er redusert fra fem til to år, med oppstart 1. januar 2021
- Timekravet er redusert til 40 timer for perioden 2021-2022 og det anbefales 20 timer per år
- Tellende timer gis kun for kurs i regi av NTF sentralt, lokal- og spesialistforeninger, læresteder, kompetansesentre og DOT
- Kurs med tellende timer er forhåndsgodkjent og blir automatisk registrert på hvert medlem hvor kursarrangør har sendt informasjon til NTF
- Medlemmene kan ikke sende inn søknad eller dokumentasjoner for registrering
- Egenregistrering av timer vil kun være aktuelt for utvalgte arrangementer i inn- og utland
- Den obligatoriske biten blir et minimumskrav. Kurs i regi av andre tilbydere vil være av stor verdi, men kommer i tillegg til OEU

Hold deg oppdatert om obligatorisk etterutdanning på www.tannlegeforeningen.no / Kurs og etterutdanning

Nytt e-læringskurs om kontroll av maskinelt utstyr

Tannhelsetjenestens kompetansesenter Øst (TkØ) har lansert e-læringskurset «Kontroll av medisinsk maskinelt utstyr for dekontaminering av gjenbruksutstyr». Kurset er først og fremst rettet mot tannhelsesekretærer og de som har ansvaret for sterilen ved klinikken.

Målet med kurset er å vise hvordan og når man bør kontrollere utstyr som ultralydbad, vaskedekontaminator, DAC Universal, pakkemaskin og autoklav.

I tillegg inneholder kurset en introduksjon om hva validering er.

– En viktig del av kvalitetssikringen ved en klinikk er å kontrollere og sørge for at utstyret som benyttes i dekontamineringsprosessen

faktisk fungerer som det skal. En klinikk bør derfor ha rutiner for hvordan og når de ulike kontrollene av maskinelt utstyr på sterilen bør utføres. Vi tror at et slikt kurs kan være et nyttig verktøy i dette arbeidet, sier Merete Berg-Berthinussen, seniorrådgiver ved TkØ.

E-læringskurset består tekst og filmsnutter og er fordelt over syv leksjoner. Kurset kan enten tas enkeltvis eller i grupper og er tilgjengelig på tkost.no

Kurset er utviklet av TkØ i samarbeid med Nasjonal kompetansetjeneste for dekontaminering (NKD), Oslo universitetssykehus (OUs), og er testet av tannhelsesekretærer ved TkØ.

Personalia

Dødsfall

Per Magne Myklebust, f. 10.12.35, tannlegeeksamen 1959, d. 07.04.22

Einar Holmeide, f. 06.04.1925, tannlegeeksamen 1950, d. 13.03.2021

I utgave 4, 2021 av Tidende ble det ved en feil ikke brukt riktig fornavn på Einar Holmeide, se over. Vi beklager og bringer kunnngjøringen om dødsfallet om igjen.

◀◀ tilbakeblikk

19
22

Slutt på all smerte og skrekk

«De siste fremskritt i tandbehandlingsmetoden. Utdrag av en artikkel fra utgiveren av «Oral Topics», april 1922:

Under en snarvisit til Paris fikk utgiveren anledning til å træffe dr. Chas. Guebel, en fremragende fransk praktiserende tandlæge og til like førstekirurg ved tandlægeskolen i Paris. Dr. Guebel hadde anvendt den nye metode gjennom længre tid, med de mest vidunderlige resultater. Utgiveren fikk overvære behandlingen av adskillige kasus i doktorens praksis fremvisende de mest intrikate og smertefulde kaviteter, alle behandlet absolut uten smertefornemmelser.

Metoden og systemet ved dette længe eftertraktede ideal og system for anæstesi blev opfundet for omtrent 2 aar siden av dr. Fagret i Nizza. Det i dag fuldførte apparat kjendt under navnet Gazoherme, vil sandsynligvis borteliminere al skræk for tandfyldning herefter.»

🕒 6. hefte, mai, 1922

19
72

Tannlegeassistentenes forening

«Med maiheftet av Tidende fulgte første nummer av bladet «Tannlegeassistenten». Det er organ for Den norske tannlegeassistentforening (NTAF) som skal holde konstituerende årsmøte i Tromsø i september. ...

De som nu danner forening, bruker formentlig ikke alle den samme yrkestittel. Noen kaller seg kontorsøstre, som er betegnelsen hentet fra skolen hvor de har gått. Andre, klinikkhjelpersker eller klinikkassistenter, avhengig av hvilke stillinger de innehar i offentlig tannrøkt. Vi skal ikke her kommentere det valg av yrkesbetegnelse som er knyttet til foreningens navn, bortsett fra den bemerkning at likheten mellom N.T.F.'s og den nye forenings navn og initialer kan føre til forveksling hos utenforstående.»

🕒 Hefte 6, juni, 1972

20
12

Olje av hjertene til 46 frosker

Råd mot tannpine i det gamle Roma

«Celsus skriver at det kunne plasseres et pepperkorn, et eføykorn eller aske fra en flatfisk, alt blandet med harpiks i hullet i tannen. Plinius anbefaler mer bisarre fyllstoffer; muselort, tørket firfislelever eller kållarver - alt i en oljeblandet harpiks. I tillegg ble det lagt inn bly eller tøytrevler i tannen for å styrke eller stabilisere den for best mulig å unngå at den skulle brette under uttrekkingen.

Et avkok i olje av hjertene fra 46 frosker eller asken av en hund som var død av rabies – blandet ned hennaolje – skulle helles i ørene. En annen oppskrift anbefaler avkok av en edderkopp (fanget med venstre hånd!) støtt sammen med rosenolje. At dette skulle hjelpe på tannpine krevde vel stor styrke i troen.»

Fra artikkelen «De gamle romerne hadde også sine tannklinikker» av tannlege Johnny Grøthe.

🕒 Nr. 6 (sommerheftet), juni, 2012

Filmer om tannbehandlingsangst

Prosjektet *Tenner, skam og angst* har laget over 40 filmer som kan være til hjelp for den som gruer seg til tannlegebesøk.

En av fem nordmenn vegrer seg for å gå til tannlegen. Nå har utviklingsprosjektet «Tenner, skam og angst» produsert og publisert over 40 korte filmer som kan være til hjelp for den som gruer seg til tannlegebesøket.

Målet med filmene er å gjøre det enklere å oppsøke tannlege eller tannpleier og ivareta god munnhelse. Filmene kan også være nyttig faglig påfyll for tannbehandlere.

Hele filmarkivet er tilgjengelig på www.tooinfo.no. De 42 filmene omfatter både informasjonsfilmer for dem som sliter med tannbehandlingsangst og instruksjonsvideoer om tilrettelagt tannbehandling rettet mot tannhelsepersonell.

Filmene viser hva som skjer på tannklinikken og hvordan tannklinikken kan tilrettelegge for pasienten. En av filmene viser blant annet hvordan pasienten kan be tannlegen om pause.

– Overraskende mange er ikke klar over at de kan bruke stoppesignal hos tannlegen. Å kjenne til dette er god folkeopplysning, og kan senke terskelen til å oppsøke tannbehandling, sier Lena Myran, psykologspesialist og prosjektleder ved Kompetansesenteret Tannhelse Midt (TkMidt).

Hun viser til at redde pasienter ofte unngår tannbehandling og dermed har lite kjennskap til hvilke tilrettelegginger tannlegen faktisk kan tilby.

Filmenes bruksområder

Filmene er selvsagt ikke en erstatning for behandling, men ment som et ekstra hjelpemiddel.

Noen eksempler på bruk av filmer kan være før, under og etter/mellom pasientbehandlingene, som en del av pasientkommunikasjonen, på klinikk møter og ved kurs- og kompetanseutvikling.

Filmene varer fra to til seks minutter, er gratis og kan benyttes av alle.

Siden filmene ble publisert oktober 2021 har prosjektet mottatt positive tilbakemeldin-

ger fra pasienter og fra tann- og helsepersonell.

«Så jeg er ikke alene!? Har man laget film så kan jeg ikke være alene om å ha det akkurat sånn som hun på filmen. Kjente meg veldig igjen!»

Hvem står bak?

Filmene er utviklet av prosjektet *Tenner, skam og angst* ved TkMidt med hovedsamarbeidspartner Tannhelsetjenestens kompetansesenter Øst (TkØ). Innholdet er produsert og kvalitetssikret av tannhelsepersonell, psykologer og brukere. Produsent er To Sølvmynter Film. Prosjektet er finansiert av Stiftelsen Dam gjennom Rådet for psykisk helse.

Mer informasjon finnes på kompetansesentrene nettsider. Kontaktpersoner: Prosjektleder Lena Myran, psykologspesialist og TOO-psykolog, TkMidt: lenmy@tkmidt.no Tlf: 469 16 130 og Vibeke Almaas, seniorrådgiver, TkØ: vibekeal@viken.no Tlf: 41129161

Nye naboer og nytt samarbeid

Leder i Norsk psykiatrisk forening, Lars Lien og president i Tannlegeforeningen, Heming Olsen-Bergem. Foto: Kristin Aksnes/Tannlegetidende.

I mars i år flyttet NTF inn i Legenes hus. Har det betydning for Norsk psykiatrisk forening, spørres det på Legeforeningen.no?

Det er allerede et samarbeid i gang med blant annet Norsk psykiatrisk forening og

Norsk forening for allmenntmedisin. Hva tenker du om initiativet fra NTF, Lars Lien, leder i Norsk psykiatrisk forening (Npf)?

– Jeg synes det er et viktig initiativ fordi munnhelse er forsømt for vår pasientgruppe.

Dårlig munnhelse bidrar til lav livskvalitet, kan gi smerter og dårlig artikulering og bidrar ofte til dårligere ernæring. Og alle disse faktorene kan bidra til økt sykkelighet og dødelighet.

– Hvorfor mener du at det er viktig med et samarbeid mellom NTF og Npf i denne saken?

– Fordi regelverket er så komplisert og tannbehandling så dyrt for vår pasientgruppe at det sjelden prioriteres, og derfor øker risikoen for enda større skader i munnhulen. Vi har et felles ansvar for å løfte frem munnhelsen til pasienter med psykiske lidelser.

– Jeg er helt enig i at regelverket er komplisert, sier NTFs president, Heming Olsen-Bergem.

– Regelverket som omhandler rettighetene til denne pasientgruppen omfatter både Tannhelsetjenesteloven og Lov om Folketrygd, og det kan være vanskelig å vite når man har rettigheter og etter hvilken lov. I tillegg er forskriften og rundskrivet til Folketrygdloven skrevet på en slik måte at det er vanskelig å forstå for pasientgruppen (og for helsepersonellet). Når det gjelder kommentaren om at behandlingen er dyr, er svaret mitt både ja og nei. Dersom pasienten har rettigheter innenfor tannhelsetjenesteloven, vil behandling kunne tilbys i den fylkeskommunale tannhelsetjenesten. Der er ikke behandlingen dyr for pasienten. Hvis pasienten derimot har rettigheter gjennom stønadsordningen i folketrygden, vil behandlingen bli dyrere. Den private tannhelsetjenesten i Norge er en helprivat tjeneste. Den er basert på prinsippet om fri pris og skal styres av tilbud og etterspørsel. Den er derfor ikke sammenlignbar med fastlegene, hverken med tanke på koblingen til Staten eller med tanke på investeringene som er nødvendig. Det er svært dyrt utstyr på et tannlegekontor. Dette gjør samlet at det er dyrere å gå til tannlege i privat sektor enn hva man er vant til ved øvrige helsetjenester. Man kan på mange

måter sammenligne dette med psykiater som er etablert privat uten avtalehjemmel.

– Det var du og NTF som tok initiativet til et samarbeid om et brev til Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) like etter at du overtok som president 1. januar i år. Hva var det som fikk deg til å prioritere denne tematikken så høyt?

– NTF har jobbet systematisk mot helsemyndighetene i mange år for å bedre systemet for en rekke pasientgrupper. Dagens lovverk er gammelt og utdatert og treffer ikke de gruppene loven var ment å treffe. Utviklingen i samfunnet og i øvrig helse- og omsorgstjeneste har løpt fra «vår» lov, som er fra 1984. At loven er utdatert, er aller mest tydelig innenfor psykisk helse og rus. Lovene gir pasientene rettigheter bare på det tidspunktet hvor de etter min oppfatning har minst kapasitet til å gjennomføre tannbehandling. Denne lovmessige begrensningen er slik jeg ser det å ta fra pasienter de rettigheter som de etter lovenes intensjoner er ment å ha, og det var derfor veldig naturlig å starte med nettopp denne pasientgruppen. Det er behov for et nytt lovverk som regulerer tannhelsetjenesten og en helhetlig gjennomgang av tjenesten. NTF har bedt politikerne om en slik gjennomgang i mange år.

Det er ikke bare Npf og Lars Lien som har satt sin underskrift på brevet til HOD. Du har invitert flere?

– Jeg startet med å invitere Npf og Psykologforeningen, som begge var umiddelbart interessert. Vi avtalte å ta en kaffekopp nede hos Håkon Skard i Psykologforeningen for å snakke litt om hva vi kunne gjøre med dette. Bare noen dager før hadde jeg et møte med Marte Kvittum Tangen, som er leder for Norsk forening for allmenn-

medisin. Der ble det veldig fort klart at de selvfølgelig også måtte være med på møtet. Vi hadde mye å prate om. Samarbeidet har fungert utmerket og vi har vist oss å være en effektiv allianse. Det er en glede for NTF å samarbeide med så engasjerte og dyktige fagfolk.

– Hva håper du skal komme ut av denne henvendelsen til Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)?

– Jeg håper selvfølgelig at HOD, Regjeringen og Stortinget ser problemene med lovverket og gjør noe med det umiddelbart. Realistisk sett tror jeg at de enkelt kan gjøre noe med rundskrivet til folketrygdens stønadsordning, da en slik endring ikke innebærer lovendring. Endringer i Tannhelsetjenesteloven tror jeg nok blir vanskelig. Et problem er at de to henger sammen i og med at de dreier seg om samme pasientgruppe. Endrer man bare den ene vil det kunne føre til en dreining av hvor pasientgruppen får behandlingstilbudet sitt. Vi skal uansett stille forberedt og kjempe for et bedre tilbud til mennesker med psykiske lidelser og rusavhengighet.

– Hva tenker du ellers om naboskapet mellom NTF og Legeforeningen. Vil samlokalisasjon bidra til mere samarbeid?

– NTF har funnet sitt hjem i femte etasje i Legenes hus. Her trives vi svært godt så langt. Det er ikke tvil om at en samlokalisasjon forenkler et allerede godt samarbeid. Vi har allerede hatt mange gode samarbeidsmøter og flere er planlagt. På veldig mange områder har vi felles interesser og felles mål. Nå kan vi hjelpe hverandre å nå dem. Samarbeidet styrker både NTF og for Legeforeningen. Jeg er svært optimistisk med tanke på hva vi kan få til sammen i tiden fremover.

Kunngjøring om opptak til spesialistutdanning i odontologi 2022 med studiestart høsten 2023

Ved Institutt for klinisk odontologi ved Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo og UiT, Norges Arktiske Universitet skal det tas opp kandidater innen ulike fagdisipliner i den utstrekning ressurs-situasjonen tillater det. Alle kandidater som blir tatt opp, vil bli registrert som student ved ett av universitetene. Av tabellen fremgår det hvilke fagdisipliner det planlegges opptak til ved de ulike lærestedene.

Det lyses ikke ut opptak til dobbeltkompetanseutdanning med studiestart 2023. For mer informasjon om dette se her:

<https://www.uib.no/odontologi/67115/dobbelkompetanse-i-odontologi>

Utdanningsinstitusjonene ber om at det kun søkes om opptak til ett fagfelt.

FAGDISIPLIN	BERGEN	OSLO	TROMSØ
Endodonti	Opptak	Opptak	Ikke opptak
Kjeve- og ansiktsradiologi	Opptak	Ikke opptak	Ikke opptak
Kjeveortopedi	Ikke opptak	Ikke opptak	Ikke opptak
Oral kirurgi og oral medisin	Opptak	Opptak	Ikke opptak
Pedodonti	Opptak	Opptak	Ikke opptak
Periodonti	Ikke opptak	Opptak	Ikke opptak
Oral protetikk	Ikke opptak	Opptak	Ikke opptak

SØKNAD OG OPPTAK

For utfyllende informasjon om opptak, rangeringskriterier, søknad og informasjon om de ulike lærestedene og deres spesialistutdanningsprogram, se:

- UiB: Spesialistutdanning i odontologi (nederst på siden): <https://www.uib.no/studier/SPES-ODO>
  - Spesialistutdanning i oral kirurgi og oral medisin: Her gjelder særlige vilkår. Se <https://www.uib.no/studier/SPES-ODO/SPES-KIR-MED#uib-tabs-korleis-soke>
- UiO: Spesialistutdanning: <http://www.odont.uio.no/studier/spesialistutdanning/soke/>

Du vil her også finne informasjon om hvordan du kan komme i kontakt med de ulike lærestedene.

Vi gjør oppmerksom på at opptaksprosessen er lang. Opptaket forventes sluttført i februar/ mars 2023.

Søknads- og dokumentasjonsfrist er **10. september 2022**. Søknaden og relevant dokumentasjon i pdf-format legges inn elektronisk via **Søknadsweb**: <https://fsweb.no/soknadsweb/velgInstitusjon.jsf>
 Søknader sendt på annen måte og ufullstendige søknader vil ikke bli vurdert.

STILLING LEDIG

TANNLEGE / TANNPLEIER – OSLO

Moderne tannlegesenter med digital røntgen Opg. etc søker kvalitetsbevisste tannlege/tannpleier for heltid /deltid -dag/ kveld-vakter. Svært gode inntjeningsmuligheter. Klinikker ligger på Tøyen og på Grefsen ved Storo. Søknad sendes til tannlegesenter@gmail.com Ved spørsmål ring 93 08 62 58

Spesialistklinikk i Lillestrøm søker endodontist og kjeveortoped

Tannlegene i Concordiabygget AS

Vi er en veldrevet og moderne klinikk som ligger sentralt i Lillestrøm. Det er et godt tverrfaglig samarbeid mellom spesialistene, og vi har et hyggelig arbeidsmiljø med fokus på trivsel.

Spørsmål eller søknad med referanser sendes til post@ticb.no

Har du lyst til å arbeide i privatpraksis?

Tannboden har ledig 2 stillinger i Brønnøysund.

Tannboden Brønnøysund AS startet i 2012, og er en travel praksis.

Hvordan gå videre?

1. Ring etter kl 19 til Per på 91 888 222
2. Mer informasjon på www.tannboden.no
3. Send mail til perhamre@hotmail.com

MILJØFORANDRING?

Solid og veldrevet privatpraksis, i kontinuerlig drift fra 1960. Ingen lån eller leasingavtaler. Oppdatert i fag og utstyr. 3 uniter. To tannleger og en tannpleier. Alltid 3-4 sekretærer på plass. Godt samarbeid i dynamisk team, i delvis åpent kontorlandskap. Meget god pasienttilgang og stabile livsløpsspasienter fra et stort distrikt. Lokalisert sentralt på Sunndalsøra i 2. etasje (les: 3. høyt over bakken) i hotellbygg med heis. Seks store, sørvendte vinduer med fantastisk utsikt oppover dalen i retning Oppdal, 7 mil unna. Her ligger naturperlene på rekke og rad, og vi rekker fint tur-retur Innerdalen (med Innerdalstårnet) etter jobb! Vi trenger forsterkninger. Helst noen som kan tenke langsiktig. Den ene tannlegen har allerede nådd pensjonsalder, mens praksiseieren ser for seg en gradvis nedtrapping. Bekymrede pasienter håper at det også i fremtiden vil finnes flinke tannleger i Sunndal. Uavhengig av sentralisering og de store tannhelsekjedene, satser vi optimistisk på nyetablering i klinikken. Vi gir gode betingelser og gode utsikter til å ta over en selvgående klinikk. Det er bare å sette i gang! Her blir det endring for alle involverte, og det vil være en forutsetning for videre drift at nye tannleger har yrkeserfaring, slik at vi kan opprettholde behandlingstilbudet. Sunndal er en kommune med høyt aktivitetsnivå på mange områder. Vi har høy trivselsfaktor og god tilrettelegging for alle aldersgrupper, men vi trenger tannleger!

Send en mail til johan@heltjohan.no eller ta kontakt på tlf. 99033694 utenom kontortid.

FREDRIKSTAD

Assistenttannlege ønskes til en hyggelig, veletablert privat klinikk på Kråkerøy i Fredrikstad.

Klinikken er utstyrt med moderne Planmeca uniter, digital røntgen, OPG og Opus journalsystem.

Vi søker en tannlege som ønsker å etablere seg her hos oss. Søker må beherske norsk skriftlig og muntlig samt inneha norsk autorisasjon. Både nyutdannede og erfarne tannleger, gjerne med interesse for kirurgi, oppfordres til å ta kontakt.

Søknad med CV sendes til krakeroytannlegene@gmail.com

AGDER: LEDIG STILLING I TVEDESTRAND

Tannlege søkes til veldrevet tannlegepraksis i Tvedestrand. Godt og moderne utstyrt. Bra pasienttilgang. Godt arbeidsmiljø. Søknad og spørsmål kan sendes til lindlandtannklinikk@gmail.com

Bryggen
Tannhelsesenter

Bo og jobb
i vakre Vestnes.
Mellom Molde og Ålesund.

Vi
søker
tannleger.

Fast stilling(er) og ledig pasientliste.
På Bryggen har vi et veldig hyggelig
arbeidsmiljø, god faglig veiledning
innen et stort spenn av fagfelt.

Les mer på
[www.bryggentannhelsesenter.no/
jobbe-her-oss](http://www.bryggentannhelsesenter.no/jobbe-her-oss)

TANNLEGEVAKT OSLO S

Søker tannlege i heltid/deltid stilling som kan jobbe selvstendig.
Moderne klinikk med gode muligheter.
Oppstart etter avtale.
Søknad sendes på mail.
tannlegers@gmail.com eller kontakt Singh 41238950

BERGEN

Positiv og selvstendig tannlege søkes til Bønnes tannlegepraksis i Bergen. 2 dager i uken. Mulighet for utvidelse på sikt. Tiltredelse aug/sept 22. Søknad/CV sendes post@bonestannlegepraksis.no

Er du vår nye tannlege?

Vi søker en dyktig tannlege
som ønsker å bli en del av
teamet vårt!

Oris Dental Harstadtannlegene er på jakt etter en engasjert kollega som vil forsterke vårt gode arbeidsmiljø på fire allmenn-tannleger, en tannpleier og en ambulerende oralkirurg.

I Oris Dental blir du en del av et stort faglig og kollegialt nettverk med fokus på å skape et helhetlig, utviklende og stimulerende tannhelseteam.

Høres dette spennende ut?

Send oss din søknad og CV, eller ta kontakt for en uforpliktende tannlegeprat.

Søk på stillingen, eller les mer om arbeidsoppgaver, hvem vi ser etter og hva vi tilbyr her:

www.orisdental.no/ledige-stillinger

Tannlege, 50-100% stilling

Vil du være med å hjelpe de med tannlegeskrek?

Hos Kron Dental:

- Jobber vi sammen
- Jobber vi tverrfaglig
- Gir vi pasientsamtaler og kvalitetsbehandling

Du er:

- God til å samarbeide
- Kunnskapstørst og selvstendig
- God på diagnostikk og behandlingsplanlegging

Du må:

- Beherske norsk muntlig og skriftlig
- Ha tannlegeautorisasjon
- Ha erfaring med: trekking/endo/protetisk

Vi tilbyr:

- Fleksibel arbeidstid
- Godt, stimulerende arbeidsmiljø
- Provisjonbasert lønn
- Kurs fra Odontofobiforbundet

Deltidsstilling som kan bli 100%

Oppstart etter avtale. Send søknad/CV til: post@krondental.no

TANNHELSE
ROGALAND

Ønsker du å jobbe i et stort fagmiljø?

Da er Tannhelse Rogaland noe for deg!

Ledige stillinger er annonsert på www.tannhelse Rogaland.no.

FOTOTINGH

Ledige stillinger i

tannhelse tenesta

Møre og Romsdal
fylkeskommune

Les om våre ledige stillinger og finn søknadsskjema her:
mrfylke.no/tannhelsem

DRAMMEN

Ledig stilling for almenntannlege eller spesialist med norsk autorisasjon. Moderne tannlegesenter i Drammen med CBCT, OPG, OPUS og digitalt røntgen. Vårt tannlegesenter består av tre almenntannleger, endospesialist, to tannpleiere og fire tannhelsesekretærer. Vi søker kollega som er hyggelig, imøtekommende og som kan bidra i en hektisk hverdag på et tannlegesenter. Ta kontakt med oss per mail post@torget-tannlegesenter.nhn.no

BLYSTADLIA TANNLEGEPRAKSIS

med 2 behandlingsrom selges
Kontakt: mara250204@gmail.com . Telefon: 48397303

KJØP OG SALG

OSLO

Tannlegekontor til leie midt i Oslo sentrum for tannlege med egne pasienter.
Henv. tlf. 92286149, e-post: hriazati@online.no

STAVANGER SENTRUM

Tannlegepraksis sentralt i Stavanger selges/overdras pga oppnådd pensjonsalder.
Beregnet overtagelse i 2023. Henvendelse pr mail til kjell.terje.nass@wemail.no

TANNKLINIKK TIL SALGS I DRAMMEN (SYD)

Veletablert tannklinikk selges pga. pensjonering. Klinikken har 3 behandlingsrom med Sirona uniter. OPG. Velutstyrt steril. Nextsys journalsystem. Lyse, trivelige lokaler med aircondition. God pasienttilgang.
Klinikken holder til i en «sørlandspærlé» sentralt på Østlandet. Gode muligheter for båt- og friluftsliv. Kitestrand. 1 t til Oslo, 1 t til Tønsberg, 2 t til Norefjell.
Kontakt: tannlegeSTAS@gmail.com

BERGEN

Tannlegepraksis i Strandgaten 6 i Bergen sentrum til salgs grunnet pensjonering, 2 kontor, ett i daglig drift, overtagelse etter avtale. Tannlege Preben Moe, mob: 92892280 etter kl:17.

- Oral kirurgi
- Oral medisin
- Implantat
- Benoppbygning og bentransplantasjon
- Bløtvevsplastikk
- Tanntransplantasjon
- Kjeve og ansiktsradiologi
- Intravenøs sedasjon og medisinsk overvåking
- Oral protetik

Velkommen til Oralkirurgisk Klinikk!

Oralkirurgisk Klinikk er en spesialistklinikk med mer enn 30 års erfaring. Våre spesialister tar imot henvisninger for behandling eller vurdering og utredning innen vårt fagområde.

Våre spesialister

Oral kirurgi og oral medisin:

Dagfinn Nilsen
Erik Bie
Johanna Berstad

Oral protetik:

Jørn Aas

Anestesilege:

Dr. Odd Wathne

Sentralt beliggende på Majorstua

Oralkirurgisk Klinikk
Sørkedalsveien 10 A
0369 Oslo

post@oralkirurgisk.no
+47 23 19 61 90

Vi på Oralkirurgisk Klinikk ønsker alle en riktig god sommer!

ORALKIRURGISK
KLINIKK

oralkirurgisk.no
orisidental.no

UNIKT KONSEPT

Implantmed

Nå med Piezokirurgi

Kontakt din dentalleverandør eller W&H Nordic AB, t: 32853380,
office@whnordic.no, wh.com   whnordic

implantmed